



**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ**

Διπλωματική Εργασία

**Η ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩ – ΡΩΣΙΚΩΝ ΑΓΩΓΩΝ ΦΥΣΙΚΟΥ
ΑΕΡΙΟΥ:
ΕΞΕΛΙΞΗ, ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ, ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ**

Νεοφωτίστου Πολυξένη του Δημητρίου

Πειραιάς, 2011

*Αφιερώνεται στους αγαπημένους μου γονείς,
που στήριξαν κάθε μου προσπάθεια και συμμερίστηκαν τις αγωνίες και τους
κόπους μου. Πάντα δίπλα μου, Πάντα στο πλευρό μου.*

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΠ

Η ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩ-ΡΩΣΙΚΩΝ ΑΓΩΓΩΝ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ:

ΕΞΕΛΙΞΗ, ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ, ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Νεοφωτίστου Πολυξένη του Δημητρίου

Σημαντικοί Όροι: Ενέργεια, Γεωπολιτική, Αγωγοί Φυσικού Αερίου, Σχέση Αλληλεξάρτησης, Ευρωπαϊκή Ένωση, Ρωσία, Κεντρική Ασία, Μέση Ανατολή, Βόρεια Αφρική, Κασπία Θάλασσα, Μαύρη Θάλασσα, South Stream, North Stream, White Stream, Blue Stream, Nabucco, Yamal I-II Pipeline, Trans-Caspian Gas Pipeline, South Caucasus Gas Pipeline

Περίληψη

Η κατάρρευση του κομμουνισμού, η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και η ανάδυση εξ αυτής 14 νέων ανεξάρτητων Δημοκρατιών προκάλεσε μεγάλες αλλαγές στην παγκόσμια ισορροπία του διεθνούς συστήματος. Η ανάληψη της Προεδρίας από τον Βλαντίμιρ Πούτιν θα αναδείξει τη Ρωσία σε μία νέα ηγεμονική δύναμη, μπαίνοντας δυναμικά στη σκακιέρα της ενεργειακής πολιτικής, διαδραματίζοντας ένα σπουδαίο ρόλο στη γεωπολιτική κατάσταση πραγμάτων. Λόγω της αυξανόμενης ευρωπαϊκής ζήτησης για κάλυψη των ενεργειακών της αναγκών αλλά και λόγω της γεωγραφικής της εγγύτητας με τη Ρωσία, οι ευρώ-ρωσικές σχέσεις απέκτησαν τη μορφή της αλληλεξάρτησης.

Στην παρούσα εργασία, θα εξετάσουμε και θα αναδείξουμε αυτή την ενεργειακή αλληλεξάρτηση Ευρώπης – Ρωσίας, καθώς επίσης θα επιχειρήσουμε τη γεωπολιτική ανάλυση των ευρώ-ρωσικών αγωγών φυσικού αερίου και πως οι τελευταίοι επηρεάζουν γεωπολιτικά τις χώρες από τις οποίες περνάει ο αγωγός φυσικού αερίου μέχρι τη χώρα στην οποία καταλήγει. Ποια είναι δηλαδή τα οικονομικά συμφέροντα που διακυβεύονται και ποιες οι πολιτικές συμμαχίες, έτσι όπως διαμορφώνονται υπό το πρίσμα της ενεργειακής στρατηγικής και γεωπολιτικής, μέσα στο πολυπολικό διεθνές γίγνεσθαι. Επίσης, το κατά πόσο η ευρωπαϊκή εξάρτηση από το ρωσικό φυσικό αέριο, επιτρέπει στη Ρωσία να χρησιμοποιεί την ενέργεια ως πολιτικό όπλο και πως η συμπεριφορά αυτή της Ρωσίας επηρεάζει και αλληλεπιδρά στη στάση των εμπλεκόμενων χωρών. Η Ρωσία προσπαθώντας να ανακτήσει την παλαιά της δύναμη στο διεθνές σύστημα, θα χρησιμοποιήσει τον φυσικό πλούτο της, για να καταστεί και πάλι κυρίαρχη παγκόσμια δύναμη.

Ευχαριστίες

Θερμές ευχαριστίες εκφράζω στον Επίκουρο Καθηγητή κύριο Άγγελο Κότιο για την επίβλεψη, τις χρήσιμες παρατηρήσεις του και για την αμεσότητα στην επικοινωνία που τον διέκρινε, η οποία με βοήθησε στην εκπόνηση της διπλωματικής μου εργασίας.

Ευχαριστίες επίσης οφείλονται στους κκ συνεξεταστές Φαραντούρη Νικόλαο και Ιωάννη Παραβάντη για τις εξαιρετες παρατηρήσεις τους.

Τέλος εκφράζω την ευγνωμοσύνη μου στους γονείς μου για την υποστήριξη και βοήθειά τους σε όλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών μου.

Περιεχόμενα

	Σελίδα
Περίληψη	3
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	4
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΙΝΑΚΩΝ	7
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΧΑΡΤΩΝ	8
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	9
Κεφάλαιο 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10
1.1.: Η Γεωπολιτική της Ενέργειας και των Ενεργειακών Αγωγών	10
Κεφάλαιο 2: Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ / ΕΞΑΡΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ	17
Κεφάλαιο 3: Η ΡΩΣΙΑ ΩΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΔΥΝΑΜΗ	20
Κεφάλαιο 4: ΟΙ ΕΥΡΩ-ΡΩΣΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΓΕΝΙΚΑ	26
4.1.: Πριν από το Διπολισμό	28
4.2.: Μετά το Διπολισμό	32
Παράρτημα 4 ^{ου} Κεφαλαίου	38
Κεφάλαιο 5: Η ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΞΑΡΤΗΣΗΣ ΕΕ – ΡΩΣΙΑΣ	39
5.1.: Αλληλεξάρτηση και Εξάρτηση στο Διεθνές Σύστημα	39
5.2.: Η Ρωσική Διπλωματία της Ενέργειας	47
5.3.: Η Διπλωματία των Αγωγών Φυσικού Αερίου	50
5.4.: Η Γεωπολιτική των Αγωγών Φυσικού Αερίου της Κεντρικής Ευρασίας και του Καυκάσου	56
5.5.: Η Ρωσική Ενεργειακή Πολιτική Ως Μοχλός Πολιτικής Πίεσης	66
Παράρτημα 5 ^{ου} Κεφαλαίου	73
Κεφάλαιο 6: Η ΝΕΟΤΕΡΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΤΑΙΡΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ	76
6.1.: Η Στρατηγική της ΕΕ	76

6.2.: Οι Στόχοι της Ρωσίας	89
6.3.: Ο Ρόλος των ΗΠΑ και των Άλλων Παικτών	93
Κεφάλαιο 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	103
7.1.: Κριτικές Παρατηρήσεις για την Γεωπολιτική των Ευρώ-Ρωσικών Αγωγών Φυσικού Αερίου	103
Βιβλιογραφία	109

Κατάσταση Πινάκων

Σελίδα

Πίνακας 1: Imported Gas and Gas from Russia	19
Πίνακας 2: Χώρες με Μεγαλύτερα Αποθέματα Φυσικού Αερίου/Ετήσια Παραγωγή	23
Πίνακας 3: Dependence Upon Russian Natural Gas by Selected Countries, 2004	24

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΡΑΙΑΣ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΧΑΡΤΩΝ

	Σελίδα
Χάρτης 1: Mackinder's 'Pivot' and 'Heartland' Area	13
Χάρτης 2: The Nord Stream Pipeline	43
Χάρτης 3: Yamal Europe	53
Χάρτης 4: Blue Stream	54
Χάρτης 5: Nabucco Pipeline	56
Χάρτης 6: The Caucasus and Central Asia	57
Χάρτης 7: The Caucasus Region (1994)	59
Χάρτης 8: Projected Routes of Nord Stream, Nabucco and South Stream Pipelines	61
Χάρτης 9: Nabucco	62
Χάρτης 10: Trans-Caspian Pipeline	64
Χάρτης 11: Map of Moldova, including Transdnierstria	68
Χάρτης 12: Georgia	69
Χάρτης 13: Major Defense Industry Facilities in the Baltic States	70
Χάρτης 14: Major Gas Pipelines of Belarus and Comments to Russia – Belarus Gas Dispute	71
Χάρτης 15: Armenia's Gas Transmission Pipelines	72
Χάρτης 16: Nabucco	86
Χάρτης 17: Middle East	88
Χάρτης 18: The North – European Gas Pipeline (NEGP)	92
Χάρτης 19: Turkmenistan	94
Χάρτης 20: White Stream	96
Χάρτης 21: Oil Pipeline Burgas – Alexandroupolis	97
Χάρτης 22: Pipeline Projects in the Balkans	97
Χάρτης 23: Primary Russian Oil and Gas Pipelines to Europe	108

Συντομογραφίες

Λατινικές

E.C. – *European Community*

E.U. – *European Union*

EURATOM – *European Atomic Energy Community*

NATO – *North Atlantic Treaty Organization*

WHO – *World Trade Organization*

LNG – *Liquefied Natural Gas*

IEA – *International Energy Agency*

Ελληνικές

Ε.Ε. – *Ευρωπαϊκή Ένωση*

Ε.Κ. – *Ευρωπαϊκή Κοινότητα*

ΕΣΣΔ – *Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών*

ΚΟΜΕΚΟΝ – *Συμβούλιο Αμοιβαίας Οικονομικής Βοήθειας*

ΠΟΕ – *Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου*

LNG – *Υγροποιημένο Φυσικό Αέριο*

ΔΕΠΑ – *Δημόσια Επιχείρηση Αερίου*

ΑΟΖ – *Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη*

Κεφάλαιο 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1.: Η Γεωπολιτική της Ενέργειας και των Ενεργειακών Αγωγών

Ο γεωπολιτικός χάρτης της ενέργειας καθορίζεται από την ίδια την ενέργεια ως αγαθό, από τον ανταγωνισμό για τον έλεγχό της και τις ενεργειακές αγορές. Ο ανταγωνισμός στην περίπτωση αυτή λειτουργεί καταλυτικά ως προς τη διαμόρφωση της παγκόσμιας ισορροπίας, διότι η ζήτηση θα συνεχίσει να αυξάνεται, επομένως οι αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στα κράτη θα είναι πολύ πιο ισχυρές, έντονες και αλληλεξαρτώμενες, με τις τιμές να συνεχίζουν να αυξάνονται και τους ενεργειακούς παίκτες να προσπαθούν να αναδειχθούν σε μεγάλες ή περιφερειακές δυνάμεις. Ο ενεργειακός γεωπολιτικός χάρτης χαρακτηρίζεται από ένα εκρηκτικό μείγμα, ικανό να ανατρέψει τις ισορροπίες ισχύος.

Όσον αφορά στη γεωπολιτική σαν ορισμό και έννοια, αποτελεί ένα εξαιρετικό εργαλείο ανάλυσης της παγκόσμιας πολιτικής. *«Στον αγγλοσαξονικό κόσμο κωδικοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1942 ως η μελέτη της επιρροής γεωγραφικών παραγόντων στην πολιτική δράση¹»*. Η έννοια αυτή της γεωπολιτικής αντικατοπτρίζεται στα έργα των θεωρητικών Rudolf Kjellen, Friedrich Ratzel, Karl Haushofer, Alfred T. Mayhan και Halford J. Mackinder. Στην προπολεμική αυτή έννοια της γεωπολιτικής υπάρχουν δύο σχολές σκέψης, οι πολιτικοί γεωγράφοι, οι οποίοι αποστασιοποιούνται από την χάραξη της πολιτικής και οι γεωπολιτικοί αναλυτές, οι οποίοι δεν αποστασιοποιούνται από τη χάραξη της πολιτικής ισχύος και τη στάση τους απέναντι στο κράτος². Στη συνέχεια, η γεωπολιτική ταυτίστηκε με τη γερμανική Geopolitik, η οποία συνδέθηκε πρώτα με τους Ναζί κι έπειτα, το 1933, με τις πολιτικές του Τρίτου Ράιχ. Η σύνδεση όμως της έννοιας της γεωπολιτικής με το ναζισμό οδήγησε τα Πανεπιστήμια της Δύσης στην απόρριψή της. Μετά την ήττα της Γερμανίας όμως, η γεωπολιτική άρχισε να κάνει πάλι την εμφάνισή της στη Δύση υποδηλώνοντας διαφορετικά πράγματα από αυτά της προπολεμικής περιόδου³. Συγκεκριμένα, ο Gearoid O' Tuathail διακρίνει τρεις χρήσεις της έννοιας της γεωπολιτικής: *«1^η Η γεωπολιτική είναι η μελέτη μίας συγκεκριμένης περιοχής ή ενός*

¹ Geoffrey Parker, *«Γεωπολιτική – Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον»*, Σειρά: Ο Κόσμος Χωρίς Σύνορα, Εκδόσεις ΡΟΕΣ, Οκτώβριος 2002, σελ. 11

² Geoffrey Parker, *«Γεωπολιτική – Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον»*, Σειρά: Ο Κόσμος Χωρίς Σύνορα, Εκδόσεις ΡΟΕΣ, Οκτώβριος 2002, σελ. 11

³ Geoffrey Parker, *«Γεωπολιτική – Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον»*, Σειρά: Ο Κόσμος Χωρίς Σύνορα, Εκδόσεις ΡΟΕΣ, Οκτώβριος 2002, σελ. 12

συγκεκριμένου θέματος, είναι ένας φακός μέσα από τη διεπιστημονικότητα του οποίου μπορεί να μελετηθεί ένα συγκεκριμένο ζήτημα, για παράδειγμα, η γεωπολιτική του Χ, όπου Χ είναι πετρέλαιο, πόροι, ενέργεια, φυσικό αέριο, η Μέση Ανατολή, η Ευρώπη, η Κασπία Θάλασσα, κ.ά.. 2^η Η γεωπολιτική είναι συνώνυμη με τη *Realpolitik*, την οποία υποστηρίζει ο Ο' Tuathail και αποτελεί επίσης κληρονομιά του Henry Kissinger για να περιγράψει τις προσπάθειες διατήρησης μίας ευνοϊκής ισορροπίας ισχύος στο διεθνές σύστημα για την Αμερική. Και η 3^η χρήση της έννοιας της γεωπολιτικής σχετίζεται με τη γεωστρατηγική και την υψηλή στρατηγική, ένας εκπρόσωπος της οποίας είναι ο Zbigniew Brzezinski⁴». Επί παραδείγματι, η γεωπολιτική ως γεωστρατηγική επηρέασε την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ κατά την περίοδο του δεύτερου Ψυχρού Πολέμου (1977 – 1989). Το τέλος του Διπολισμού και η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης δεν ευνόησαν την επιβίωση της 3^{ης} χρήσης της έννοιας της γεωπολιτικής⁵.

Η γεωπολιτική θα μπορούσε πολύ απλά να οριστεί ως η μελέτη των διεθνών σχέσεων από μία χωρική ή γεωγραφική οπτική. Η έννοια αυτή βασίζεται στη «νέα» γεωπολιτική, η οποία έκανε την εμφάνισή της στη Γαλλία το 1970, με εκπρόσωπο τον Yves Lacoste, ο οποίος υπερασπίζεται την κράτο-κεντρική προσέγγιση που να εκλαμβάνει την ανθρωπότητα ως ενιαίο σύνολο⁶. Αυτό μπορούμε να το αντιληφθούμε και από την ελληνικής προελεύσεως ετυμολογική ανάλυση της λέξεως «γεωπολιτική», από το πρώτο συνθετικό γεώ > Γη ή Γαία και από το δεύτερο συνθετικό της λέξης πολιτική > πόλη > πόλη-κράτος. Δηλαδή, η χερσαία κατοικία της ανθρωπότητας, η οποία ελέγχεται και οργανώνεται από την ανθρωπότητα. Αναπτύχθηκε κυρίως στις ΗΠΑ, στη Γαλλία και τη Μεγάλη Βρετανία. Η μελέτη της γεωπολιτικής προσπαθεί να ερμηνεύσει συμπεριφορές και αλληλεπιδράσεις γεωγραφικών περιοχών, σαν σύνολο πάντα του όλου, και να κατανοήσει το λόγο στον οποίο αποδίδονται τέτοιου είδους συμπεριφορές.

Ο **Mackinder** ήταν ένας από τους πρωτοπόρους της νέας γεωγραφίας στη Βρετανία στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, διότι είχε συνειδητοποιήσει τη σημασία της πολιτικής γεωγραφίας, σε παγκόσμια κλίμακα, σε έναν κόσμο κυριαρχούμενο από Μεγάλες Δυνάμεις. «*Η γεωπολιτική πρόταση του Mackinder ήταν ότι η παγκόσμια ιστορία μπορούσε να ερμηνευθεί από την οπτική γωνία της γεωπολιτικής, ως*

⁴ Geoffrey Parker, «Γεωπολιτική – Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον», Σειρά: Ο Κόσμος Χωρίς Σύνορα, Εκδόσεις ΡΟΕΣ, Οκτώβριος 2002, σελς. 12 – 13

⁵ Geoffrey Parker, «Γεωπολιτική – Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον», Σειρά: Ο Κόσμος Χωρίς Σύνορα, Εκδόσεις ΡΟΕΣ, Οκτώβριος 2002, σελ. 14

⁶ Geoffrey Parker, «Γεωπολιτική – Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον», Σειρά: Ο Κόσμος Χωρίς Σύνορα, Εκδόσεις ΡΟΕΣ, Οκτώβριος 2002, σελς. 15, 35

αντιπαράθεση χερσαίων και ναυτικών δυνάμεων⁷». Θεωρούσε τη σύγκρουση χερσαίων και ναυτικών δυνάμεων το πιο διαχρονικό θέμα της παγκόσμιας ιστορίας. Ειδικότερα, στην Ανατολή βρίσκονταν τα μεγάλα ηπειρωτικά κράτη που φιλοδοξούσαν να κυριαρχήσουν σε ολόκληρη την ήπειρο, ενώ στη Δύση βρίσκονταν πολλά μικρότερα κράτη που υπερασπίζονταν τις ελευθερίες τους⁸. Η ισχύς των χερσαίων δυνάμεων βασιζόταν στις ανάλογες κτήσεις εδαφών που είχαν στην κατοχή τους. Για παράδειγμα, η απέραντη έκταση της Κεντρικής Ασίας την καθιστά άτρωτη από τη ναυτική ισχύ. Η γεωπολιτική θεωρία του Mackinder έπαιξε σημαντικό ρόλο στη μετέπειτα ανάπτυξη εννοιών των παγκόσμιων συστημάτων και των παγκόσμιων τάξεων, τις οποίες συναντούμε μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου⁹. Αλλά ακόμα και στο ξεκίνημα του Ψυχρού Πολέμου, συναντάμε το «Μεγάλο Παιχνίδι» του 19^{ου} αιώνα, με πρωταγωνίστριες τις δύο υπερδυνάμεις, ΗΠΑ και Ρωσία. Οι ΗΠΑ κατεξοχήν ναυτική δύναμη και η Ρωσία μία καθ' όλα αχανής χερσαία δύναμη, που εμφανίζεται στο πολιτικό προσκήνιο με την απειλή του σοβιετικού μπλοκ, που την ενδιέφερε η εδαφική επέκταση και κυριαρχία. Η κατάσταση αυτή έφερε δύο κόσμους, δύο πυρήνες ισχύος, ρευστή κατάσταση και γεωπολιτικές περιοχές ομαδοποιημένες σε δύο μεγάλες γεωστρατηγικές περιοχές.

Η γεωπολιτική θεωρία του Mackinder ξεκινάει με το «**Μοχλό**» (1904), όρος ο οποίος «*περιγράφει τα τεράστια φρούρια της Κεντρικής Ασίας, τα οποία είχαν εσωτερικές ή αρκτικές λεκάνες απορροής, καθώς επίσης και σημαντικούς φυσικούς πλουτοπαραγωγικούς πόρους και ταυτόχρονα βρίσκονταν έξω από την περιοχή δράσης των ναυτικών δυνάμεων*¹⁰».

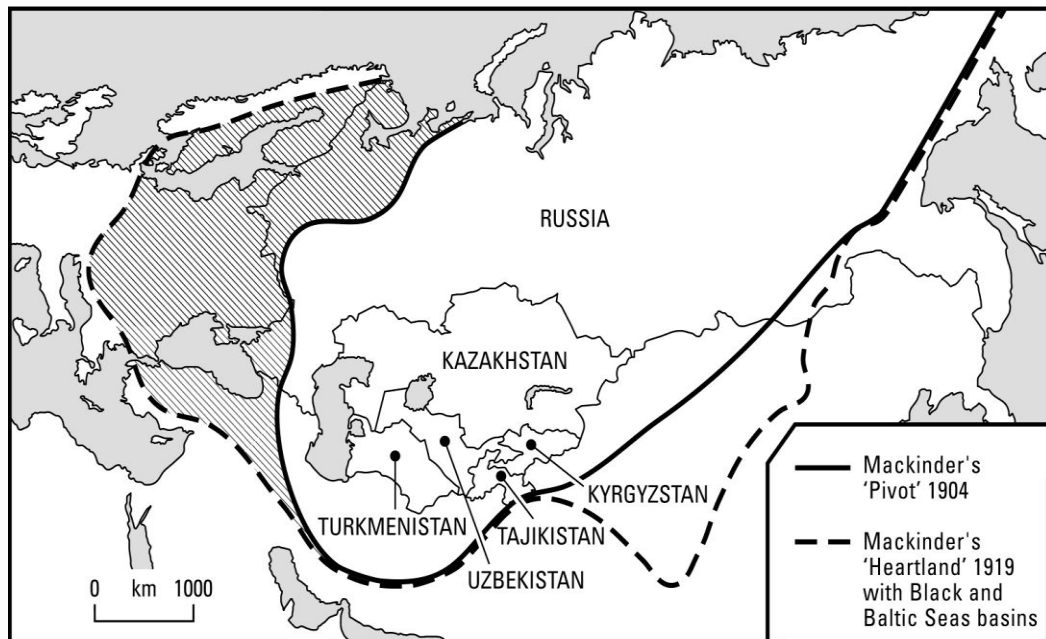
⁷ Geoffrey Parker, «Γεωπολιτική – Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον», Σειρά: Ο Κόσμος Χωρίς Σύνορα, Εκδόσεις ΡΟΕΣ, Οκτώβριος 2002, σελ. 68

⁸ Geoffrey Parker, «Γεωπολιτική – Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον», Σειρά: Ο Κόσμος Χωρίς Σύνορα, Εκδόσεις ΡΟΕΣ, Οκτώβριος 2002, σελ. 216

⁹ Geoffrey Parker, «Γεωπολιτική – Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον», Σειρά: Ο Κόσμος Χωρίς Σύνορα, Εκδόσεις ΡΟΕΣ, Οκτώβριος 2002, σελ. 218

¹⁰ Geoffrey Parker, «Γεωπολιτική – Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον», Σειρά: Ο Κόσμος Χωρίς Σύνορα, Εκδόσεις ΡΟΕΣ, Οκτώβριος 2002, σελ. 376

Χάρτης 1: Mackinder's 'Pivot' and 'Heartland' Area



Πηγή: Central Asia, «Politics, Peaks and Valleys»,

<http://politicspeaksvalleys.wordpress.com/category/central-asia/page/2/>, 17/3/2011

Στη συνέχεια ο Mackinder αναπτύσσει λίγο ακόμα τη γεωπολιτική του θεωρία χρησιμοποιώντας τον όρο «Κεντρική Γη» (1919), θέλοντας να υποδηλώσει την τότε απροσπέλαστη σε μεγάλο βαθμό καρδιά της Ασίας. Κάλυπτε ουσιαστικά την ίδια περιοχή με το «Μοχλό», με τη διαφορά ότι τώρα η «Κεντρική Γη» επεκτείνεται σημαντικά προς τη Δύση εντός της Ευρώπης, έτσι ώστε να συμπεριλάβει τις λεκάνες της Βαλτικής και της Μαύρης Θάλασσας¹¹. Είχε προβλέψει πως η «Κεντρική Γη» (Ανατολική Ευρώπη – Ρωσία – Κεντρική Ασία) έχει τη δυνατότητα να καταστεί το απόλυτο κέντρο της παγκόσμιας ισχύος, διότι διαθέτει μία τεράστια πηγή φυσικών πόρων, ένα τεράστιο οικονομικό δυναμικό για την παραγωγή ενέργειας¹², που όποια δύναμη τις κατέχει θα της απέφερε τεράστια πλεονεκτήματα. Επίσης, θεωρούσε πως δια της χερσαίας οδού οι εδαφικές κτήσεις ήταν ευκολότερες από τις ναυτικές, ειδικότερα για τη γεωγραφική περιοχή της Ασίας, απ' όπου μπορούσες να κατευθυνθείς και ανατολικά και δυτικά. Έτσι, έβλεπε την εξασθένιση της ναυτικής ισχύος, οι εδαφικές επικράτειες των οποίων ενώνονταν μεταξύ τους με θάλασσα και την σημαντική ανάδειξη της χερσαίας δύναμης της «Κεντρικής Γης».

¹¹ Geoffrey Parker, «Γεωπολιτική – Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον», Σειρά: Ο Κόσμος Χωρίς Σύνορα, Εκδόσεις ΡΟΕΣ, Οκτώβριος 2002, σελ. 374

¹² Geoffrey Parker, «Γεωπολιτική – Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον», Σειρά: Ο Κόσμος Χωρίς Σύνορα, Εκδόσεις ΡΟΕΣ, Οκτώβριος 2002, σελ. 238-241

Το σενάριο του Mackinder για τον μεταπολεμικό κόσμο ήθελε την «Κεντρική Γη» να μην βρίσκεται σε αντιπαράθεση με το ναυτικό κόσμο, αλλά ότι συνδεόταν με αυτόν σε μία νέα γεωπολιτική περιοχή που περιελάμβανε τον Βόρειο Ατλαντικό – τον «Ενδιάμεσο Ωκεανό» - και τη Βόρεια Αμερική¹³. Αυτή η περιοχή αποτελούσε μία νέα διευρυμένη Δύση σε αντιπαράθεση με την Ανατολή. Ο Mackinder εξέλιξε τη γεωπολιτική του θεωρία, διότι έτσι θα διασφαλιζόταν μία ισορροπία ισχύος ανάμεσα σε Δύση και Ανατολή, διασφαλίζοντας ότι καμία από αυτές τις δύο παγκόσμιες δυνάμεις δεν θα κυριαρχούσε στον κόσμο, αλλά αντιθέτως ότι θα μπορούσαν να συνεργαστούν κιάλας. Ουσιαστικά, αυτό μας αποδεικνύει ότι ο ρωσικός επεκτατισμός είχε στόχο να επεκταθεί χερσαία κι έπειτα να μετατραπεί σε ναυτική δύναμη (υποβρύχια), κι αυτό αποδεικνύεται από την τελευταία πρόταση του τριπτύχου του Mackinder, ότι όποιος κυριαρχεί στην Παγκόσμια Νήσο ελέγχει τον Κόσμο. Αυτό αποδεικνύει ότι ο Mackinder άλλαξε ελαφρώς τη θεωρία του ως προς τις χερσαίες και ναυτικές δυνάμεις. Κι έτσι, ο μεταγενέστερος του Mackinder, Spykman μετεξέλιξε τη γεωπολιτική θεωρία του προκατόχου του ως προς αυτό το σημείο, έχοντας ωστόσο την ίδια γεωπολιτική θεώρηση του κόσμου.

Η γεωγραφική θέση της Ρωσίας είναι εξαιρετικής σημασίας κι αυτό έγκειται στο γεγονός ότι αποτελεί ένα συνδετικό κόμβο της Ευρασίας. Αντίστοιχα, ο Mackinder αναφέρθηκε σε μία επίσης εξαιρετικής σημασίας γεωγραφική περιοχή, αυτή της Ευρασίας («Μοχλός»), η οποία συμπίπτει με τη μετά-ψυχροπολεμική κατάσταση αλλά και τοποθεσία των μεγαλύτερων παγκόσμιων αποθεμάτων φυσικού αερίου σήμερα. Η γεωπολιτική θεωρία του Mackinder αναφερόταν στην επικράτηση μίας χώρας στην περιοχή αυτή, ενώ σήμερα συναντούμε τόσο τις ΗΠΑ όσο και τη Ρωσία στην περιοχή της Ευρασίας. Οι ΗΠΑ προσπαθούν να περιορίσουν τη Ρωσία στο να ανακάμψει ως παγκόσμια δύναμη και να αυξήσει την επιρροή της στην ΕΕ μέσω των αγωγών φυσικού αερίου, προασπιζόμενη τα εθνικά της συμφέροντα. Αντίστοιχα και οι ΗΠΑ προασπίζονται τα δικά τους συμφέροντα και η τακτική που χρησιμοποιούν έχει φέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα. Οι ΗΠΑ δηλαδή, εκμεταλλεύονται το μειονέκτημα της ρωσικής επεκτατικής σφαίρας επιρροής και το μετατρέπουν σε δικό τους πλεονέκτημα. Συγκεκριμένα, η Γεωργία και το Αζερμπαϊτζάν έχουν εκφράσει το ενδιαφέρον τους να γίνουν μέλη του ΝΑΤΟ. Επίσης, οι ΗΠΑ προσπαθούν να μειώσουν τη ρωσική ενεργειακή εξάρτηση, αναπτύσσοντας νέους ενεργειακούς

¹³ Geoffrey Parker, «Γεωπολιτική – Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον», Σειρά: Ο Κόσμος Χωρίς Σύνορα, Εκδόσεις ΡΟΕΣ, Οκτώβριος 2002, σελς. 253-2454

δρόμους από την Κεντρική Ασία και την Κασπία Θάλασσα, διαμέσου του Καυκάσου μέχρι την Τουρκία (BTC, BTE, Nabucco, Trans-Caspian Pipeline), ως μέρος της στρατηγικής τους. Το περίεργο της αμερικανικής στρατηγικής είναι ότι από αυτούς τους ενεργειακούς αγωγούς, η ίδια δεν εφοδιάζεται με πετρέλαιο ή φυσικό αέριο, αλλά έτσι πετυχαίνει την υποβάθμιση της ρωσικής ενεργειακής πολιτικής με το να διαφοροποιεί τις εξαγωγίμες ποσότητες φυσικού αερίου από την Κεντρική Ασία, καθώς επίσης μειώνει την μελλοντική της δυνατότητα να καταστεί περιφερειακή δύναμη της Ευρασίας. Οι συγκεκριμένες γεωπολιτικές θεωρίες που αναπτύξαμε συμπίπτουν σήμερα με την περιοχή του «Μοχλού» του Mackinder και την «Κεντρική Γη» του Spykman. Οι χώρες της Κεντρικής Ασίας διαδραματίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην ενεργειακή πολιτική της Ρωσίας. Τα γεωπολιτικά αποτελέσματα των πρακτικών της Ρωσίας, της Αμερικής και της Ε.Ε. δεν είναι απαραίτητο να οδηγήσουν σε 'νικητές' και 'χαμένους'. Η έκβαση της οικονομικής αλληλεξάρτησης, του γεωπολιτικού ανταγωνισμού και των συμμαχιών, θα κριθούν από τους αγωγούς φυσικού αερίου, για το ποιος θα υπερέχει σε ισχύ.

Εν κατακλείδι, οι πιο σημαντικοί πόλεμοι στην ανθρωπότητα έγιναν για τον έλεγχο των ενεργειακών πηγών του πλανήτη. Η Υψηλή Γεωστρατηγική βασιζόταν και απαιτούσε τον έλεγχο των ενεργειακών πηγών και την ασφάλεια των ενεργειακών δρόμων, όπως οι περιοχές της Μέσης Ανατολής και του Καυκάσου¹⁴. Η γεωπολιτική της ενέργειας βρίσκεται μέσα σε ένα πλαίσιο επιρροών, αλληλεξαρτήσεων και συμμαχιών σε χώρες-παραγωγούς και σε χώρες-αγοραστές και καθορίζεται με οικονομικούς, στρατιωτικούς και πολιτικούς όρους. Καθορίζεται δηλαδή, η διάθεση των ενεργειακών πόρων των χωρών-παραγωγής, ο τρόπος και ο δρόμος διέλευσης των ενεργειακών αγαθών και η διαχείριση των αντίστροφων χρηματορροών προς αυτές από την εφαρμογή των ενεργειακών συμβολαίων με τις χώρες-αγοραστές¹⁵. Τα εισρεόμενα αυτά ποσά ανεβάζουν το οικονομικό επίπεδο της χώρας-παραγωγού, η οποία σε συνδυασμό με τα γεωπολιτικά χαρακτηριστικά της μπορεί να αναδειχθεί σε ηγέτιδα δύναμη. Η χώρα-παραγωγός γνωρίζει ότι το ενεργειακό αγαθό που εξάγει είναι απαραίτητο για τη χώρα-αγοραστή κι αυτό της δίνει το πλεονέκτημα να διαχειριστεί τη γεωπολιτική της ενέργειας και των ενεργειακών της αγωγών όπως η ίδια επιθυμεί. Μπορεί να επιλέξει με ποιες χώρες θα δημιουργήσει συμμαχίες, σε ποιες χώρες θα διανείμει το ενεργειακό της αγαθό και πως θα αποδυναμώσει άλλους

¹⁴ Χούνδρης Γεώργιος, «Η Ρωσική Ενεργειακή Στρατηγική στην Ασία», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή Φεβρουάριος 2009, σελ. 4

¹⁵ Χούνδρης Γεώργιος, «Η Ρωσική Ενεργειακή Στρατηγική στην Ασία», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή Φεβρουάριος 2009, σελ. 5

αντιπάλους. Η γεωπολιτική της ενέργειας είναι πράγματι ένα όπλο άσκησης πολιτικής.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΑΙΑ

Κεφάλαιο 2: Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ / ΕΞΑΡΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Τα 27 κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν εκχωρήσει την εθνική τους κυριαρχία ή έστω κάποιες αρμοδιότητες στους ευρωπαϊκούς θεσμούς σε διάφορους τομείς, όπως για παράδειγμα την οικονομική και εμπορική πολιτική, ωστόσο η ενεργειακή πολιτική παραμένει ευθύνη του κάθε κράτους-μέλους¹⁶. Το κάθε κράτος-μέλος σε εθνικό επίπεδο είναι αυτό που θα πάρει την απόφαση για την αγορά φυσικού αερίου ή πετρελαίου και τη βελτίωση των ενεργειακών του υποδομών¹⁷. Η Ευρώπη ανησυχεί για το αν θα μπορέσει να καλύψει την ευρωπαϊκή ενεργειακή ζήτηση φυσικού αερίου, λόγω της αύξησης των τιμών και της μειούμενης ευρωπαϊκής ενεργειακής παραγωγής. Ανησυχεί επίσης και για εξωτερικούς παράγοντες, συγκεκριμένα αυτόν της ρωσικής ενεργειακής εξάρτησης. Αυτή η αβεβαιότητα και ανησυχία εκφράστηκε και στο 110^ο Συνέδριο των Μελών, στο οποίο συζητήθηκε η ευρωπαϊκή εξάρτηση από τις ρωσικές ενεργειακές πηγές και την πιθανότητα της ενεργειακής διαχείρισης της ευρωπαϊκής αγοράς από τη Ρωσία¹⁸.

Συνολικά, η Ε.Ε. παραπάνω από τη μισή της ενεργειακή ανάγκη την καλύπτει από τις εισαγωγές που πραγματοποιεί, οι οποίες προέρχονται κυρίως από τη Ρωσία και από τη Μέση Ανατολή. Η δεύτερη όμως βρίσκεται σε εμπόλεμη κατάσταση οπότε και δεν μπορεί να αποτελέσει έναν σταθερό σύμμαχο της Ε.Ε. λόγω των αναταραχών. Το IEA (International Energy Agency) προβλέπει ότι η παγκόσμια μελλοντική ενεργειακή ζήτηση θα αυξηθεί σε τέτοια επίπεδα που θα απαιτηθούν \$16 τρισεκατομμύρια δολάρια σε καινούριες επενδύσεις¹⁹. Επομένως, μία ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική κρίνεται σημαντική. Ως γνωστόν, η Ε.Ε. δεν έχει μία συγκεκριμένη ενεργειακή πολιτική, αλλά εθνική. Για το λόγο αυτό, το 1998 εγκαθιδρύθηκε ένα πλαίσιο κανόνων και συμφωνιών με βάση τον **Ενεργειακό Χάρτη**, με τον οποίο προωθείται η εσωτερική αγορά φυσικού αερίου, ενθαρρύνεται η ανάπτυξη εναλλακτικών ενεργειακών

¹⁶ Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 1

¹⁷ Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 1

¹⁸ Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 2

¹⁹ Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 2-3

προμηθειών, δηλαδή μία πιο συνεργατική προσέγγιση των εξωτερικών σχέσεων των τωρινών και μελλοντικών ενεργειακών προμηθευτών.

Τα κρίσιμα σημεία των ευρώ-ρωσικών σχέσεων στον τομέα του φυσικού αερίου: Η συμφωνία ανάμεσα στη Ρωσία και τη Γερμανία το 2005 για την κατασκευή του **North European Gas Pipeline (NEGP)**, ο οποίος θα περνά κάτω από τη Βαλτική Θάλασσα, βρίσκει τη Γερμανία σύμφωνη και αισιόδοξη ότι ο αγωγός αυτός θα ενισχύσει την ενεργειακή ασφάλεια και θα διασφαλίσει την ενεργειακή προμήθεια τόσο της Γερμανίας όσο και της Ευρώπης. Κάποιες άλλες όμως ευρωπαϊκές χώρες, μέσα στις οποίες συγκαταλέγονται η Πολωνία και η Λιθουανία, εναντιώθηκαν σε αυτό το σχέδιο για το λόγο ότι προσπερνά αυτές τις δύο χώρες και ότι θέτει σε κίνδυνο την ενεργειακή τους ασφάλεια. Για το εν λόγω σχέδιο ανησυχίες εξέφρασε και η Σουηδία, η οποία πιστεύει ότι αυξάνει τη δυνατότητα της ρωσικής στρατιωτικής επίβλεψης και στρατιωτικής παρουσίας στο στρατηγικό κομβικό σημείο της Βαλτικής Θάλασσας²⁰. Οι ανησυχίες αυτές λοιπόν, απαιτούν μία πιο οργανωμένη ευρωπαϊκή ενεργειακή στρατηγική.

Στο κρίσιμο σημείο καμπής των ευρώ-ρωσικών σχέσεων συγκαταλέγονται και οι κρίσεις-διαμάχες με την **Ουκρανία** και τη **Λευκορωσία**, το 2006 και 2007 αντίστοιχα, οι οποίες προκάλεσαν ανεπιθύμητες επιπτώσεις στην ευρωπαϊκή εξάρτηση από τη Ρωσία. Η ρώσο-ουκρανική διαμάχη για την αύξηση των τιμών κατέληξε στη διακοπή της παροχής του φυσικού αερίου. Το σημαντικό όμως δεν είναι αυτή η καθεαυτή η διακοπή, αλλά το γεγονός ότι μέσα σε λίγες ώρες ευρωπαϊκές χώρες όπως η Αυστρία, η Γερμανία, η Ιταλία και η Πολωνία ανέφεραν μείωση κατά 30% στην πίεση των αγωγών τους²¹. Αυτή η ενεργειακή κρίση δείχνει ότι η ενεργειακή ασφάλεια της Ε.Ε. είναι απόλυτα εκτεθειμένη και τρωτή ακόμα και από μη εσκεμμένες διακοπές παροχής φυσικού αερίου. Και φυσικά, τίθεται και πάλι το ερώτημα από την Ευρώπη για το κατά πόσο είναι αξιόπιστη η Ρωσία ως ενεργειακός συνεργάτης και σε τι βαθμό επιθυμεί ή επιδιώκει να χρησιμοποιεί την ενέργεια ως πολιτικό όπλο. Παρ' όλο όμως που οι ευρωπαίοι θορυβήθηκαν από αυτή την εξέλιξη των ευρώ-ρωσικών σχέσεων, ήδη από

²⁰ Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 4

²¹ Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 4

τα προηγούμενα χρόνια έχουν υπογράψει μακροχρόνιες διμερές ενεργειακές συμφωνίες, εταιρείες από χώρες όπως η Ιταλία, η Αυστρία, η Βουλγαρία και η Σερβία²².

Ευρωπαϊκή ενεργειακή κατανάλωση σε αριθμούς: Τα 27 κράτη-μέλη της Ε.Ε. καταναλώνουν περίπου το 17% της παγκόσμιας συνολικής ενεργειακής κατανάλωσης²³. Στην Ευρώπη μόνο η κατανάλωση του φυσικού αερίου φθάνει στο 57% και το 2030 αναμένεται να φθάσει το 65%, δηλαδή το 80% της παγκόσμιας συνολικής κατανάλωσης²⁴. Στον παρακάτω πίνακα απεικονίζεται η εγχώρια κατανάλωση ενέργειας κάποιων ευρωπαϊκών χωρών, που είναι σχεδόν απόλυτα εξαρτημένες από το ρωσικό φυσικό αέριο.

Πίνακας 1: Imported Gas and Gas from Russia

Πηγή: Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 6

Country	Dependence on Imported Gas, 2005	Total Gas Consumed, Imported from Russia
Austria	88%	74%
Czech Republic	98%	70%
Estonia	100%	100%
France	98%	26%
Finland	100%	100%
Germany	81%	39%
Italy	85%	30%
Poland	70%	50%

Source: International Energy Agency; Eurostat; British Petroleum.

²² Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 5

²³ Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 5

²⁴ Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 5

Κεφάλαιο 3: Η ΡΩΣΙΑ ΩΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΔΥΝΑΜΗ

Η περίοδος προεδρίας του Putin 2000 έως 2008 κατάφερε να ανατρέψει τα μέχρι τότε δεδομένα για τη Ρωσία. Κατάφερε να αναγεννήσει τη Ρωσία και να την καταστήσει μία από τις ισχυρότερες δυνάμεις του διεθνούς συστήματος. Ο Putin με μεγάλη δεξιοτεχνία χρησιμοποίησε πολύ καλά το συγκριτικό πλεονέκτημα της Ρωσίας στην εξωτερική της πολιτική, καθιστώντας την ικανή να αλλάξει τις ισορροπίες του διεθνούς συστήματος. Χρησιμοποίησε την αύξηση της ενεργειακής της ισχύος ως μέσο άσκησης οικονομικής και πολιτικής επιρροής. Αυτού του είδους επιρροής την συναντάμε στην ενεργειακή της συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία οδήγησε στην υψηλή εξάρτησή της από το ρωσικό φυσικό αέριο.

Βλέπουμε τη Ρωσία να επιστρέφει δυναμικά στο εξαιρετικής γεωπολιτικής σημασίας ενεργειακό παιχνίδι, διεκδικώντας ενεργειακούς πόρους από την ευρασιατική περιοχή. Η Ε.Ε. αποτελεί μία δυναμική αγορά ιδιαίτερας σημαντικής για το ρωσικό φυσικό αέριο το οποίο προμηθεύεται. Από την άλλη και η Ρωσία χρειάζεται την τεχνογνωσία της Ε.Ε., η οποία ωστόσο προσπαθεί να αποφύγει την κατάσταση εξάρτησής της από τη Ρωσία. Αυτές οι δύο δυνάμεις του συστήματος έχουν μία σχέση *συνεργατική* όσο και *συγκρουσιακή*, προσπαθώντας και οι δύο να διεκδικήσουν μερίδιο ισχύος από το διεθνές σύστημα, μέσα σε μία ήδη υπάρχουσα *σχέση αλληλεξάρτησης*.

Η Ρωσία προσπαθεί να ενσωματωθεί στην παγκόσμια οικονομία και να κάνει άνοιγμα στην ευρωπαϊκή αγορά ενέργειας, για το λόγο αυτό το 2000 ξεκίνησαν οι διαπραγματεύσεις για την ένταξη της μεγάλης αυτής οικονομικής δύναμης στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου – ΠΟΕ (WTO). Η Μόσχα αντιλήφθηκε πως η εθνική της ασφάλεια, τα συμφέροντά της και η οικονομία της εξαρτώνται άμεσα από τον τομέα της ενέργειας. Έτσι, προβαίνει σε ακόμα μία κίνηση στρατηγικής, την κυρίαρχη εταιρεία φυσικού αερίου στη Ρωσία, **Gazprom**. Ήδη από την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991 η μεγαλύτερη εταιρεία στη Ρωσία που ελέγχει το μονοπώλιο του ρωσικού φυσικού αερίου κρατικά, είναι η Gazprom²⁵. Η Ρωσική Κυβέρνηση κατέχει παραπάνω από το 50% των μετοχών της. Η Gazprom έχει το μονοπώλιο των αγωγών φυσικού αερίου και ελέγχει σχεδόν το 90% της ρωσικής παραγωγής αερίου και πάνω από το ένα τέταρτο (1/4) των παγκοσμίων αποθεμάτων φυσικού αερίου. Ακόμη, ελέγχει

²⁵ Steven Woehrel, «*Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL34261, November 27, 2007, σελ. 2

το 16% των ρωσικών αποθεμάτων αερίου²⁶. Επιπροσθέτως, αποτελεί το μεγαλύτερο μοναδικό χορηγό χρηματοδότησης της Ρωσικής Κυβέρνησης, παρέχοντάς της το 25% από τους φόρους²⁷. Η Gazprom αποδεικνύεται πολύ χρήσιμη για τη ρωσική ηγεσία, διότι παρέχει το 76% της παραγωγής της στις ρωσικές εταιρείες και τους καταναλωτές της, κατάσταση η οποία βοηθάει στην άμβλυση των κοινωνικών πιέσεων²⁸. Το φυσικό αέριο είναι το επικρατέστερο καύσιμο εγχώριας ρωσικής κατανάλωσης, με αποτέλεσμα τα 1.700 τρις κυβικά μέτρα αποθέματα αερίου να ικανοποιούν την εγχώρια αγορά αλλά και να την καθιστά πρώτη στις εξαγωγές φυσικού αερίου παγκοσμίως²⁹. Όσον αφορά στις εισαγωγές της Ε.Ε. από τη Ρωσία το 2005 ανήλθαν στο 50% του συνόλου των εισαγωγών φυσικού αερίου³⁰. Όσον αφορά στην Ευρωπαϊκή αγορά, τα δύο τρίτα (2/3) των εσόδων της Gazprom προέρχονται από τους ευρωπαίους καταναλωτές. Πολλοί ειδικοί αναφέρουν πως αν πρόκειται η Gazprom να αναδειχθεί σε μία βιώσιμη επιχείρηση, θα πρέπει σταδιακά να αυξήσει τις εγχώριες τιμές του φυσικού αερίου και να τις προσαρμόσει κοντά στα επίπεδα της παγκόσμιας τιμής της αγοράς μέχρι το 2011³¹. Η Gazprom εκτός του ότι είναι ο μεγαλύτερος κάτοχος αποθεμάτων φυσικού αερίου, διαθέτει και το μεγαλύτερο δίκτυο αγωγών σε ολόκληρο τον κόσμο, φθάνοντας τα 150.000 χλμ., με 43 σταθμούς συμπίεσης φυσικού αερίου, ενώ επίσης ελέγχει τράπεζες, ασφαλιστικές εταιρείες, ομίλους μέσω ενημέρωσης και κατασκευαστικές εταιρείες³². Χαρακτηριστικά, ο Πρόεδρος Πούτιν χαρακτήρισε το 2003 τη Gazprom σαν ένα πολιτικώς πανίσχυρο και οικονομικό μοχλό επιρροής πάνω στον υπόλοιπο κόσμο³³.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της έκθεσης της EIA – Energy Information Administration – για το φυσικό αέριο της Ρωσίας, έχουν ως εξής: *«η Ρωσία έχει τα μεγαλύτερα κοιτάσματα φυσικού αερίου στον κόσμο που ανέρχονται στα 1.680 Tcf*

²⁶ Energy point, *Energy – Efficiency – Ecology – Economy*, «Ρωσία Ενεργειακή Υπερδύναμη», Τεύχος 18 – Δεκέμβριος 2008, σελ. 29

²⁷ Steven Woehrel, «*Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL34261, November 27, 2007, σελ. 2

²⁸ Steven Woehrel, «*Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL34261, November 27, 2007, σελ. 2

²⁹ Energy point, *Energy – Efficiency – Ecology – Economy*, «Ρωσία Ενεργειακή Υπερδύναμη», Τεύχος 18 – Δεκέμβριος 2008, σελ. 29

³⁰ Energy point, *Energy – Efficiency – Ecology – Economy*, «Ρωσία Ενεργειακή Υπερδύναμη», Τεύχος 18 – Δεκέμβριος 2008, σελ. 29

³¹ Steven Woehrel, «*Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL34261, November 27, 2007, σελ. 2

³² Energy point, *Energy – Efficiency – Ecology – Economy*, «Ρωσία Ενεργειακή Υπερδύναμη», Τεύχος 18 – Δεκέμβριος 2008, σελ. 29

³³ Χούνδρης Γεώργιος, «*Η Ρωσική Ενεργειακή Στρατηγική στην Ασία*», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή Φεβρουάριος 2009, σελ. 23

(τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια), σύμφωνα με το *Oil and Gas Journal* (2008), ποσό διπλάσιο σε σχέση με τα κοιτάσματα του δεύτερου παγκοσμίως παραγωγού φυσικού αερίου που είναι το Ιράν. Το 2006 η Ρωσία ήταν η μεγαλύτερη χώρα-παραγωγός του κόσμου (23,2 Tcf). Η παραγωγή του 2007 συνολικά έφθανε γύρω στα 23,1 Tcf, από τα οποία το 85% (19,4 Tcf) έχει παραχθεί από την Gazprom. Η πρόβλεψη της ρωσικής κυβέρνησης ως προς την παραγωγή φυσικού αερίου είναι συνολικά 31,1 Tcf έως το 2030. Η πρόβλεψη της Gazprom για την παραγωγή φυσικού αερίου αναφέρεται σε μέτρια άνοδο 1-2% το χρόνο έως το 2010³⁴».

Οι βιομηχανίες ρωσικού φυσικού αερίου είναι πολύ σημαντικοί παίκτες στην παγκόσμια ενεργειακή αγορά, τόσο για την Ευρώπη όσο και για την Ευρασία. Η Ρωσία κατέχει πάνω από το 30% των παγκόσμιων ενεργειακών αποθεμάτων και ουσιαστικά η επιτυχία αυτής της αυξανόμενης συγκέντρωσης οφείλεται στο ότι τα αποθέματα φυσικού αερίου βρίσκονται στα χέρια της Ρωσικής Κυβέρνησης³⁵. Ένας ακόμη λόγος που συγκαταλέγεται σε αυτή την επιτυχία είναι το απολυταρχικό πολιτικό σύστημα υπό την αυστηρή και στενή εποπτεία του Προέδρου Vladimir Putin, πρώην αξιωματικό της KGB υπηρεσία στρατιωτικών πληροφοριών³⁶. Τόσο η ηγεσία των εταιρειών φυσικού αερίου – πετρελαίου όσο και η Ρωσική Κυβέρνηση κυριαρχούνται από πρώην μέλη της ρωσικής υπηρεσίας στρατιωτικών πληροφοριών, η επονομαζόμενη ως Federal Security Service (FSB)³⁷. Για παράδειγμα, ο αρχηγός της Gazprom, ο Alexei Miller, εργάστηκε για τον Putin στο γραφείο του Δημάρχου στην Αγία Πετρούπολη τη δεκαετία του 1990, καθώς και πολλές άλλες θέσεις ‘κλειδιά’ στη Gazprom είναι επανδρωμένες από πρώην μέλη της KGB/FSB. Επίσης, ο νυν Πρόεδρος της χώρας, Ντιμίτρι Μεντβέντεφ, από το 2000 έως και το 2005 είχε διατελέσει Πρόεδρος και Αντιπρόεδρος της Gazprom³⁸.

Συνεχίζοντας την ανάλυσή μας για τους παράγοντες που αύξησαν τη ρωσική ισχύ και κατέστησαν τη Ρωσία μία ενεργειακή δύναμη, θα προσθέσουμε τη συνεργασία της με την Ε.Ε. και την Κεντρική Ασία. Πιο συγκεκριμένα, η Gazprom σύναψε οικονομικές συμφωνίες με τα κράτη της Κεντρικής Ασίας (Καζακστάν, Ουζμπεκιστάν,

³⁴ Χούνδρης Γεώργιος, «*Η Ρωσική Ενεργειακή Στρατηγική στην Ασία*», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή Φεβρουάριος 2009, σελ. 29

³⁵ Steven Woehrel, «*Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL34261, November 27, 2007, σελ. 2

³⁶ Steven Woehrel, «*Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL34261, November 27, 2007, σελ. 2

³⁷ Steven Woehrel, «*Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL34261, November 27, 2007, σελ.2

³⁸ Energy point, Energy – Efficiency – Ecology – Economy, «*Ρωσία Ενεργειακή Υπερδύναμη*», Τεύχος 18 – Δεκέμβριος 2008, σελ. 29

Τουρκμενιστάν, Τατζικιστάν, Κιργιστάν), από τα οποία αγοράζει φυσικό αέριο σε πολύ χαμηλές τιμές και το εξαγάγει στην αγορά της Ευρώπης σε παγκόσμιες όμως τιμές αγοράς. Η ενδυνάμωση της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής και ισχύος φθάνει μέχρι και τη Βαλκανική Χερσόνησο, την Τουρκία, αλλά και την Ελλάδα με τον αγωγό Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη, η συμφωνία του οποίου υπεγράφη το 2007. Αξίζει ακόμη, να σημειώσουμε την ενεργειακή συμμαχία Ρωσίας – Ιράν – Κατάρ, τη δημιουργία σύμπραξης στον κλάδο του φυσικού αερίου, στις 22/10/2008, δηλαδή την από κοινού εξόρυξη και παραγωγή φυσικού αερίου, η παραγωγή των οποίων αντιστοιχεί στο 50% της παγκόσμιας οικονομίας³⁹. Χαρακτηριστικά μπορούμε να δούμε παρακάτω στον πίνακα τις χώρες με τα μεγαλύτερα αποθέματα φυσικού αερίου ανά έτος.

Πίνακας 2: Χώρες με Μεγαλύτερα Αποθέματα Φυσικού Αερίου/Ετήσια Παραγωγή

Πηγή: Energy point, Energy – Efficiency – Ecology – Economy, «Ρωσία Ενεργειακή Υπερδύναμη», Τεύχος 18 – Δεκέμβριος 2008, σελ. 31

Κατάταξη	Χώρα	Εξακριβωμένα Αποθέματα (τρεις. κυβικά μέτρα)	Ετήσια Παραγωγή
1	Ρωσία	1.680	22,4
2	Ιράν	974	3,5
3	Κατάρ	930	1,4
4	Σαουδική Αραβία	250	2,3
5	Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	220	1,64
6	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής	190	18,8

Όπως ελέχθη παραπάνω, το μεγαλύτερο μέρος των εξαγωγών φυσικού αερίου της Ρωσίας πηγαίνει στην (Ανατολική) Ευρώπη και στις πρώην κομμουνιστικές χώρες. Επειδή, λοιπόν, η Ρωσία είναι ο κυριότερος προμηθευτής αερίου της Ευρώπης, αυτό της δίνει το δικαίωμα να καθορίζει τις τιμές τους φυσικού αερίου. Χαρακτηριστικά μπορούμε να καταλάβουμε την ποσότητα των συνολικών εξαγωγών φυσικού αερίου το

³⁹ Energy point, Energy – Efficiency – Ecology – Economy, «Ρωσία Ενεργειακή Υπερδύναμη», Τεύχος 18 – Δεκέμβριος 2008, σελ. 31

2004 που ανήλθαν στο ποσό των 7,1 τρις κυβικών μέτρων, τα 6,7 τρις κυβικά μέτρα αντιστοιχούσαν στην Ευρώπη⁴⁰.

Πίνακας 3: Dependence Upon Russian Natural Gas by Selected Countries, 2004

Πηγή: Bernard A. Gelb, «*Russian Natural Gas: Regional Dependence*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RS22562, Updated January 18, 2007, σελ. 2

Natural Gas Imports From Russia

Country	Quantity (billion cu. ft. / yr)	% of Domestic Consumption
Germany	1.290	39%
Italy	855	31%
Ukraine	850a	40%a
Belarus	698	99%
Turkey	506	65%
France	406	24%
Hungary	318	64%
Czech Republic	253	77%
Austria	212	69%
Poland	212	43%
Finland	163	98%
Romania	138	22%
Lithuania	103	100%
Bulgaria	99	99%
Netherlands	94	6%
Greece	78	82%
Moldova	77	100%
Latvia	62	100%
Georgia	39	100%
Sweden	39	b
Estonia	34	100%

⁴⁰ Bernard A. Gelb, «*Russian Natural Gas: Regional Dependence*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RS22562, Updated January 18, 2007, σελ. 1

Slovenia	20	52%
Belgium	7	1%
Denmark	c	b
Ireland	c	b
Portugal	c	b
Spain	c	b
United Kingdom	c	b

- a. Estimate by CRS based on several disparate published and Internet sources.
b. Zero or less than 0.5%.
c. Zero or less than 500 million cubic feet.

Συμπεραίνουμε παραπάνω από τον πίνακα πως από τη συνολική κατανάλωση του ρωσικού φυσικού αερίου το 98% με 100% καταναλώθηκε από κράτη που δεν ανήκουν στη σφαίρα επιρροής της, δηλαδή από τη Λευκορωσία, τη Βουλγαρία, την Εσθονία, τη Φιλανδία, τη Γεωργία, τη Λετονία, τη Λιθουανία και τη Μολδαβία. Αντιθέτως, τα ποσοστά κατανάλωσης των ευρωπαϊκών κρατών είναι πιο χαμηλά. Και όσον αφορά στην Ουκρανία, το ποσοστό της είναι 40% γιατί εισάγει μέρος φυσικού αερίου και από το Τουρκμενιστάν⁴¹. Παρατηρούμε, λοιπόν, πως η Μόσχα προσπαθεί να διεισδύσει στην ευρωπαϊκή αγορά αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο, στοχεύοντας έτσι στην αύξηση της ενεργειακής της δύναμης παγκοσμίως και στοχεύοντας σε πολλά μέτωπα ταυτοχρόνως.

⁴¹ Bernard A. Gelb, «*Russian Natural Gas: Regional Dependence*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RS22562, Updated January 18, 2007, σελ. 1

Κεφάλαιο 4: ΟΙ ΕΥΡΩ – ΡΩΣΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΓΕΝΙΚΑ

Τη δεκαετία του 1950 η τότε Σοβιετική πολιτική έδινε έμφαση στο κάρβουνο και στην υδροηλεκτρική ενέργεια ως κύρια πηγή ενέργειας, παραμελώντας το πετρέλαιο και το αέριο. Τότε δίνανε έμφαση στην υδροηλεκτρική ενέργεια και καθόλου στο φυσικό αέριο. Τέλη της δεκαετίας του 1950 όμως, αντιλήφθηκαν τα τεράστια αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου που διέθεταν και πως μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν αυτά μελλοντικά, στρέφοντας το ενδιαφέρον τους σε μία κλιμακούμενη ανάπτυξη των πηγών αυτών, ώστε να ικανοποιήσουν την εσωτερική ζήτηση ενέργειας καθώς επίσης και να αποτελέσουν σημαντικό εξαγωγέα. Αυτή η πολιτική συνεχίζεται μέχρι και σήμερα. Η σοβιετική ενεργειακή πολιτική του αερίου και του πετρελαίου βασίζεται στο γεγονός ότι αποτελούν τις πιο φθηνές πηγές ενέργειας τόσο ως προς τη χρήση όσο και ως προς την παραγωγή. Το 80% της κατανάλωσης της ενέργειας της ΕΣΣΔ πραγματοποιείται από τις ευρωπαϊκές χώρες, ενώ το 90% των ενεργειακών αποθεμάτων εντοπίζονται στις Ασιατικές περιοχές της ΕΣΣΔ. Ωστόσο, ένας ακόμη λόγος που η σοβιετική πολιτική άρχισε να δίνει έμφαση στην ενεργειακή πολιτική είναι η ελκυστικότητα που ασκείται στις εξαγωγές, δηλαδή ένα μέσο για την αύξηση της επιρροής στην ανατολική Ευρώπη.

Ο κύριος δείκτης ανάπτυξης της σοβιετικής ενεργειακής πολιτικής είναι το δίκτυο των αγωγών. Ήδη από το 1965 το δίκτυο των αγωγών διπλασιάστηκε σε μήκος, με μέσο περίπου όρο ετήσιας προσθήκης πάνω από 5.000 χιλιόμετρα. Επίσης, μία αύξηση παρατηρείται και στη διάμετρο των αγωγών, η οποία το 1964 ξεκίνησε από 40 ίντσες, φθάνοντας το 1972 τις 48 ίντσες⁴². Αυτή η αύξηση τόσο του μήκους όσο και της διαμέτρου κατέστησε εφικτή την αύξηση της μεταφερόμενης ποσότητας του αερίου. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι η αύξηση του συνολικού όγκου αυξήθηκε το 1965 από 113 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα, σε 231 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα το 1973⁴³.

Ήδη από το 1960 το φυσικό αέριο αποτελούσε μία γρήγορα αναπτυσσόμενη πηγή ενέργειας, φθάνοντας στο 16,5% της συνολικής κατανάλωσης το 1975, ενώ το 1960 μόλις το 2%. Η Ευρώπη παρουσίαζε σημάδια εξάρτησης από τη ζήτηση ενέργειας, η οποία εξελικτικά αυξανόταν με την αύξηση της ζήτησής της. Ως ένα βαθμό

⁴² Robert W. Campbell, «*Trends in the Soviet Oil and Gas Industry*», Published for Resources for the Future by The Johns Hopkins University Press Baltimore and London, 1976, σελ. 57

⁴³ Robert W. Campbell, «*Trends in the Soviet Oil and Gas Industry*», Published for Resources for the Future by The Johns Hopkins University Press Baltimore and London, 1976, σελ. 58

το ζήτημα της ενεργειακής εξάρτησης φαινόταν να δέχεται και κάποιους περιορισμούς πολιτικής φύσεως, οι οποίοι αντανakλούνται από το γεγονός ότι ήδη από το 1973 πολιτικοποιήθηκε το ενεργειακό ζήτημα. Η Ευρώπη επειδή θα αυξήσει τη ζήτησή της για ενέργεια, αναπόφευκτα θα διαδραματίσει κρίσιμο ρόλο στην παγκόσμια αγορά του φυσικού αερίου. Θα οδηγηθεί στην επιλογή της εισαγωγής φυσικού αερίου όχι αποκλειστικά από τη Δυτική Ευρώπη, αλλά και έξω από αυτή. Στη Δυτική Ευρώπη συγκαταλέγεται η Νορβηγία, η Βρετανία και η Ολλανδία, οι οποίες αποτελούν έναν από τους κύριους προμηθευτές της Ευρώπης από το 1985. Έξω από τη Δυτική Ευρώπη, ως κύριος προμηθευτής νοείται η Σοβιετική Ένωση, με την οποία έχουν υπογραφεί συμβόλαια για την εξαγωγή φυσικού αερίου μέσω των ενεργειακών αγωγών, καθώς η διανομή έχει ξεκινήσει πολλά χρόνια πριν. Η συμβολή της Σοβιετικής Ένωσης στην προμήθεια της Ευρώπης με φυσικό αέριο το 1985 θεωρείται αξιόλογη. Ωστόσο, μέρος αυτής της συμβολής προέρχεται από μία τριμερή συμφωνία που εμπλέκει τις εξαγωγές του Ιρανικού αερίου στη Σοβιετική Ένωση σε αντάλλαγμα ίδιας ποσότητας σοβιετικού αερίου στη Δυτική Ευρώπη⁴⁴. Παρατηρούμε λοιπόν, μία αθροιστική εξάρτηση της επέκτασης του φυσικού αερίου από και προς την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, η οποία υποδηλώνει την αρχή νέων τεχνολογικών και πολιτικών κινδύνων και εμπορικών διακανονισμών. Αυτή η σχέση εξάρτησης ανάμεσα στις δύο ομάδες μπορεί να γίνει πολύ ευάλωτη. Οι προμηθευτές χωρίς αμφιβολία έχουν τη δυνατότητα να βλάψουν τις ευρωπαϊκές οικονομίες και κοινωνίες είτε αυξάνοντας τις τιμές είτε σταματώντας τις εξαγωγές. Ωστόσο, αυτού του είδους το πλήγμα δεν θα επιδράσει περιοριστικά μόνο στην Ευρώπη αλλά και στο διεθνές σύστημα, στην παγκόσμια οικονομία, ακόμα και στις αναπτυσσόμενες χώρες⁴⁵. Επίσης, οι πολιτικές προεκτάσεις που θα είχε μία τέτοια κρίση θα περιελάμβανε τοπικές και περιφερειακές αλλαγές στην ισορροπία ισχύος ανάμεσα στη Δυτική και Ανατολική Ευρώπη και κατ' επέκταση ενδεχόμενη απειλή σε ζητήματα ασφάλειας και πολιτικής φύσεως, ζωτικού ενδιαφέροντος για τους ίδιους τους προμηθευτές. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν, πόσο εποικοδομητική θα μπορούσε να είναι η συνεργασία των δύο μερών, εν αντιθέσει με τα καταστροφικά κόστη μίας διαμάχης μεταξύ τους. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα ανέκαθεν είχε μία πολυδιάστατη δύναμη σε οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και στρατιωτικό επίπεδο, παραμένοντας όμως

⁴⁴ Hanns Maul, «*Europe and World Energy*», Butterworths 1980 In association with the Sussex European Research Centre University of Sussex, England, σελ. 53

⁴⁵ Hanns Maul, «*Europe and World Energy*», Butterworths 1980 In association with the Sussex European Research Centre University of Sussex, England, σελ. 136

ευάλωτη σε θέματα στρατιωτικά, οικονομικά και ζητήματα ασφαλείας, λόγω της μεγάλης της εξάρτησης από το διεθνές εμπόριο που τη χαρακτηρίζει⁴⁶.

Η ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική έχει τρεις επιδιώξεις: την ασφάλεια των ενεργειακών προμηθειών, τη σταθερότητα των προμηθειών και την τιμή της εισαγόμενης ενέργειας⁴⁷.

4.1.: Πριν από το Διπολισμό

Οι σχέσεις ανάμεσα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα (Ε.Κ.) και την Πρώην Σοβιετική Ένωση (ΕΣΣΔ) απέκτησαν για πρώτη φορά μία θεσπισμένη μορφή στις **18 Δεκεμβρίου 1989** με το **Σύμφωνο Εμπορικής και Οικονομικής Συνεργασίας**⁴⁸. Ουσιαστικά το Σύμφωνο αυτό έθεσε ένα τέλος σε μία μακρά περίοδο, της οποίας το πολιτικό στοιχείο λειτουργούσε ανασταλτικά στην εμπορικό-οικονομική επαναπροσέγγιση ή αποκατάσταση των φιλικών σχέσεων μεταξύ αυτών των δύο εμπορικών δυνάμεων. Στη συνέχεια θα προχωρήσουμε σε μία επισκόπηση των σχέσεων της Ε.Κ. και της ΕΣΣΔ, καθώς και των παραγόντων εκείνων που συνετέλεσαν στη διαμόρφωση των σχέσεών τους. Η σχέση αυτή πέρασε από διάφορα στάδια τα οποία δεν εντάσσονται αποκλειστικά στο πλαίσιο των σχέσεων της Ε.Κ. και της ΕΣΣΔ, αλλά αναφέρονται και σε χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης με την Ε.Κ., οι οποίες αντιπροσωπεύονταν από το Συμβούλιο Αμοιβαίας Οικονομικής Βοήθειας, γνωστό και ως ΚΟΜΕΚΟΝ, του οποίου φυσικά ηγετικό ρόλο έπαιζε η Σοβιετική Ένωση.

Το πρώτο στάδιο της σχέσης των δύο εμπορικών δυνάμεων είναι αυτό της *έντονης αντιπαράθεσης* και της *απομάκρυνσης* το **1957**, μαζί με την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της EURATOM⁴⁹ (The European Atomic Energy Community). Το στάδιο αυτό διήρκεσε μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1960, συμπίπτοντας με την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου. Η ΕΣΣΔ αρνήθηκε να αναγνωρίσει την Ε.Κ. την οποία θεωρούσε μία αμερικανική έκφραση του μονοπωλιακού καπιταλισμού και σαν ευρωπαϊκό θεσμό τον αντιλαμβανόταν ως

⁴⁶ Hanns Maul, «*Europe and World Energy*», Butterworths 1980 In association with the Sussex European Research Centre University of Sussex, England, σελ.136

⁴⁷ Hanns Maul, «*Europe and World Energy*», Butterworths 1980 In association with the Sussex European Research Centre University of Sussex, England, σελ.151

⁴⁸ Angelos Kotios, «*The Soviet Union and The European Community*», σελ. 227

⁴⁹ Angelos Kotios, «*The Soviet Union and The European Community*», σελ. 227

συμπλήρωμα του NATO, αποδίδοντάς του πολιτικό χαρακτήρα⁵⁰. Αντιστοίχως, η ανάδυση της Ανατολικής Συμμαχίας υπό την ηγεσία της ΕΣΣΔ, προσέδιδε μία επίσης πολιτική διάσταση για την Ε.Κ.. Οι παράγοντες εκείνοι που καθόρισαν το πλαίσιο των σχέσεων αυτής της περιόδου ήταν κατ' εξοχήν στρατιωτικοί και πολιτικοί, οι οποίοι μάλιστα αντικατόπτριζαν επακριβώς τη διεθνή δομή του πολιτικού και οικονομικού συστήματος της περιόδου εκείνης⁵¹. Με αυτό τον τρόπο ερμηνεύεται και η απουσία της αποκατάστασης των φιλικών σχέσεων καθώς και της έλλειψης αμοιβαίων επενδύσεων.

Το στάδιο της *αποκατάστασης των φιλικών σχέσεων* και της *επαναπροσέγγισης* ξεκίνησε στα τέλη της δεκαετίας του **1960**, μαζί με την ταυτόχρονη βελτίωση του παγκόσμιου πολιτικού και στρατιωτικού κλίματος, μέσα στο γενικότερο πλαίσιο της ιδέας της "Ostpolitik"⁵². Έτσι, μέσα στα πλαίσια του νέου δόγματος της εποχής που ήταν η "ειρηνική συνύπαρξη", πρώτη η ΕΣΣΔ εξέφρασε την επιθυμία της επαναπροσέγγισης ανάμεσα στην ΚΟΜΕΚΟΝ και την Ε.Κ., μέσω του Μπρέζνιεφ το Δεκέμβριο του 1972⁵³. Στις συζητήσεις που ακολούθησαν, δυστυχώς κυριάρχησε η δυσπιστία, καθώς επίσης υπήρχαν διαφορετικά μελλοντικά σχέδια υπό την έννοια της συνεργασίας, τα οποία ήταν εκ διαμέτρου αντίθετα. Επί παραδείγματι, η Ε.Κ. αν και ακολουθούσε την πολιτική της επαναπροσέγγισης, την πραγματοποιούσε με πολύ διαφορετικό τρόπο, κυρίως με πολιτικό κίνητρο. Πιο συγκεκριμένα διατηρούσε κανονικές σχέσεις με την ΚΟΜΕΚΟΝ, ενώ με μεμονωμένες χώρες διατηρούσε σχέσεις ουσιαστικές, επί της βάσεως της αμοιβαίας συμφωνίας⁵⁴. Απέφευγε να εκχωρήσει σημαντικό ρόλο στην ΚΟΜΕΚΟΝ και ήθελε να αποφύγει να επιβάλλει τη σοβιετική ηγεμονία στην ανατολική συμμαχία⁵⁵. Επίσης, το 1975 παρουσίασε στην ΕΣΣΔ μέτρα για κοινή εμπορική πολιτική, ενώ με τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης συνέχισε να εφαρμόζει πολιτική διεθνούς εμπορίου.

Το επόμενο στάδιο της *εξομάλυνσης* των σχέσεων Ε.Κ. και ΚΟΜΕΚΟΝ ξεκίνησε το 1985, υπό της κυβερνήσεως του Γκορμπατσόφ. Στο σημείο αυτό η ΕΣΣΔ επαναπροσδιορίζει την εξωτερική της πολιτική απέναντι στην ευρωπαϊκή πολιτική, αναβαθμίζοντας τον οικονομικό τομέα, εγκαθιδρύοντας διπλωματικές σχέσεις και

⁵⁰ Angelos Kotios, «*The Soviet Union and The European Community*», σελ. 227

⁵¹ Angelos Kotios, «*The Soviet Union and The European Community*», σελ. 227

⁵² Angelos Kotios, «*The Soviet Union and The European Community*», σελ. 227

⁵³ Angelos Kotios, «*The Soviet Union and The European Community*», σελ. 227

⁵⁴ Angelos Kotios, «*The Soviet Union and The European Community*», σελ. 227

⁵⁵ Angelos Kotios, «*The Soviet Union and The European Community*», σελ. 228

αναγνωρίζοντας η ΕΣΣΔ στην Ε.Κ. την επιτυχία του μηχανισμού της διατήρησης διμερών σχέσεων στον εμπορικό-οικονομικό τομέα στην παγκόσμια πολιτική⁵⁶.

Η εξέλιξη των πραγμάτων δείχνει πως η Κοινότητα έχει αναδειχθεί σε μία κεντρομόλο δύναμη και σε πόλο σταθερότητας του ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης αναζητούν τρόπους να ενσωματωθούν στη Δυτικό-Ευρωπαϊκή συνεργασία, για να καλύψουν το κενό που υπάρχει στο ζήτημα της ασφάλειας. Να ενταχθούν στην οικονομία της αγοράς και στην πλουραλιστική δημοκρατία. Αντιστοίχως, η Κοινότητα ευνοεί αυτή τη σύσφιγξη των σχέσεων με διάφορους τρόπους, όπως υπογράφοντας συμφωνίες εμπορικές, οικονομικές, τεχνολογικές, καθώς και μέτρα υποστήριξης και βοήθειας. Βέβαια, η παρεχόμενη αυτή υποστήριξη στις Κέντρο-Ανατολικές χώρες της Ευρώπης είναι ανάλογη της συμμορφώσεώς τους και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Πρέπει σε αυτό το σημείο να επισημάνουμε πως η Ε.Κ. συνάπτει συμφωνίες με τα κράτη της Κεντρικής και της Ανατολικής Ευρώπης βοηθώντας τα να ενστερνιστούν τα δυτικά πρότυπα, ωστόσο δεν συμβαίνει το ίδιο με την ΕΣΣΔ, με την οποία υπογράφει ειδικές συμφωνίες συνεργασίας⁵⁷. Η Κεντρική Ευρώπη βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση εν συγκρίσει με την ΕΣΣΔ και αυτό επειδή ήδη διαπραγματεύεται συμφωνίες με την Κοινότητα που περιλαμβάνουν μέτρα εμπορικά, πολιτικά, οικονομικά και τεχνικά⁵⁸. Αυτό που παρακωλύει την εξέλιξη της ΕΣΣΔ είναι η έλλειψη θεσμοθετημένων μηχανισμών. Όμως το 1990 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο πρότεινε να αναπτύξει μία μεγαλύτερης εμβέλειας συμφωνία με την ΕΣΣΔ, συμπεριλαμβάνοντας πολιτικό διάλογο, οικονομική και πολιτιστική συνεργασία⁵⁹. Επίσης, αναφέρθηκε και στα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης με τα οποία θα πρέπει να εγκαθιδρυθούν μακροχρόνιες συμφωνίες συνεργασίας στον τομέα της ενέργειας, στον οποίο η ΕΣΣΔ έχει τα μεγαλύτερα αποθέματα, αλλά παρουσιάζει έλλειψη στην τεχνολογική υποδομή⁶⁰.

Προβαίνοντας σε μία ανασκόπηση των μελλοντικών σχέσεων της Ε.Κ. με την ΕΣΣΔ, διαπιστώνουμε πως και οι δύο ενδιαφέρονται για τη διεύρυνση και την εμπάθυνση της συνεργασίας τους. Τα κράτη-μέλη της Ε.Κ. ενδιαφέρονται για την πολιτική σταθερότητα στην ΕΣΣΔ και για την φιλελευθεροποίηση του οικονομικού της συστήματος, δηλαδή τη δημιουργία ενός ευνοϊκού πλαισίου επενδύσεων, το οποίο αν

⁵⁶ Angelos Kotios, «*The Soviet Union and The European Community*», σελ. 228

⁵⁷ Angelos Kotios, «*The Soviet Union and The European Community*», σελ. 229

⁵⁸ Angelos Kotios, «*The Soviet Union and The European Community*», σελ. 228

⁵⁹ Angelos Kotios, «*The Soviet Union and The European Community*», σελ. 229

⁶⁰ Angelos Kotios, «*The Soviet Union and The European Community*», σελ. 229

συνδυαστεί με τη βελτίωση των υποδομών θα συμβάλει στην οικονομική ολοκλήρωση⁶¹. Η σχέση της Ε.Κ. με την ΕΣΣΔ είναι μία πολύ δυνατή σχέση, με προοπτικές. Ειδικότερα, η ΕΣΣΔ είναι σημαντική για την Ε.Κ. διότι κατέχει μεγάλες ποσότητες πρώτων υλών και διαθέτει μία τεράστια αγορά. Επιπροσθέτως, αποτελεί έναν σταθερό συνομιλητή και μία οικονομική δύναμη από την οποία μπορεί να διασφαλίσει το απαραίτητο κεφάλαιο, επενδύσεις, εμπορικές συναλλαγές, τεχνολογία, τεχνογνωσία κι έναν υποστηρικτή για τη συμμετοχή της στα διεθνή φόρα⁶². Όλα τα παραπάνω η Ε.Κ. μπορεί να τα προσφέρει στην ΕΣΣΔ, βοηθώντας την στην αναμόρφωσή της. Αναλογιζόμενοι τα προαναφερθέντα, κατανοούμε πως η σχέση αυτή είναι μία σχέση με προοπτική και με δυναμική.

Ολοκληρώνοντας, υπάρχουν κάποιοι παράγοντες οι οποίοι οδηγούν στην εμβάθυνση και στη διεύρυνση της συνεργασίας τους, καθώς επίσης θα καθορίσουν και την εξέλιξη της σχέσης τους. Αναλυτικότερα: 1^{ov} η πρόοδος που θα κάνει η ΕΣΣΔ στην πλουραλιστική δημοκρατία και στην οικονομία της αγοράς, 2^{ov} η δημιουργία ενός σταθερού και διάφανου θεσμικού πλαισίου της εσωτερικής και της εξωτερικής πολιτικής, το οποίο βέβαια να χαρακτηρίζεται από μία φιλελεύθερη οικονομία, 3^{ov} η διασφάλιση μίας σταθερής πολιτικής ανάμεσα στην ΕΣΣΔ και των ανεξάρτητων δημοκρατιών, η διαταραχή των οποίων μπορεί να επιφέρει ακόμα και ρήξη στη σχέση της ΕΣΣΔ και της Ε.Κ., 4^{ov} ο καταμερισμός του τρόπου με τον οποίο θα δοθεί η αναπτυξιακή βοήθεια, 5^{ov} η διατήρηση του συγκριτικού οικονομικού πλεονεκτήματος της Ε.Κ. και 6^{ov} η συμπεριφορά των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, η οποία διατηρεί στενούς πολιτικούς και στρατιωτικούς δεσμούς με τα κράτη-μέλη της Κοινότητας⁶³. Αυτοί οι παράγοντες μπορεί να είναι δύσκολο να εκτιμηθούν, αλλά σίγουρα οδηγούν στην *πολιτική και οικονομική αλληλεξάρτηση* της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Σοβιετικής Ένωσης.

⁶¹ Angelos Kotios, «*The Soviet Union and The European Community*», σελ. 229

⁶² Angelos Kotios, «*The Soviet Union and The European Community*», σελ. 230

⁶³ Angelos Kotios, «*The Soviet Union and The European Community*», σελ. 230

4.2.: Μετά το Διπολισμό

Ρωσική Εξωτερική Πολιτική: Ήδη από τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991, η οποία σημάδεψε το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και το ξεκίνημα μίας παγκόσμιας αλλαγής, η ρωσική εξωτερική πολιτική είχε χάσει την αίγλη της ως μεγάλη δύναμη και επιθυμούσε να αποκαταστήσει το status quo της στην παγκόσμια πολιτική σκηνή. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου σηματοδότησε για τη Ρωσία την αρχή μίας σταδιακής μετάβασης στον καπιταλισμό και τη δημοκρατία. Η σταδιακή αυτή μετάβαση περιελάμβανε αλλαγή στην εσωτερική πολιτική, το οικονομικό σύστημα το οποίο απαιτούσε την ανασύστασή του, αλλά στην εξωτερική πολιτική. Η μεταπολεμική σοβιετική εξωτερική και εσωτερική πολιτική διακρίνεται σε τέσσερις περιόδους⁶⁴: Ο Josef Stalin μέχρι το 1953, όπου η Σοβιετική Ένωση επέκτεινε την ολοκληρωτική μορφή διακυβέρνησης στα περισσότερα από τα εδάφη που είχε κατακτήσει στον Β Παγκόσμιο Πόλεμο. Η αντικατάσταση του Stalin από τον Nikita Khrushchev την περίοδο από το 1953 – 1964 οδηγεί και στη λήξη του Κορεάτικου Πολέμου (1950 – 1953). Κατά την περίοδο της διακυβέρνησης του Nikita Khrushchev παρατηρείται μία απομάκρυνση από τη Δύση εικάζοντας πως όσο δεν τίθεται θέμα πυρηνικού πολέμου ο κομμουνισμός μπορεί να θριαμβέψει⁶⁵. Όμως, ένας συνδυασμός από λανθασμένους χειρισμούς στην εξωτερική – η κρίση της Κούβας το 1962 - και εσωτερική πολιτική έφερε στην εξουσία τον Brezhnev (1964 – 1974), ο οποίος ήθελε να αποκαταστήσει τη σταθερότητα. Η θητεία του Brezhnev έμεινε γνωστή ως η «περίοδος της αποτελμάτωσης». Ωστόσο, έγινε κάτι πολύ σημαντικό το οποίο άλλαξε την έκβαση του Ψυχρού Πολέμου. Το 1972 οι Ηνωμένες Πολιτείες (Richard Nixon) και η Σοβιετική Ένωση δεσμεύτηκαν σε μία κατάσταση αναστολής (détente), η οποία μείωνε τις πιθανότητες πολέμου αλλά και της συγκρουσιακής συμπεριφοράς⁶⁶. Το 1985 εμφανίζεται στο πολιτικό προσκήνιο ο Mikhail Gorbachev, η θητεία του οποίου χαρακτηρίζεται από την επιθυμία του να βελτιώσει την οικονομία και να αποκαταστήσει τη σταθερότητα στις διεθνείς του σχέσεις. Η εσωτερική του πολιτική δεν στέφθηκε με επιτυχία και το 1991 ο Ψυχρός Πόλεμος φθάνει στο τέλος του, όπως και η Σοβιετική Ένωση. Ο Gorbachev παρά τις πολιτικές αναδιάρθρωσης που εφήρμοσε στην οικονομία, δεν κατάφερε να συμβάλει στην επιδιωκόμενη οικονομική αναζωογόνηση του συστήματος. Συγκεκριμένα αυτό φαίνεται από το ότι αν και στο ρωσικό έδαφος

⁶⁴ Ryan K. Beasley, Juliet Kaarbo, Jeffrey S. Lantis & Michael T. Snarr, «*Foreign Policy in Comparative Perspective – Domestic and International Influences on State Behavior*», CQPress 2002, Washington, σελ. 97

⁶⁵ Ryan K. Beasley, Juliet Kaarbo, Jeffrey S. Lantis & Michael T. Snarr, «*Foreign Policy in Comparative Perspective – Domestic and International Influences on State Behavior*», CQPress 2002, Washington, σελ. 98

⁶⁶ Ryan K. Beasley, Juliet Kaarbo, Jeffrey S. Lantis & Michael T. Snarr, «*Foreign Policy in Comparative Perspective – Domestic and International Influences on State Behavior*», CQPress 2002, Washington, σελ. 98

υπήρχε πλούσιο πετρελαϊκό δυναμικό, τα επίπεδα παραγωγής συρρικνώνονταν σταθερά από τα τέλη της δεκαετίας του 1980⁶⁷. Για το λόγο αυτό, το 1991 υπό την ηγεσία του Μπόρις Γέλτσιν, γίνεται μία προσπάθεια να εντάξουν τη Ρωσία στο νέο διεθνές οικονομικό περιβάλλον, μέσω μιας «θεραπείας σοκ», δηλαδή μέσω του ενεργειακού τομέα, με αποκρατικοποίηση της παραγωγής και διύλισης πετρελαίου⁶⁸. Το τέλος λοιπόν του Ψυχρού Πολέμου, βρίσκει τη Ρωσία από υπερδύναμη, σε μεσαία περιφερειακή δύναμη και με μειωμένο ρόλο στη διεθνή πολιτική σκηνή. Η Ρωσία από το 1992 άρχισε να συνεργάζεται ενεργά με την Ε.Ε. στον τομέα της ενέργειας και το 1994 έχουμε τη θέσπιση του Χάρτη Ενέργειας στη Λισαβόνα, η οποία όριζε το πλαίσιο ενεργειακής συνεργασίας Ρωσίας – Ε.Ε..

Η διακυβέρνηση του Vladimir Putin παρουσιάζεται αρκετά διαφοροποιημένη από τους προηγούμενους Προέδρους. Ο Vladimir Putin κατάφερε να δημιουργήσει ένα πιο πειθαρχημένο και καλά ελεγχόμενο τρόπο διακυβέρνησης. Από τη στιγμή που ανέλαβε την Προεδρεία το Δεκέμβρη του 1999 ο Βλαντίμιρ Πούτιν, η ρωσική οικονομία σημείωσε μία αναπάντεχα σημαντική πορεία ανόδου, πραγματοποιώντας ταυτόχρονα μία επανασυγκέντρωση δυνάμεων. Συρρίκνωσε δηλαδή τη δύναμη τοπικών Κυβερνητών και επανέκτησε τον έλεγχο στις κρατικές εταιρείες είτε αντικαθιστώντας τις διοικήσεις αυτών με στενούς συμμάχους του είτε διορίζοντας δικούς του διευθυντές στο Διοικητικό Συμβούλιο αυτών⁶⁹. Ο Πούτιν δίνει την εντύπωση πως πριν λάβει μία απόφαση τη μελετά εξονυχιστικά και καταλήγει ενσυνείδητα στη λήψη αυτής. Προσανατολίζει πάντα τους στόχους της χώρας του αποτελεσματικά, έχοντας πάντοτε στο μυαλό του τον πρωταρχικό στόχο της Ρωσίας, τη διασφάλιση της χώρας του ως μεγάλης δύναμης. Μία από τις πρώτες του κινήσεις ήταν να επικυρώσει το δεύτερο σύμφωνο START II – Strategic Arms Reduction Treaty – από το Ρωσικό Κοινοβούλιο⁷⁰. Πραγματώνοντας αυτή την επικύρωση ο Putin κατάφερε να δείξει πως προχωρώντας με αποφασιστικότητα στον έλεγχο των εξοπλισμών, ήταν οι Ηνωμένες Πολιτείες που αποτελούσαν το εμπόδιο λόγω των σχεδίων της για πυραυλική άμυνα. Κατά τη διάρκεια της προεδρίας του Putin 2000 – 2008, προσπαθεί να απομακρύνει τη χώρα από τον τρόπο διοίκησης του προκατόχου του Yeltsin, μία περίοδος γεμάτη από

⁶⁷ Γκούβας Γερ. Δημήτριος, «Οι Διπλωματικές Σχέσεις Ρωσίας – Τουρκίας κατά τον 20^ο και 21^ο αιώνα: Η Οικονομική Συνεργασία τους υπό το Πρίσμα του Ενεργειακού Ζητήματος», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή 2009, σελ. 25

⁶⁸ Γκούβας Γερ. Δημήτριος, «Οι Διπλωματικές Σχέσεις Ρωσίας – Τουρκίας κατά τον 20^ο και 21^ο αιώνα: Η Οικονομική Συνεργασία τους υπό το Πρίσμα του Ενεργειακού Ζητήματος», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή 2009, σελ. 26

⁶⁹ Παππά Ευαγγελία, «Ο Ρόλος των Νέων Οικονομικών Υπερδυνάμεων του Πλανήτη», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή 2009, σελ. 21-22

⁷⁰ Ryan K. Beasley, Juliet Kaarbo, Jeffrey S. Lantis & Michael T. Snarr, «Foreign Policy in Comparative Perspective – Domestic and International Influences on State Behavior», CQPress 2002, Washington, σελ. 103

προβλήματα, χάος, ανασφάλεια και οικονομική βία. Προσπαθεί να δημιουργήσει από την αρχή ένα ισχυρό κράτος, το οποίο διεκδικεί τη θέση του στην παγκόσμια αγορά. Ο Putin παρέμεινε αφοσιωμένος σε νεοφιλελεύθερες ιδέες, όπως στην αποδοτική αγορά, τεχνολογική καινοτομία, ροή ιδεών και στην επιθυμία της προσωπικής πρωτοβουλίας⁷¹.

Ρωσία και Ευρώπη: Η Ρωσία ανέκαθεν διαδραμάτιζε ένα σημαντικό ρόλο για την Ευρώπη, ειδικότερα μετά τη διεύρυνση της Ε.Ε. προς τα ανατολικά σύνορά της. Οι σχέσεις της Ε.Ε. και της Ρωσίας ήταν προκαθορισμένες να είναι ιδιαίτερες στενές. Ωστόσο, υπήρχε μία διαφορά εκατέρωθεν στην αντίληψη της έννοιας 'συνεργασία'. Η Ρωσία αντιλαμβανόταν την έννοια αυτή κυρίως από την οικονομική της πλευρά, ενώ η Ε.Ε. την αντιλαμβανόταν ως έναν ανοιχτό διάλογο αξιών. Το γεγονός ότι η Ε.Ε. πρέπει να συνεργαστεί με τη Ρωσία είναι εντελώς αποδεκτό από τους ευρωπαίους πολιτικούς και ίσως μία *de facto* κατάσταση. Όμως οι ευρωπαίοι πολιτικοί αντιμετωπίζουν το εξής δίλημμα: «Με ποια Ρωσία θα συνεργαστούμε; Με τη Ρωσία που παρουσιάζεται με μία απολυταρχική διακυβέρνηση ή με εκείνη τη Ρωσία που οι εκπρόσωποί της παλεύουν για ένα δημοκρατικό και νόμιμο κράτος, ένα κράτος ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ελευθερίας του λόγου;⁷²». Ο ευρωπαίος πολιτικός διακρίνουν τη Ρωσία σε δύο κόσμους, με μία διαχωριστική γραμμή χρονολογικά τοποθετημένη στην εποχή του Ψυχρού Πολέμου.

Τα τελευταία χρόνια η Ρωσία συμπεριφέρεται με τέτοιο τρόπο σα να θέλει να δοκιμάσει τη διεθνή κοινότητα, ώστε να επιβεβαιώσει πόσο μακριά μπορεί να φτάσει, δηλαδή πόση δύναμη μπορεί να συσσωρεύσει. Επίσης, η Ρωσία φαίνεται να έχει επιστρέψει την πολιτική ισχύος της στον 19^ο αιώνα, κατάσταση που διαπιστώνεται από το πώς χρησιμοποιεί τις πηγές ενέργειας σε κάποια κράτη ώστε να ασκήσει πολιτική πίεση, σε χώρες όπως η Ουκρανία και η Γεωργία, οι οποίες στα μάτια της Ρωσίας βρίσκονται κάτω από τη σφαίρα επιρροής της. Η επίθεση του Κρεμλίνου στη Γεωργία ήταν η πιο προφανής εκδήλωση ισχύος και παρ' όλη τη διεθνή πίεση, η Ρωσία συνεχίζει την κατάληψη εδάφους της Αμπχαζίας και της Νότιας Οσσετίας. Το αδύναμο σημείο στο σχέδιο εκσυγχρονισμού της Ρωσίας είναι η δυσαρμονία που υπάρχει ανάμεσα στον διοικητικό πολιτικό συγκεντρωτισμό και την πολιτική παρέμβαση στην οικονομία⁷³. Η πολιτική διακυβέρνηση της χώρας προσεγγίζεται περισσότερο από μία

⁷¹ James Richter and Kristen Ghodsee, «*The State in Putin's Russia*», Problems of Post – Communism, vol. 56, no 6, November/December 2009, pp. 3-6, M.E. Sharpe, Inc., σελ. 4

⁷² Sandra Kalniete, «*Russia and Europe*», THE NEW PRESENCE, Winter 2010, σελ. 41

⁷³ Sandra Kalniete, «*Russia and Europe*», THE NEW PRESENCE, Winter 2010, σελ. 42

‘σοβιετική’ σκοπιά, ενώ ταυτόχρονα το απολυταρχικό καθεστώς διοίκησης του Πούτιν δεν αφήνει πολλά περιθώρια στην πλειοψηφία.

Η Ρωσία μέχρι και σήμερα νοσταλγεί να ανανεώσει τη ζώνη επιρροής της στους τομείς της ισχύος, της ασφάλειας και της πολιτικής επιρροής. Αυτή η ρωσική σφαίρα επιρροής επεκτείνεται και στα Βαλτικά Κράτη, τα οποία πλέον είναι κράτη-μέλη της Ε.Ε. και του ΝΑΤΟ. Η Ρωσία έχει βρει τα μέσα για να ασκήσει πολιτική επιρροή στα Βαλτικά Κράτη χρησιμοποιώντας το μέσο της απειλής για τη μείωση των ενεργειακών αποθεμάτων. Βέβαια, η Ρωσία δεν διστάζει να εφαρμόσει είτε άμεση είτε έμμεση πίεση, όπως για παράδειγμα την επιβολή αποκλεισμού των ενεργειακών προμηθειών, επενδύσεις με πολιτικό κίνητρο ή ακόμα και τη διαχείριση της πληροφόρησης στα μέσα μαζικής επικοινωνίας⁷⁴, προκειμένου να πετύχει το σκοπό της και να προκαλέσει αμφιβολία στα Βαλτικά Κράτη για την διατλαντική επιλογή που έκαναν. Η ρωσική εισβολή στη Γεωργία προκάλεσε την ανησυχία της Λετονίας, η οποία ανησυχεί για το αν το ΝΑΤΟ θα είναι έτοιμο σε μία αντίστοιχη κρίση να υπερασπιστεί τα Βαλτικά Κράτη⁷⁵. Αυτή η ανησυχία ήρθε να ενισχυθεί και από άλλες ακόμα. Πιο συγκεκριμένα, όταν ο Ομπάμα τοποθέτησε πυραυλικό σύστημα στην Πολωνία και την Τσεχία, όταν η Ρωσία μαζί με τη Λευκορωσία διεξήγαγαν στρατιωτική εκπαίδευση κατά μήκος των βαλτικών συνόρων, καθώς και η οικονομική κρίση η οποία άφηνε περιθώρια στο Κρεμλίνο να πραγματοποιήσει τους στόχους της εξωτερικής της πολιτικής⁷⁶.

Όσον αφορά στον τομέα της ενέργειας ανάμεσα στην Ευρώπη και τη Ρωσία, αυτό που πρέπει να γίνει είναι να υιοθετηθεί μία κοινή αποτελεσματική ενεργειακή πολιτική ανάμεσα στα κράτη-μέλη της Ε.Ε.. Τον Ιανουάριο του 2006 η κρίση του φυσικού αερίου ήρθε να ενισχύσει και πάλι την άποψη της κοινής ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής, και για λόγους στρατηγικούς πλέον⁷⁷. Τα αποτελέσματα θα τα αποκαλούσαμε πενιχρά και αυτό επειδή τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. θέλουν να διατηρήσουν το δικαίωμα του ελέγχου του τομέα της ενέργειας κι έτσι οι εταιρείες ενέργειας συνάπτουν διμερή συμβόλαια με τρίτες χώρες για την προμήθεια φυσικού αερίου. Η Ρωσία παρακολουθώντας τις κινήσεις της Ε.Ε. όσον αφορά στην εξέλιξη του θέματος της ενεργειακής της πολιτικής, φροντίζει να εδραιώσει διμερείς σχέσεις με τα μεγαλύτερα ευρωπαϊκά κράτη. Η μεγάλη στρατηγική επιτυχία της Ρωσίας ονομάζεται **North Stream** και **South Stream**, δηλαδή η διασφάλιση της σύνδεσής της με τα

⁷⁴ Sandra Kalniete, «*Russia and Europe*», THE NEW PRESENCE, Winter 2010, σελ. 42

⁷⁵ Sandra Kalniete, «*Russia and Europe*», THE NEW PRESENCE, Winter 2010, σελ. 42

⁷⁶ Sandra Kalniete, «*Russia and Europe*», THE NEW PRESENCE, Winter 2010, σελ. 42

⁷⁷ Sandra Kalniete, «*Russia and Europe*», THE NEW PRESENCE, Winter 2010, σελ. 43

ευρωπαϊκά κράτη μέσω αγωγών φυσικού αερίου⁷⁸. Η Ρωσία μέχρι στιγμής πραγματοποιεί μικρούς ενεργειακούς αποκλεισμούς, επειδή η Δυτική και η Ανατολική Ευρώπη εφοδιάζονται με φυσικό αέριο μόνο από έναν αγωγό. Εάν κόβονταν, επί παραδείγματι, την παροχή φυσικού αερίου στους κοντινούς της γείτονες η Ρωσία, το κόβει κατ' επέκταση και στη Δυτική Ευρώπη, γεγονός που περιπλέκει τη ρωσική εξωτερική πολιτική. Οι νέοι λοιπόν, αγωγοί φυσικού αερίου θα επιλύσουν το ζήτημα της παροχής, αλλά θα δημιουργήσουν κι ένα μεγάλο πλήγμα στην κοινή ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική, διότι πλέον θα μειωθεί η ανάγκη για συνεργασία αναμεταξύ των κρατών της Ευρώπης στο ζήτημα της ενέργειας⁷⁹. Έτσι, τα Βαλτικά Κράτη και η Πολωνία είναι ιδιαίτερος θορυβημένα για την κατασκευή του αγωγού μεταφοράς φυσικού αερίου **North Stream**. Η Γερμανία υπέγραψε τη συμφωνία αυτή χωρίς να ενημερώσει την Ανατολική Ευρώπη και τα Κράτη της Βαλτικής, χωρίς να λάβει υπόψη της ότι με αυτή της την κίνηση θα αποκλειστούν αυτές οι χώρες από το ευρωπαϊκό ενεργειακό δίκτυο⁸⁰. Κι εκτός από αυτό, η εξαίρεση της Ανατολικής Ευρώπης από το ενεργειακό δίκτυο προμήθειας φυσικού αερίου όχι μόνο κάνει πιο ευάλωτη την περιοχή αλλά και ενδυναμώνει τις τάσεις κατακερματισμού στην ίδια την Ε.Ε..

Ρωσική Πολιτική: Το 2006 κατά την προεδρεία του Πορτογάλου Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Jose Manuel Barroso, πραγματοποιήθηκε συνάντηση στη Μόσχα με τον Putin με σκοπό τη συζήτηση των πλεονεκτημάτων που θα απέφερε η υπογραφή του Energy Charter. Αυτό το γεγονός θα διασφάλιζε στη Ρωσία την είσοδό της σε ευρωπαϊκές αγορές, αντίστοιχα οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα διασφάλιζαν την πρόσβασή τους στις ρωσικές ενεργειακές προμήθειες, καθώς επίσης η Ρωσία θα επέκτεινε το ρόλο της ως πωλητής και διανομέας της ενέργειας στην Ευρώπη⁸¹. Υπογράφοντας δηλαδή τον Χάρτη και το Πρωτόκολλο, οι ρωσικές εταιρείες θα μπορούσαν να αγοράσουν και να εκμεταλλεύονται οικονομικά τα ευρωπαϊκά διυλιστήρια αλλά και τα δίκτυα διανομής. Αυτό κατ' επέκταση θα εμβάθυνε την οικονομική σχέση ανάμεσα στην Ε.Ε. και τη Ρωσία. Ωστόσο, η ρωσική πλευρά ήταν αμετάπειστη και πολύ επιφυλακτική ως προς τις δηλώσεις του Manuel Barroso για μελλοντική συνεργασία, αφού κάποιες ευρωπαϊκές κυβερνήσεις είχαν αντισταθεί στις προσπάθειες που έκανε η Ρωσία - Gazprom να αγοράσει δίκτυα διανομής φυσικού

⁷⁸ Sandra Kalniete, «*Russia and Europe*», THE NEW PRESENCE, Winter 2010, σελ. 43

⁷⁹ Sandra Kalniete, «*Russia and Europe*», THE NEW PRESENCE, Winter 2010, σελ. 43

⁸⁰ Sandra Kalniete, «*Russia and Europe*», THE NEW PRESENCE, Winter 2010, σελ. 43

⁸¹ Martin Walker, «*Russia v. Europe: The Energy Wars*», World Policy Journal, Spring 2007, σελ. 3

αερίου, όπως την Centrica της Μεγάλης Βρετανίας και το ιδιωτικοποιημένο πολωνικό δίκτυο διανομής φυσικού αερίου⁸².

Μία πρόσφατη έρευνα από το Κέντρο Στρατηγικών και Διεθνών Σπουδών στην Washington, πρότεινε πως για τα επόμενα 5 έως 10 χρόνια η Ρωσία θα μπορέσει να ανταποκριθεί στην παροχή φυσικού αερίου της Ευρώπης, μόνο και μόνο από το μονοπώλιο των εξαγωγών αερίου στην Ευρώπη, με αέριο που το προμηθεύεται από το Καζακστάν, το Τουρκμενιστάν και το Ουζμπεκιστάν⁸³. Όσον αφορά στις προσπάθειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης για μία συνεκτική ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική, ένα σημαντικό παράδειγμα αυτής είναι ο αγωγός μεταφοράς φυσικού αερίου Nabucco, ο οποίος θα φέρει φυσικό αέριο από την Κασπία Θάλασσα και πιθανώς και από το Ιράκ, διαμέσου της Τουρκίας στην Ελλάδα, τη Βουλγαρία μέχρι την Ουγγαρία⁸⁴. Η Ε.Ε. είχε υποσχεθεί πως θα παράσχει 494 εκ. ευρώ για αναπτυξιακά έργα, συμπεριλαμβανομένου και του αγωγού Nabucco, αλλά επειδή στην πορεία προέκυψε ένας νέος κύκλος χρηματοδότησης από την Ε.Ε., το παραπάνω ποσό θα καθυστερήσει πολύ να δοθεί⁸⁵. Για το λόγο αυτό, η Ουγγαρία στα τέλη Μαρτίου 2006 ανακοίνωσε πως θα εγκαταλείψει τον αγωγό Nabucco και θα στραφεί στο ρωσικό αγωγό Blue Stream, ο οποίος θα μεταφέρει φυσικό αέριο από τη Μαύρη Θάλασσα μέχρι την Κεντρική Ευρώπη διαμέσου της Ουγγαρίας, διατηρώντας τη ρωσική κυριαρχία του αγωγού⁸⁶. Συγκεντρωτικά η συνολική συμπεριφορά της Ε.Ε. μας δείχνει πως δεν μπορεί να παρουσιάσει ένα κοινό μέτωπο απέναντι στη Ρωσία, διότι μεμονωμένα κράτη της Ευρώπης, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γερμανία, προτάσσουν το εθνικό τους συμφέρον. Η Γερμανία συγκεκριμένα με την Angela Merkel ήθελε να προστατέψει τον ενεργειακό της γίγαντα E.ON.. Η Ε.Ε. δεν μπορεί για την ώρα να παρουσιάσει ένα κοινό μέτωπο και μία ενιαία ενεργειακή πολιτική, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να αυξήσει τους προμηθευτές της και να μειώσει την εξάρτησή της από τη Ρωσία.

⁸² Martin Walker, «Russia v. Europe: The Energy Wars», World Policy Journal, Spring 2007, σελ. 3-4

⁸³ Martin Walker, «Russia v. Europe: The Energy Wars», World Policy Journal, Spring 2007, σελ. 5

⁸⁴ Martin Walker, «Russia v. Europe: The Energy Wars», World Policy Journal, Spring 2007, σελ. 5

⁸⁵ Martin Walker, «Russia v. Europe: The Energy Wars», World Policy Journal, Spring 2007, σελ. 6

⁸⁶ Martin Walker, «Russia v. Europe: The Energy Wars», World Policy Journal, Spring 2007, σελ. 6

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4^ο Κεφαλαίου

Ostpolitik: Είναι ένας όρος που αναφέρεται στην πολιτική "αλλαγής μέσω επαναπροσέγγισης" που εφαρμόστηκε από τον καγκελάριο της Δυτικής Γερμανίας, Βίλλυ Μπράντ. Σκοπός της ήταν η εξομάλυνση των σχέσεων με τις χώρες του ανατολικού μπλοκ, συμπεριλαμβανομένης και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Κεφάλαιο 5: Η ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΞΑΡΤΗΣΗΣ Ε.Ε. – ΡΩΣΙΑΣ

5.1.: Αλληλεξάρτηση και Εξάρτηση στο Διεθνές Σύστημα

Η θεωρία της εξάρτησης – αλληλεξάρτησης αποτελεί μία από τις θεωρίες των διεθνών σχέσεων που εστιάζουν απευθείας στη διανομή του οικονομικού πλούτου σαν πρωταρχικό χαρακτηριστικό του διεθνούς συστήματος το οποίο επηρεάζει την εξωτερική πολιτική των κρατών. Συγκεκριμένα, ο φιλελευθερισμός βλέπει τον κόσμο τελείως διαφορετικά από ότι τον έβλεπε πριν 50 χρόνια. Πιο συγκεκριμένα, τα κράτη έχουν γίνει πιο αλληλεξαρτώμενα μεταξύ τους και τούτο λόγω της αύξησης του παγκόσμιου εμπορίου, των οικονομικών σχέσεων και τις τεχνολογικές προόδους οι οποίες διευκόλυναν αυτή την ανάπτυξη. Έτσι λοιπόν, σύμφωνα με τον φιλελευθερισμό τα κράτη θεωρούν καλύτερη τη συνεργασία μεταξύ τους, η οποία είναι πιο κοντά στα ενδιαφέροντά τους, παρά τη διαμάχη. Η συνεργασία με τα άλλα κράτη και η δημιουργία διεθνών θεσμών που εξυπηρετούν αυτή τη συνεργασία, επιτρέπει στα κράτη να εξυπηρετήσουν τους στόχους του οικονομικού τους πλούτου⁸⁷. Η αύξηση ωστόσο της αλληλεξάρτησης έχει και την αρνητική της πλευρά. Όσο πολυπληθέστερη η σύνδεση μεταξύ των κρατών τόσο μεγαλύτερη η πιθανότητα για σύγκρουση συμφερόντων⁸⁸. Επί παραδείγματι, η Ιαπωνία και τα Δυτικά Ευρωπαϊκά κράτη έχουν μεγάλη εξάρτηση από τα πετρέλαια της Μέσης Ανατολής και τα οικονομικά τους συμφέροντα συχνά αποκλίνουν από τα πολιτικά και στρατιωτικά συμφέροντα των κρατών της Μέσης Ανατολής. Στην περίπτωση που τα κράτη δεν καταφέρουν να επιλύσουν τις διαφορές τους μέσω της συνεργασίας και του συμβιβασμού, τότε τα κράτη καταλήγουν στην υποχρέωση να εξασφαλίσουν πρόσβαση σε πηγές από τις οποίες είναι εξαρτημένα, όπως η Ιαπωνία και η Δυτική Ευρώπη έπραξαν όταν συμμετείχαν στη συμμαχία κατά του Ιράκ στον πόλεμο του Περσικού Κόλπου το 1991⁸⁹. Γενικότερα, όταν δηλαδή τα κράτη φθάσουν στο σημείο να διαπλέξουν τα συμφέροντά τους σε μία περιοχή, τότε ενδιαφέρονται για τις πράξεις και τις αντιδράσεις τους σε άλλη περιοχή ενδιαφέροντος.

Η έννοια της αλληλεξάρτησης επίσης σημαίνει ότι τα κράτη μπορεί να περιοριστούν στην άσκηση της εξωτερικής τους πολιτικής. Πιο συγκεκριμένα, όταν ένα

⁸⁷ Ryan K. Beasley, Juliet Kaarbo, Jeffrey S. Lantis & Michael T. Snarr, «*Foreign Policy in Comparative Perspective – Domestic and International Influences on State Behavior*», CQPress 2002, Washington, σελ. 11

⁸⁸ Ryan K. Beasley, Juliet Kaarbo, Jeffrey S. Lantis & Michael T. Snarr, «*Foreign Policy in Comparative Perspective – Domestic and International Influences on State Behavior*», CQPress 2002, Washington, σελ. 11

⁸⁹ Ryan K. Beasley, Juliet Kaarbo, Jeffrey S. Lantis & Michael T. Snarr, «*Foreign Policy in Comparative Perspective – Domestic and International Influences on State Behavior*», CQPress 2002, Washington, σελ. 11

κράτος βλάπτει κάποιο άλλο κράτος, είναι σα να θέτει το πρώτο κράτος την ίδια του την ασφάλεια σε κίνδυνο. Πρακτικά, αυτό σημαίνει πως σε έναν αλληλεξαρτώμενο κόσμο, εάν ένα κράτος συμμετάσχει σε έναν πόλεμο με σκοπό να αποκτήσει ισχύ, ισοδυναμεί με την καταστροφή του ίδιου του κράτους, γιατί περιορίζει μελλοντικούς ή υπάρχοντες εμπορικούς συνεργάτες και αγορές στους οποίους θα μπορούσε να πωλήσει τα αγαθά του. Για παράδειγμα, μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο, η Γαλλία και η Γερμανία, επέλεξαν την οδό της αλληλεξάρτησης, του εξαναγκασμού και της οικονομικής συνεργασίας, αφήνοντας πίσω τους την προηγούμενη σχέση δυσπιστίας και ανταγωνισμού που είχαν μεταξύ τους⁹⁰.

Μέσα στο πλαίσιο της αλληλεξάρτησης υπάρχουν κράτη ισχυρά – πλούσια και άλλα κράτη πιο αδύναμα – φτωχά. Η διαφορά αυτών των κρατών μεταξύ τους είναι πως τα ισχυρά – πλούσια κράτη, όπως για παράδειγμα η Μεγάλη Βρετανία και η Ιαπωνία, αν και επηρεάζονται από τις επιλογές των υπολοίπων κρατών, δεν επηρεάζονται όμως σε τέτοιο βαθμό όσο τα αδύναμα – φτωχά κράτη, διότι λόγω του οικονομικού τους πλούτου μπορούν να επιτύχουν τους στόχους τους, χωρίς να εξαρτώνται από την οικονομική ενίσχυση άλλων κρατών. Εν αντιθέσει, για παράδειγμα με την Ινδία και τη Νιγηρία, οι οποίες δεν απολαμβάνουν τέτοιας ευελιξίας κινήσεων και επιλογών στην εξωτερική τους πολιτική. Τα αδύναμα – φτωχά κράτη συνήθως εξαρτώνται άμεσα από την εξωτερική πολιτική των ισχυρών κρατών, η οικονομική τους ύπαρξη συνήθως οφείλεται στις σχέσεις που έχουν αναπτύξει με τα ισχυρά κράτη, γι' αυτό και συνήθως αναγκάζονται να συμμορφωθούν σύμφωνα με τις επιταγές των ισχυρών κρατών. Στο διεθνές σύστημα συνηθίζεται τα αδύναμα – φτωχά κράτη να συνάπτουν συμμαχίες με τα ισχυρά – πλούσια κράτη, τα οποία εκμεταλλεύονται αυτή τους την αδυναμία, χρησιμοποιώντας το φθηνό εργατικό δυναμικό τους και τις πρώτες ύλες τους.

«Η αλληλεξάρτηση ορίζεται ως μία κατάσταση όπου η ικανότητα μίας πλευράς να εκπληρώσει τους στόχους της σε μεγάλο βαθμό εξαρτάται από τις επιλογές και τις αποφάσεις που παίρνει η άλλη πλευρά»⁹¹. Η ενεργειακή σχέση Ευρώπης – Ρωσίας διέπεται, όπως είπαμε από την κατανάλωση και τη μεγάλη ζήτηση της Ευρώπης για το φυσικό αέριο, η οποία αγγίζει το 60% και προβλέπεται λόγω της αύξησης των ευρωπαϊκών αναγκών να αυξηθεί το ποσοστό στο 80% μέσα στα επόμενα 20 χρόνια,

⁹⁰ Ryan K. Beasley, Juliet Kaarbo, Jeffrey S. Lantis & Michael T. Snarr, «*Foreign Policy in Comparative Perspective – Domestic and International Influences on State Behavior*», CQPress 2002, Washington, σελ. 11

⁹¹ Παραγκουδάκη Καίτη, «*Η Άνοδος της Ρωσίας και η Συνεργασία Ε.Ε. – Ρωσίας σε Ενεργειακό Επίπεδο: Συνεργασία ή Εγκλωβισμός της Ε.Ε. στη Ρωσία;*», Κείμενα Εργασίας ΚΕΔΕΥ, Κέντρο Διεθνών και Ευρωπαϊκών Υποθέσεων (ΚΕ.ΔΕ.Υ), Νο. 3 Ιανουάριος 2010, σελ. 5

καθώς και από την ανάγκη της Ρωσίας για την ευρωπαϊκή αγορά με σκοπό τη διοχέτευση του ρωσικού φυσικού αερίου, το οποίο είναι κερδοφόρο για τη ρωσική οικονομία αλλά και για την τεχνολογία.

Εξετάζοντας τις ευρώ-ρωσικές σχέσεις υπό το ενεργειακό πρίσμα της αλληλεξάρτησης, οι έννοιες της **τρωτότητας** και της **ευαισθησίας** θα μας βοηθήσουν να κατανοήσουμε καλύτερα την έννοια της αλληλεξάρτησης των δύο οικονομικών δυνάμεων. «*Η έννοια της τρωτότητας είναι ο βαθμός αδυναμίας ενός εξαρτώμενου μέρους αν το άλλο επιχειρήσει να τερματίσει τη μεταξύ τους σχέση*» και «*η έννοια της ευαισθησίας αφορά το κόστος που κάθε πλευρά θα υποφέρει όταν το άλλο κράτος δεν της προσφέρει τα οφέλη που θα έπρεπε να πάρει από τη σχέση τους*»⁹². Την έννοια της τρωτότητας όσον αφορά στη σχέση τους με τη Ρωσία, τη συναντούμε πρακτικά στα νέα ευρωπαϊκά κράτη-μέλη της Ε.Ε. που προσχώρησαν σε αυτή μετά το 2004. Αναλυτικότερα, αναφερόμαστε στα κράτη-μέλη-πρώην δορυφόρους της ΕΣΣΔ, η σχέση των οποίων είναι άμεσα εξαρτώμενη από το ρωσικό φυσικό αέριο⁹³. Σε περίπτωση που η Ρωσία αποφασίσει να διακόψει την παροχή αερίου στα κράτη αυτά, η Ε.Ε. θα περιέλθει σε μία σχέση τρωτότητας, διότι τα κράτη-μέλη –πρώην δορυφόροι της ΕΣΣΔ προμηθεύονται το 75% του φυσικού αερίου από τη Ρωσία. Τα κράτη συγκεκριμένα είναι η Τσέχικη Δημοκρατία, η Βουλγαρία, η Σλοβακία, οι Βαλτικές χώρες, η Σλοβενία, η Πολωνία και η Ουγγαρία.

Πρόσφατο παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση της Ουκρανίας, της οποίας η Μόσχα το 2006 μείωσε τις εξαγωγές της με την κατηγορία της υπεξαίρεσης περισσότέρου φυσικού αερίου από αυτό που προβλέπει η συμφωνία τους ως αμοιβή της Ουκρανίας για τη διαμετακόμιση ρωσικού φυσικού αερίου στις ευρωπαϊκές αγορές⁹⁴. Με τη σειρά της η Ουκρανία δεν παρείχε στις αγορές της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης το ποσοστό του 30% του φυσικού αερίου που δεν της παρείχε η Gazprom, με αποτέλεσμα μία ανησυχητικά μεγάλη πτώση στα αποθέματα φυσικού αερίου πολλών ευρωπαϊκών χωρών⁹⁵. Το ζήτημα της ενεργειακής ασφάλειας

⁹² Μαραγκουδάκη Καίτη, «*Η Ανοδος της Ρωσίας και η Συνεργασία Ε.Ε. – Ρωσίας σε Ενεργειακό Επίπεδο: Συνεργασία ή Εγκλωβισμός της Ε.Ε. στη Ρωσία;*», Κείμενα Εργασίας ΚΕΔΕΥ, Κέντρο Διεθνών και Ευρωπαϊκών Υποθέσεων (ΚΕ.ΔΕ.Υ), Νο. 3 Ιανουάριος 2010, σελ. 6

⁹³ Μαραγκουδάκη Καίτη, «*Η Ανοδος της Ρωσίας και η Συνεργασία Ε.Ε. – Ρωσίας σε Ενεργειακό Επίπεδο: Συνεργασία ή Εγκλωβισμός της Ε.Ε. στη Ρωσία;*», Κείμενα Εργασίας ΚΕΔΕΥ, Κέντρο Διεθνών και Ευρωπαϊκών Υποθέσεων (ΚΕ.ΔΕ.Υ), Νο. 3 Ιανουάριος 2010, σελ. 6

⁹⁴ Ζυγά Ιωάννα-Νικολέττα, «*Πονάει η Ενεργειακή Εξάρτηση της Ε.Ε. από τη Ρωσία – Κλείνουν οι Αγωγοί της Φιλίας – Δικλείδες για το Μέλλον Αναζητούν οι Βρυξέλλες*», ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ & Διπλωματία, Τεύχος 55, Στήλες: Ενέργεια – Περιβάλλον, Αύγουστος 2008 (<http://www.diplomatia.gr/?view=article&id=32>)

⁹⁵ Ζυγά Ιωάννα-Νικολέττα, «*Πονάει η Ενεργειακή Εξάρτηση της Ε.Ε. από τη Ρωσία – Κλείνουν οι Αγωγοί της Φιλίας – Δικλείδες για το Μέλλον Αναζητούν οι Βρυξέλλες*», ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ & Διπλωματία, Τεύχος 55, Στήλες: Ενέργεια – Περιβάλλον, Αύγουστος 2008 (<http://www.diplomatia.gr/?view=article&id=32>)

αναδείχθηκε ξανά σε πρωτεύον ζήτημα της Ε.Ε., με τις διακοπές πετρελαίου στη Λευκορωσία και στο διυλιστήριο Mazeika Nafta της Λιθουανίας⁹⁶. Αυτές οι δύο περιπτώσεις έθεσαν την Ε.Ε. σε μία ευάλωτη κατάσταση απέναντι στη Ρωσία, οι κινήσεις της οποίας την κατέστησαν αναξιόπιστη στην ευρωπαϊκή αγορά, με αποτέλεσμα η Ε.Ε. να επανεξετάσει τη ρωσική εξωτερική πολιτική και στρατηγική στο ρωσικό ενεργειακό μονοπώλιο.

Η Ευρώπη αντιλαμβάνεται πλέον τις **επιδιώξεις της Ρωσίας**, οι οποίες είναι: 1^ο να εμποδίσει τις ευρωπαϊκές χώρες να διαφοροποιήσουν τις πηγές τους για τον ενεργειακό εφοδιασμό εμποδίζοντας την κατασκευή αγωγών που θα παρακάμπτουν τη Ρωσία, 2^ο η διεξαγωγή φυσικού αερίου στις διεθνείς αγορές, 3^ο η απόκτηση περιουσιακών στοιχείων στις Δυτικές χώρες και 4^ο η χρήση αυτών με σκοπό την άσκηση πολιτικής πίεσης⁹⁷. Για τους παραπάνω λόγους, η Ρωσία προωθεί συγκεκριμένους αγωγούς φυσικού αερίου που θα μειώσουν την εξάρτησή της από τις διαμετακομιστικές χώρες, εξυπηρετώντας η ίδια τις πολιτικές της επιδιώξεις, εδραιώνοντάς την ως οικονομική δύναμη και ενισχύοντας την γεωπολιτική της θέση. Στη συνέχεια της ανάλυσής μας θα αναφερθούμε σε αυτούς τους αγωγούς φυσικού αερίου που διαδραματίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στις ευρώ-ρωσικές ενεργειακές σχέσεις.

Ο **North Stream** είναι ένας αγωγός μεταφοράς φυσικού αερίου μήκους 1.200 χλμ., που θα συνδέσει τη Ρωσία με τη Γερμανία μέσω της Βαλτικής Θάλασσας, παρακάμπτοντας τα κράτη του Συμφώνου της Βαρσοβίας (βλ. Παράρτημα 5), ενώ είναι πιθανό να υπάρξει και διασύνδεση Γερμανίας με Σουηδία και Φινλανδία⁹⁸. Αναμένεται να έχει ολοκληρωθεί η κατασκευή του το 2012. Είναι ένας αμφιλεγόμενος αγωγός, παρ' όλο που έχει την υποστήριξη των Ευρωπαίων, διότι ανακόπτει την ευρωπαϊκή πορεία ανεύρεσης νέων πηγών ανεφοδιασμού. Με τον αγωγό αυτό η Ρωσία μπορεί να ανακόψει τον εφοδιασμό χωρών όπως της Ουκρανίας, της Λευκορωσίας και της Πολωνίας, χωρίς να ανακόπτεται ο ευρωπαϊκός ανεφοδιασμός. Η προβληματική του North Stream είναι ότι είναι ανταγωνιστικός του αγωγού **Yamal Europe II**, ο οποίος βρίσκει την υποστήριξη της Πολωνίας και των κρατών της Βαλτικής.

⁹⁶ Ζυγά Ιωάννα-Νικολέττα, «Πονάει η Ενεργειακή Εξάρτηση της Ε.Ε. από τη Ρωσία – Κλείνουν οι Αγωγοί της Φιλίας – Δικλείδες για το Μέλλον Αναζητούν οι Βρυξέλλες», ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ & Διπλωματία, Τεύχος 55, Στήλες: Ενέργεια – Περιβάλλον, Αύγουστος 2008 (<http://www.diplomatia.gr/?view=article&id=32>)

⁹⁷ Μαραγκουδάκη Καίτη, «Η Ανοδος της Ρωσίας και η Συνεργασία Ε.Ε. – Ρωσίας σε Ενεργειακό Επίπεδο: Συνεργασία ή Εγκλωβισμός της Ε.Ε. στη Ρωσία;», Κείμενα Εργασίας ΚΕΔΕΥ, Κέντρο Διεθνών και Ευρωπαϊκών Υποθέσεων (ΚΕ.ΔΕ.Υ), Νο. 3 Ιανουάριος 2010, σελ. 7

⁹⁸ Ζυγά Ιωάννα-Νικολέττα, «Πονάει η Ενεργειακή Εξάρτηση της Ε.Ε. από τη Ρωσία – Κλείνουν οι Αγωγοί της Φιλίας – Δικλείδες για το Μέλλον Αναζητούν οι Βρυξέλλες», ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ & Διπλωματία, Τεύχος 55, Στήλες: Ενέργεια – Περιβάλλον, Αύγουστος 2008 (<http://www.diplomatia.gr/?view=article&id=32>)

Χάρτης 2: The Nord Stream Pipeline



Πηγή: Business Insider Money Game, «Here's How Germany and Russia Are Forming The World's New Nexus of Power», <http://www.businessinsider.com/germany-and-russia-2010-7?op=1>, 17/3/2011

Ο **Yamal Europe II** είναι η σχεδιαζόμενη προέκταση του αγωγού φυσικού αερίου Yamal Europe I, ο οποίος μεταφέρει φυσικό αέριο από τη Ρωσία στην Πολωνία και τη Γερμανία μέσω της Λευκορωσίας. Η Gazprom επιδιώκει να επεκτείνει τον αγωγό και να μεταφέρει φυσικό αέριο στη Γερμανία διαμέσου της Νοτιοανατολικής Πολωνίας και Σλοβακίας παρακάμπτοντας τη Λευκορωσία⁹⁹.

Ο **South Stream** είναι ένας ακόμη υπό κατασκευή αγωγός φυσικού αερίου, ο οποίος είναι Ρώσο-Ιταλικός αγωγός που θα διατρέχει υποθαλάσσια τη Μαύρη Θάλασσα και θα μεταφέρει φυσικό αέριο από τη Ρωσία στη Βουλγαρία και θα έχει έπειτα δύο διακλαδώσεις: το Βόρειο Άξονα, ο οποίος θα έχει κατεύθυνση την Κεντρική Ευρώπη και θα καταλήγει στην Αυστρία και ο Νότιος Άξονας, ο οποίος θα έχει κατεύθυνση την Ελλάδα και την Ιταλία¹⁰⁰. Το πρόβλημα με τον South Stream είναι ο ανταγωνιστικός του αγωγός φυσικού αερίου **Nabucco**, οι οποίοι έχουν σχεδιαστεί για να προμηθεύουν τις ίδιες αγορές. Ωστόσο, ο South Stream είναι σε λιγότερο προχωρημένο στάδιο απ' ό,τι ο Nabucco, λόγω του ότι δεν έχουν καθοριστεί ακόμα η ακριβής διαδρομή του και το συνολικό του κόστος. Ωστόσο, οι πρόσφατες εξελίξεις για τον αγωγό δείχνουν πως η Ε.Ε. αποφάσισε να θέσει υπό την αιγίδα της τον αγωγό

⁹⁹ Ζυγά Ιωάννα-Νικολέττα, «Πονάει η Ενεργειακή Εξάρτηση της Ε.Ε. από τη Ρωσία – Κλείνουν οι Αγωγοί της Φιλίας – Δικλείδες για το Μέλλον Αναζητούν οι Βρυξέλλες», ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ & Διπλωματία, Τεύχος 55, Στήλες: Ενέργεια – Περιβάλλον, Αύγουστος 2008 (<http://www.diplomatia.gr/?view=article&id=32>)

¹⁰⁰ Ζυγά Ιωάννα-Νικολέττα, «Πονάει η Ενεργειακή Εξάρτηση της Ε.Ε. από τη Ρωσία – Κλείνουν οι Αγωγοί της Φιλίας – Δικλείδες για το Μέλλον Αναζητούν οι Βρυξέλλες», ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ & Διπλωματία, Τεύχος 55, Στήλες: Ενέργεια – Περιβάλλον, Αύγουστος 2008 (<http://www.diplomatia.gr/?view=article&id=32>)

φυσικού αερίου South Stream και τον ερχόμενο Απρίλιο πραγματοποιείται επίσημη παρουσίαση του όλου έργου στις Βρυξέλλες με τη «σφραγίδα» της¹⁰¹. Η απόφαση της Ε.Ε. θεωρείται προσωπική νίκη του Πούτιν, ο οποίος πάλεψε για να αποσπάσει την έγκριση και την αποδοχή της Ε.Ε. για τον αγωγό αυτό. Αυτή η ραγδαία εξέλιξη στον ενεργειακό χάρτη της Ευρώπης έχει άμεσο γεωπολιτικό αντίκτυπο για τον ανταγωνιστικό του αγωγό, Nabucco, τον οποίο η Ε.Ε. υποστήριζε ώστε να μειώσει τη ρωσική ενεργειακή της εξάρτηση. Επί του θέματος, πριν 2 χρόνια ο Πούτιν έκανε σχετική δήλωση: «Δεν μπορούμε να εμποδίσουμε κανένα να σκάβει χαντάκια και να φτιάχνει αγωγούς, αλλά το θέμα είναι με τι θα τους γεμίσει¹⁰²».

Τέλος συναντάμε τον αγωγό **Blue Stream**, που αποτελεί το μεγαλύτερο υποθαλάσσιο αγωγό φυσικού αερίου στον κόσμο, ξεκινώντας από τη Ρωσία και διασχίζοντας τη Μαύρη Θάλασσα φθάνει μέχρι την Τουρκία. Ο αγωγός αυτός έχει εντείνει τη ρήξη ΗΠΑ – Τουρκίας καθώς και Τουρκίας – Ε.Ε.. Επίσης, ενισχύει τις ρωσικές φιλοδοξίες για την ανάπτυξη του λεγόμενου *Gas Ring*, δηλαδή την επέκταση των ρωσικών εξαγωγών φυσικού αερίου στα Βαλκάνια και τη Νότια Ευρώπη¹⁰³.

Από την άλλη πλευρά, η Ε.Ε. αντιλαμβάνομενη τις επιδιώξεις της Ρωσίας προωθεί το σχέδιο της διαφοροποίησης των ενεργειακών της πηγών. Αναφερόμαστε συγκεκριμένα στον αγωγό φυσικού αερίου Nabucco, ο οποίος έχει τη στήριξη της Ε.Ε. και αποσκοπεί στη λήψη φυσικού αερίου από την Κεντρική Ασία και την Κασπία Θάλασσα στην Ευρώπη, με τελικό προορισμό την Αυστρία, διατρέχοντας την Τουρκία, την Βουλγαρία, τη Ρουμανία και την Ουγγαρία. Ο αγωγός Nabucco είναι αμερικανικής έμπνευσης και παρουσιάζει πρόβλημα στις 4 πιθανές πηγές ανεφοδιασμού, οι οποίες είναι το Ιράκ, το Ιράν, το Αζερμπαϊτζάν και η Συρία¹⁰⁴. «Οι ποσότητες φυσικού αερίου της Κασπίας Θάλασσας, του Αζερμπαϊτζάν και του Καζακστάν δεν μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες χωρητικότητας του αγωγού, οπότε θα πρέπει να εξασφαλιστούν επιπλέον ποσότητες φυσικού αερίου από το Ιράν¹⁰⁵». Ουσιαστικά, ο αγωγός αυτός δεν θα μεταφέρει μεγάλες ποσότητες φυσικού αερίου και θα καλύψει μόλις το ¼ των

¹⁰¹ DefenceNet, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ-ΕΝΕΡΓΕΙΑ, «Ο South Stream υιοθετήθηκε από την Ε.Ε. – Μεγάλη Νίκη του Β. Πούτιν», http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=17870&Itemid=138, 26/2/2011

¹⁰² DefenceNet, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ-ΕΝΕΡΓΕΙΑ, «Ο South Stream υιοθετήθηκε από την Ε.Ε. – Μεγάλη Νίκη του Β. Πούτιν», http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=17870&Itemid=138, 26/2/2011

¹⁰³ Ζυγά Ιωάννα-Νικολέττα, «Πονάει η Ενεργειακή Εξάρτηση της Ε.Ε. από τη Ρωσία – Κλείνουν οι Αγωγοί της Φιλίας – Δικλείδες για το Μέλλον Αναζητούν οι Βρυξέλλες», ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ & Διπλωματία, Τεύχος 55, Στήλες: Ενέργεια – Περιβάλλον, Αύγουστος 2008 (<http://www.diplomatia.gr/?view=article&id=32>)

¹⁰⁴ Μαραγκουδάκη Καίτη, «Η Ανοδος της Ρωσίας και η Συνεργασία Ε.Ε. – Ρωσίας σε Ενεργειακό Επίπεδο: Συνεργασία ή Εγκλωβισμός της Ε.Ε. στη Ρωσία;», Κείμενα Εργασίας ΚΕΔΕΥ, Κέντρο Διεθνών και Ευρωπαϊκών Υποθέσεων (ΚΕ.ΔΕ.Υ), Νο. 3 Ιανουάριος 2010, σελ. 9

¹⁰⁵ Θεοδώρου Χ. Ιωάννης, «Ο Ελληνο-Ιταλικός και ο Ελληνο-Τουρκικός Αγωγός φυσικού Αερίου και η Σημασία του από Στρατηγική Άποψη», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή 2008, σελ. 56

ευρωπαϊκών αναγκών για φυσικό αέριο¹⁰⁶. Επίσης, θα απελευθερώσει αγορές όπως του Τουρκμενιστάν και του Καζακιστάν από την πλήρη ρωσική εξάρτηση μεταφοράς συγκεκριμένης ποσότητας φυσικού αερίου με αγωγούς ή από τον καθορισμό του ύψους των τιμών της αγοράς από τη Ρωσία, δίνοντας τη δυνατότητα στις ευρωπαϊκές χώρες να διαπραγματευτούν με τη Gazprom από θέση ισχύος.

Επιπρόσθετα, η Ε.Ε. στην προσπάθεια που καταβάλει για την ενεργειακή απεξάρτησή της από τη Ρωσία εξετάζει τη Βόρεια Αφρική ως πιθανή πηγή εξασφάλισης των ενεργειακών της αναγκών, προσπαθεί να αυξήσει τις εισαγωγές της από την Αλγερία, τη Λιβύη, τη Νιγηρία, εξετάζει τις προοπτικές του υγροποιημένου φυσικού αερίου (LNG), καθώς επίσης προσπαθεί να αυξήσει το μερίδιό της σε εναλλακτικές ενεργειακές πηγές, δηλαδή τη δημιουργία πυρηνικών ενεργειακών υποδομών στο Ηνωμένο Βασίλειο, τη Γερμανία, τη Γαλλία, τη Φιλανδία, τις Βαλτικές Χώρες και τη Σουηδία¹⁰⁷. Η Ευρώπη ωστόσο έρχεται αντιμέτωπη με το βασικό της πρόβλημα, δηλαδή την έλλειψη μίας ενιαίας ενεργειακής πολιτικής και το ότι δεν αποτελεί στην πραγματικότητα μία ενιαία αγορά ενέργειας, αλλά από έναν αριθμό κρατών ενέργειας. Από την άλλη πλευρά η Ρωσία δεν δέχεται σε καμία περίπτωση θα θυγούν τα εθνικά της συμφέροντα. Με σκοπό να διευθετηθεί το ζήτημα της ενέργειας και να διατηρηθούν καλές σχέσεις μεταξύ των δύο δυνάμεων και όχι συγκρουσιακές, η υπογραφή του **Ενεργειακού Χάρτη** από 51 χώρες και την πλειοψηφία των ευρωπαϊκών κρατών θέτει τις βάσεις ενός ολοκληρωμένου ενεργειακού τομέα στην Ευρώπη. Έτσι, λοιπόν, προωθείται η ενεργειακή συνεργασία, η διαφοροποίηση των ενεργειακών προμηθειών της Ευρώπης, προωθούνται οι ξένες ενεργειακές επενδύσεις, το ελεύθερο εμπόριο στα ενεργειακά υλικά, αγαθά και εξοπλισμό, την ελεύθερη διαμετακόμιση ενεργειακών αγωγών και δικτύων, ενεργειακή αποτελεσματικότητα, παροχή μηχανισμών για διευθέτηση διενέξεων¹⁰⁸. Ουσιαστικά, αρχίζει να σχηματίζεται μία ενεργειακή ευρωπαϊκή πολιτική. Η συνθήκη αποβλέπει στη θέσπιση νομικού πλαισίου για την προαγωγή της μακροπρόθεσμης συνεργασίας στον τομέα της ενέργειας, με βάση τις αρχές που θεσπίζει ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Ενέργειας. Οι σημαντικότερες διατάξεις της συνθήκης αφορούν την προστασία των επενδύσεων, την εμπορία ενεργειακών υλών και προϊόντων, τη διαμετακόμιση και τη διευθέτηση των

¹⁰⁶ Μαραγκουδάκη Καίτη, «Η Ανοδος της Ρωσίας και η Συνεργασία Ε.Ε. – Ρωσίας σε Ενεργειακό Επίπεδο: Συνεργασία ή Εγκλωβισμός της Ε.Ε. στη Ρωσία;», Κείμενα Εργασίας ΚΕΔΕΥ, Κέντρο Διεθνών και Ευρωπαϊκών Υποθέσεων (ΚΕ.ΔΕ.Υ), Νο. 3 Ιανουάριος 2010, σελ. 9

¹⁰⁷ Μαραγκουδάκη Καίτη, «Η Ανοδος της Ρωσίας και η Συνεργασία Ε.Ε. – Ρωσίας σε Ενεργειακό Επίπεδο: Συνεργασία ή Εγκλωβισμός της Ε.Ε. στη Ρωσία;», Κείμενα Εργασίας ΚΕΔΕΥ, Κέντρο Διεθνών και Ευρωπαϊκών Υποθέσεων (ΚΕ.ΔΕ.Υ), Νο. 3 Ιανουάριος 2010, σελ. 9-10

¹⁰⁸ Paul Belkin, «The European Union's Energy Security Challenges», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 3

τυχόν διαφορών¹⁰⁹. Η Συνθήκη περιλαμβάνει επίσης διατάξεις που αναφέρονται στον ανταγωνισμό, τη διαφάνεια, την κυριαρχία, το φορολογικό καθεστώς και το περιβάλλον. Επίσης, με το **Πρωτόκολλο Διαμετακόμισης** η ροή ενέργειας θα συνεχίζεται ανεξαρτήτως πιθανών διενέξεων ανάμεσα στα κράτη που σχετίζονται με τον τομέα της ενέργειας. Βέβαια, η Ρωσία δεν δέχεται να υπογράψει τη Συνθήκη και ιδιαίτερα το Πρωτόκολλο και τούτο διότι θίγονται στα ζωτικά συμφέροντα στον τομέα του φυσικού αερίου (και του πετρελαίου).

Στις 31 Οκτωβρίου 2006 την Παγκόσμια Εβδομάδα Ενέργειας, ο Επίτροπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Ενέργεια Andris Piebalgs έκανε την ακόλουθη δήλωση: «Στον τομέα της ενέργειας, η Ρωσία χρειάζεται την Ευρώπη όσο η Ευρώπη χρειάζεται τη Ρωσία. Η ενέργεια που αγοράζει η Ευρώπη από τη Ρωσία αποτελεί έναν από τους σημαντικούς παράγοντες ανάκαμψης της ρωσικής οικονομίας, καθώς επίσης και για την οικονομική ανάπτυξη της Ευρώπης η οποία προμηθεύεται ενέργεια σε εύλογες τιμές. Με πιο απλά λόγια, ο ένας ενισχύει τον άλλο¹¹⁰.»

Ο τομέας της ενέργειας αποτελεί πολύ σημαντικό παράγοντα για τις σχέσεις της Ε.Ε. με τη Ρωσία και χαρακτηρίζεται από μία αμοιβαία σχέση αλληλεξάρτησης στην προμήθεια, τη ζήτηση, την επένδυση και την τεχνολογία¹¹¹. Η Ρωσία είναι παγκοσμίως ο μεγαλύτερος παραγωγός και εξαγωγέας φυσικού αερίου, κατέχοντας σε ποσοστό μεγαλύτερο από το 20% των παγκόσμιων αποθεμάτων αερίου¹¹². Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και επιπρόσθετοι λόγοι αυτής της ισχυρής αμοιβαίας σχέσης μεταξύ της Ε.Ε. και της Ρωσίας. Ειδικότερα, η ενεργειακή συνεργασία των δύο χωρών τους προσφέρει ασφάλεια και βοηθάει στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών. Αντίστοιχη ασφάλεια εισπράττουν και οι επιχειρήσεις που επενδύουν στον τομέα της ενέργειας, εξαιτίας και της λογικής ενεργειακής τιμολόγησης. Η αμοιβαία εξάρτηση των δύο μερών γίνεται ακόμα πιο αντιληπτή αν αναλογιστούμε σε ποσοστά ότι η Ε.Ε. είναι ο μεγαλύτερος καταναλωτής ενεργειακών προϊόντων, αγγίζοντας το 63% των ρωσικών πετρελαϊκών εξαγωγών και το 65% του φυσικού αερίου που εξάγεται προς την Ε.Ε.¹¹³.

¹⁰⁹ Europa – Σύνοψη της Νομοθεσίας της Ε.Ε. – Ενέργεια – Ασφάλεια του Ενεργειακού Εφοδιασμού, Εξωτερική Διάσταση και Διεύρυνση, «Ευρωπαϊκός Χάρτης Ενέργειας» (http://europa.eu/legislation_summaries/energy/external_dimension_enlargement/l27028_el.htm)

¹¹⁰ European Commission, Directorate – General for External Relations, «*The European Union and Russia: Close Neighbours, Global Players, Strategic Partners*», European Communities, Belgium, 2007, σελ. 11

¹¹¹ European Commission, Directorate – General for External Relations, «*The European Union and Russia: Close Neighbours, Global Players, Strategic Partners*», European Communities, Belgium, 2007, σελ. 10

¹¹² European Commission, Directorate – General for External Relations, «*The European Union and Russia: Close Neighbours, Global Players, Strategic Partners*», European Communities, Belgium, 2007, σελ. 10

¹¹³ European Commission, Directorate – General for External Relations, «*The European Union and Russia: Close Neighbours, Global Players, Strategic Partners*», European Communities, Belgium, 2007, σελ. 13

Αναφέραμε όλα τα παραπάνω για να καταλήξουμε στο ότι η σχέση των δύο αυτών οικονομικών δυνάμεων, της Ρωσίας και της Ε.Ε., είναι σχέση αλληλεξάρτησης. Η Ρωσία αποτελεί μία μεγάλη και αρκετά υπολογίσιμη δύναμη όχι μόνο απέναντι στα ευρωπαϊκά κράτη αλλά σε ολόκληρο το διεθνές σύστημα. Επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την οικονομική και πολιτική ισχύ της Ε.Ε., αλλά δεν έχει καταφέρει να δρα εντελώς ανεξάρτητα από αυτή, επειδή χρειάζεται ακόμα τις ευρωπαϊκές επενδύσεις και την τεχνολογία. Το προφίλ της ρωσικής πολιτικής ωστόσο, δείχνει να είναι σθεναρό και ανυποχώρητο. Το βασικό πρόβλημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως ήδη αναφέραμε είναι η απουσία κοινής στρατηγικής στα ενεργειακά θέματα, χωρίς αυτό να την καθιστά αδύναμη οικονομικά και πολιτικά. Απλά αυτό επιτρέπει ακόμα στη Ρωσία – Gazprom να διεισδύει στην ευρωπαϊκή αγορά.

5.2.: Η Ρωσική Διπλωματία της Ενέργειας

Σήμερα, το ζήτημα της ενέργειας δεν είναι απλώς ένα οικονομικό ζήτημα, αλλά και στρατηγικό, όταν ένα κράτος εμπλέκει διαφορετικά ζητήματα, όπως αυτό της ασφάλειάς του, της κυριαρχίας του και τη διπλωματική στρατηγική των χωρών με των οποίων συνεργάζεται. Παγκοσμίως, σχεδόν όλες οι μεγάλες χώρες – δυνάμεις κατατάσσουν τη διπλωματία της ενέργειας στην πρώτη θέση της ενεργειακής τους πολιτικής. Συγκεκριμένα η Ρωσία, ως ο μεγαλύτερος σχεδόν καθαρός εξαγωγέας πετρελαίου και φυσικού αερίου, έχει διαδραματίσει έντονη ενεργειακή διπλωματία τα τελευταία χρόνια, επηρεάζοντας την παγκόσμια πολιτική και οικονομική αρένα.

Η διπλωματία της ενέργειας αποτελεί σημαντικό παράγοντα της οικονομικής διπλωματίας και συγκεκριμένα αναφέρεται σε μία σειρά διπλωματικών διενεργειών καθοδηγούμενη από ενεργειακά ζητήματα, όπως τις ενεργειακές εισαγωγές και εξαγωγές, με σκοπό τη μεγιστοποίηση της γεωπολιτικής και εθνικής κυριαρχίας του κράτους¹¹⁴. Ο τρόπος με τον οποίο η Ρωσία έχει εφαρμόσει τη διπλωματία της ενέργειας τα τελευταία χρόνια, έχει δημιουργήσει σημαντικές συνέπειες στο ρόλο που διαδραματίζει η ενέργεια στην παγκόσμια οικονομική ολοκλήρωση, τη διατήρηση των γεωπολιτικών επιρροών και τη δημιουργία ενός ευνοϊκού διεθνούς περιβάλλοντος.

¹¹⁴ CHINA CHEMICAL REPORTER (CCR) – Energy – Special Report, «Russian Energy Diplomacy Strategy and Chinese-Russian Oil/Gas Cooperation», May 6th 2007, σελ.19 (www.ccr.com.cn)

Το γεγονός ότι η Ρωσία ενδυνάμωσε τη διπλωματία της ενέργειάς της και πέτυχε τους σκοπούς της, οφείλεται στις ακόλουθες αντικειμενικές συνθήκες και στα υποκειμενικά κίνητρά της: 1^ο Η Ρωσία κατέχει μία τεράστια πηγή αποθεμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου, γεγονός που τη βοηθάει στην υλοποίηση της ενεργειακής στρατηγικής διπλωματίας, καθώς επίσης και στη λήψη αποτελεσματικών μέτρων της οικονομικής διπλωματίας¹¹⁵. Τα αποθέματα πετρελαίου σήμερα αγγίζουν το 6% των παγκόσμιων αποθεμάτων και εντοπίζονται στην περιοχή της Δυτικής Σιβηρίας, στα Ουράλια Όρη και στη Βόρεια περιοχή της ευρωπαϊκής Ρωσίας. Τα αποθέματα φυσικού αερίου αντιστοιχούν στο 1/3 του παγκόσμιου αποθέματος. 2^ο Η Ρωσία έχει άριστες γεωγραφικές συνθήκες που τη βοηθούν στην εφαρμογή της ενεργειακής διπλωματίας¹¹⁶. Η Ρωσία βρίσκεται ανάμεσα στην Ευρωπαϊκή και την Ασιατική Ήπειρο, δηλαδή ακριβώς πάνω στον κόμβο της διεθνούς σύνδεσης αγωγών πετρελαίου και αγωγών φυσικού αερίου. Έχει δύο πλουτοπαραγωγικές πηγές, μία στην περιοχή της Κασπίας Θάλασσας που εφοδιάζει τις ευρωπαϊκές χώρες και μία στην περιοχή της Σιβηρίας η οποία εφοδιάζει τις ασιατικές χώρες. 3^ο Η Ρωσία έχει πολύ ισχυρά οικονομικά κίνητρα για να αναπτύξει τις εξαγωγές της ενέργειας που διαθέτει, οι οποίες αποτελούν οικονομικό στήριγμα, καθώς συμβάλλουν και στην οικονομική της αποκατάσταση¹¹⁷. 4^ο Η διπλωματία της ενέργειας αποτελεί ένα αποτελεσματικό μέσο για τη Ρωσία για τη διατήρηση της θέσης της ως μεγάλης δύναμης αλλά και επίδειξης της διεθνούς της επιρροής¹¹⁸. Ουσιαστικά, αποτελεί το μέσο για τη διασφάλιση των εθνικών της συμφερόντων, διότι χρησιμοποιεί τα πλεονεκτήματά της με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Πιο συγκεκριμένα, ενισχύει τις διπλωματικές της πηγές με τις αντίστοιχες ενεργειακές, ενισχύοντας την ανάπτυξη άλλων χωρών και βελτιώνοντας τις σχέσεις τους.

Η πλούσια εμπειρία της Ρωσίας στη διπλωματία της ενέργειας την κατέστησε το μεγαλύτερο παραγωγό και εξαγωγέα ενέργειας και πετρελαίου. Μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, η Ρωσία σταδιακά εδραίωσε τόσο την εξωτερική της πολιτική όσο και την εσωτερική της στον τομέα της ενέργειας. Η ρωσική στρατηγική της ενεργειακής διπλωματίας επικεντρώνεται στην εδραίωση του μεριδίου της αγοράς της Κοινοπολιτείας των Ανεξαρτήτων Κρατών (Commonwealth of Independent States –

¹¹⁵ CHINA CHEMICAL REPORTER (CCR) – Energy – Special Report, «*Russian Energy Diplomacy Strategy and Chinese-Russian Oil/Gas Cooperation*», May 6th 2007, σελ.19 (www.ccr.com.cn)

¹¹⁶ CHINA CHEMICAL REPORTER (CCR) – Energy – Special Report, «*Russian Energy Diplomacy Strategy and Chinese-Russian Oil/Gas Cooperation*», May 6th 2007, σελ.19 (www.ccr.com.cn)

¹¹⁷ CHINA CHEMICAL REPORTER (CCR) – Energy – Special Report, «*Russian Energy Diplomacy Strategy and Chinese-Russian Oil/Gas Cooperation*», May 6th 2007, σελ.19 (www.ccr.com.cn)

¹¹⁸ CHINA CHEMICAL REPORTER (CCR) – Energy – Special Report, «*Russian Energy Diplomacy Strategy and Chinese-Russian Oil/Gas Cooperation*», May 6th 2007, σελ.19 (www.ccr.com.cn)

CIS – Μέλη: Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, Λευκορωσία, Καζακστάν, Κιργιστάν, Μολδαβία, Ρωσία, Τατζικιστάν, Ουζμπεκιστάν), στη σταθεροποίηση του μεριδίου της αγοράς στην Ευρώπη, στην εκμετάλλευση του μεριδίου της αγοράς της Κασπίας Θάλασσας, στην επέκταση του μεριδίου της αγοράς ανατολικά, στη διείσδυση της αγοράς της βόρειας Αμερικής και την πρόκληση των χωρών OPEC (Organization of the Petroleum Exporting Countries – Μέλη: Αλγερία, Αγκόλα, Εκουαδόρ, Ιράν, Ιράκ, Κουβέιτ, Λιβύη, Νιγηρία, Κατάρ, Σαουδική Αραβία, Ενωμένα Αραβικά Εμιράτα, Βενεζουέλα)¹¹⁹. Ωστόσο, ο κύριος προσανατολισμός της Ρωσίας στην ενεργειακή της διπλωματία είναι η εδραίωση του μεριδίου της αγοράς της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών, η αποτροπή ή η αποδυνάμωση της διεκδίκησης ή της προσπάθειας της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών για τη διεύρυνση των δραστηριοτήτων τους για την εισαγόμενη ενέργειά τους και τη χρησιμοποίηση της προμήθειας της ενέργειας ως στρατηγικό μέσο επιτάχυνσης της φιλίας μεταξύ τους¹²⁰. Όσον αφορά στη σχέση της Δυτικής Ευρώπης με τη Ρωσία, θα λέγαμε πως και σε αυτή την περίπτωση στρατηγικός στόχος της Ρωσίας στην ενεργειακή διπλωματία είναι η επικέντρωσή της στην εδραίωση του μεριδίου της αγοράς στην Ευρώπη, διότι η Ευρώπη αποτελεί μία παραδοσιακή αγορά ενέργειας για τη Ρωσία, καθώς επίσης η Ρωσία αγοράζει τεχνολογικό εξοπλισμό από την Ευρώπη. Όσον αφορά στην επέκταση του μεριδίου της αγοράς ανατολικά, αναφερόμαστε στις αγορές της Άπω Ανατολής και της Νοτιοανατολικής Ασίας, δηλαδή την Κίνα και την Ινδία. Αυτές οι χώρες θα αποτελέσουν έναν πολύ μεγάλο καταναλωτή ενέργειας για τη Ρωσία. Τέλος όσον αφορά στη διείσδυση των χωρών της Βόρειας Αμερικής, αναφερόμαστε στην ανάπτυξη ενεργειακών σχέσεων με τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και όσον αφορά στις χώρες OPEC αυτές θα παραμείνουν ο κύριος αντίπαλος της Ρωσίας για την επέκταση της ενεργειακής της διπλωματίας.

Η Ρωσία τα τελευταία χρόνια έχει πραγματοποιήσει προσπάθειες για την υιοθέτηση μίας σειράς στρατηγικών μέτρων για την ενεργειακή διπλωματία της τόσο σε Μάκρο όσο και σε Μίκρο επίπεδο, με αξιόλογα αποτελέσματα. Πιο αναλυτικά: 1^{ov} έχουν θεσπιστεί μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες ενεργειακές στρατηγικές και σχετικοί νόμοι και ρυθμίσεις, 2^{ov} έχει ενδυναμωθεί η διοικητική διαχείριση της ενέργειας και ο έλεγχος που ασκείται από την ομοσπονδιακή διακυβέρνηση, 3^{ov} έχει δοθεί έμφαση στον περιορισμό του ξένου κεφαλαίου λόγω της μεγάλης εξωτερικής επενδυτικής δραστηριότητας, 4^{ov} βελτιώθηκαν τα δίκτυα των αγωγών πετρελαίου και φυσικού

¹¹⁹ CHINA CHEMICAL REPORTER (CCR) – Energy – Special Report, «Russian Energy Diplomacy Strategy and Chinese-Russian Oil/Gas Cooperation», May 6th 2007, σελ.19-20 (www.ccr.com.cn)

¹²⁰ CHINA CHEMICAL REPORTER (CCR) – Energy – Special Report, «Russian Energy Diplomacy Strategy and Chinese-Russian Oil/Gas Cooperation», May 6th 2007, σελ.20 (www.ccr.com.cn)

αερίου για τον καλύτερο έλεγχο της διανομής της ενέργειας και 5^{ov} μεγάλες εταιρείες ενέργειας ενθαρρύνονται να κυριεύσουν τη διεθνή αγορά με συγχωνεύσεις, κοινοπραξίες και εξαγορές¹²¹.

5.3.: Η Διπλωματία των Αγωγών Φυσικού Αερίου

Τα χρόνια της Προεδρίας του Putin έδειξαν πως ήθελε να επιστρέψει τη Ρωσία στην παλιά απολυταρχική – αυταρχική της διαχείριση. Πιο συγκεκριμένα, η εξουσία έγινε συγκεντρωτική, οι εταιρείες ενέργειας και μέσων επικοινωνίας εθνικοποιήθηκαν, οι κριτικοί ενάντια του Κρεμλίνου δολοφονήθηκαν και τα μέλη της αντίθετης παράταξης συνελήφθησαν και αποκλείστηκαν από τις νοθευμένες εκλογές¹²². Ο Πρόεδρος Putin το 2008 δεν έδειχνε καμία διάθεση να εγκαταλείψει τον έλεγχο της εξουσίας, κι έτσι την άνοιξη του 2007 προέβη σε μία πολύ προσεγμένη κίνηση, δηλαδή τη μετάβασή του από Πρόεδρος σε Πρωθυπουργός της χώρας ορίζοντας αντικαταστάτη του τον Dmitry Medvedev. Πάραυτα ο Putin δεν έπαψε στιγμή να ελέγχει τη χώρα του και ουσιαστικά κρατούσε ακόμη τα ηνία της Ρωσίας από τη θέση των νέων του καθηκόντων. Ο Putin δεν άλλαξε μόνο την εσωτερική του πολιτική, αλλά έκανε χρήση των άφθονων πηγών ενέργειας για να ασκήσει πολιτική πίεση πάνω στους παλαιότερους σοβιετικούς δορυφόρους – κράτη του. Παρατηρούμε, δηλαδή, μία επιστροφή προς την εποχή του Ψυχρού Πολέμου. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της «διπλωματίας των αγωγών» έλαβε χώρα το 2006 όταν η Ρωσία ενεπλάκη σε μία διαμάχη για την τιμή του φυσικού αερίου με την Ουκρανία και η Gazprom, εταιρεία φυσικού αερίου και ο μοναδικός εξαγωγέας, σταμάτησε να στέλνει φυσικό αέριο στην Ουκρανία, με σκοπό να εξαντλήσει τη χώρα από την ενέργεια και να επισπεύσει μία κατάληξη ευνοϊκή προς το μέρος της¹²³. Ουσιαστικά η διαμάχη για την τιμή του φυσικού αερίου είχε να κάνει με την πίεση που ήθελε να ασκήσει η Μόσχα στην Ουκρανία για να πληρώσει στην τιμή της αγοράς το εισαγόμενο φυσικό αέριο, καθώς και για να μοιραστεί τα επικερδή διαμετακομιστικά έσοδα από το δίκτυο των ρωσο-ευρωπαϊκών αγωγών που ανήκει στη Ρωσία¹²⁴. Η κίνηση αυτή του Putin αναστάτωσε και προβλημάτισε την Ευρώπη, γιατί

¹²¹ CHINA CHEMICAL REPORTER (CCR) – Energy – Special Report, «*Russian Energy Diplomacy Strategy and Chinese-Russian Oil/Gas Cooperation*», May 6th 2007, σελ.20 (www.ccr.com.cn)

¹²² Adam Blinick, «*Pipeline Diplomacy – Russian Gas and Putin's Power*», THE NEW ATLANTIS – A Journal of Technology & Society, 2008, σελ. 122 (www.TheNewAtlantis.com)

¹²³ Adam Blinick, «*Pipeline Diplomacy – Russian Gas and Putin's Power*», THE NEW ATLANTIS – A Journal of Technology & Society, 2008, σελ. 123 (www.TheNewAtlantis.com)

¹²⁴ Pamela Ann Smith, Business & Finance – The Middle East, «*Energy Becomes An EU Election Issue*», March 2006, σελ. 36

αν λάβουμε υπόψη μας τη στροφή της Ουκρανίας προς τη Δύση, η κίνηση αυτή οδήγησε τον Putin σε μία πολιτική τακτική για να επαναφέρει τον Υπουργό Viktor Yushchenko πίσω στη ρωσική σφαίρα επιρροής¹²⁵. Παρόμοιες διαμάχες είχε η Ρωσία με τη Μολδαβία, τη Γεωργία και τη Λευκορωσία.

Η διαμάχη ανάμεσα στη Ρωσία και την Ουκρανία για το φυσικό αέριο φαίνεται πως είναι μεθοδευμένη από τη Ρωσία. Η Μόσχα επιταχύνει αυτή την κρίση με σκοπό να προωθήσει αυτό το συναίσθημα της εξάρτησης, ενισχύοντας τοιούτοτρόπως τους δύο μεγάλους της αγωγούς φυσικού αερίου: **North Stream** (ξεκινάει από τη Σιβηρία και διαμέσου της Βαλτικής Θάλασσας καταλήγει στη Γερμανία) και **South Stream** (διαμέσου της Μαύρης Θάλασσας καταλήγει στην Ιταλία και την Αυστρία)¹²⁶. Ολόκληρη η Κεντρική Ευρώπη εξαρτάται απόλυτα από τη Ρωσία, από την οποία προμηθεύεται το ρωσικό φυσικό της αέριο, όπως και η Βρετανία καθώς τα βόρεια θαλάσσια αποθέματα μειώνονται σημαντικά. Οι ρωσικοί αγωγοί φυσικού αερίου είναι τόσο ισχυροί που έχουν τη δυνατότητα να περιθωριοποιήσουν τις διαμετακομιστικές χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, όπως για παράδειγμα την Πολωνία και την Ουκρανία, οι οποίες σε περίπτωση που δυσανεστήσουν τη Ρωσία, μπορούν αυτομάτως να αποκοπούν χωρίς να διαταράξουν τη διακίνηση ρωσικού φυσικού αερίου στη Δυτική Ευρώπη.

Πώς θα μπορούσε λοιπόν η Ευρώπη να καλύψει την ανάγκη της για φυσικό αέριο χωρίς να το προμηθεύεται από τη Ρωσία; Θεωρητικώς, για να αποφύγει η Ευρώπη το ενδεχόμενο της χρησιμοποίησης του μέσου του εκβιασμού από τη Ρωσία, θα μπορούσε να αποθηκεύει φυσικό αέριο ώστε να διατηρήσει αξιόλογα αποθέματα και να ενισχύσει τη διασύνδεση με τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη¹²⁷. Η διασύνδεση με τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη, η ανάπτυξη δηλαδή ενός ευρωπαϊκού δικτύου, θα ενισχύσει τη διαπραγματευτική ισχύ κάποιων κρατών. Για παράδειγμα, την Ανατολική Ευρώπη θα τη συνέφερε να διασυνδεθεί με το Βορρά ή και το Νότο. Η Σερβία και η Κροατία επωφελούνται από τα αποθέματα φυσικού αερίου της Ουγγαρίας και της Γερμανίας, ενώ η Βουλγαρία λόγω έλλειψης διασύνδεσης παγώνει¹²⁸.

Ωστόσο, τέτοιου είδους μέτρα αναστέλλουν προσωρινά την κατάσταση χωρίς να διευθετούν οριστικά τη λύση του προβλήματος. Η διευθύντρια του Constellation

¹²⁵ Pamela Ann Smith, Business & Finance – The Middle East, «Energy Becomes An EU Election Issue», March 2006, σελ. 36

¹²⁶ THE SPECTATOR, «BUSINESS – We Don't Need This Annual Outburst of Pipeline Politics», 7 February 2009, 28 – 29, σελ. 28 (www.spectator.co.uk)

¹²⁷ THE SPECTATOR, «BUSINESS – We Don't Need This Annual Outburst of Pipeline Politics», 7 February 2009, 28 – 29, σελ. 28 (www.spectator.co.uk)

¹²⁸ THE SPECTATOR, «BUSINESS – We Don't Need This Annual Outburst of Pipeline Politics», 7 February 2009, 28 – 29, σελ. 28 (www.spectator.co.uk)

Energy Institute, Anita Orban και συγγραφέας του βιβλίου “Power, Energy and the New Russia Imperialism”, βρίσκει τη λύση σε ένα συνδυασμό τεσσάρων μέτρων: την υγροποίηση του φυσικού αερίου, εναλλακτικοί αγωγοί φυσικού αερίου όπως ο Nabucco, η πυρηνική ενέργεια και η χρήση της ενέργειας πιο αποδοτικά¹²⁹. Από την πρακτική τους πλευρά όμως αυτά τα μέτρα είναι αμφιλεγόμενα, γι’ αυτό και αυτή η γεωπολιτική εξέλιξη των ευρωπαϊκών δικτύων υποστήριξης φυσικού αερίου, εν συγκρίσει με την αυξανόμενη ρωσική επιρροή, αποτελούν μία μελλοντική πρόκληση.

Η Gazprom σκοπεύει μετά την ολοκλήρωση των δύο νέων ευρώ-ρωσικών αγωγών φυσικού αερίου, **North Stream** και **South Stream**, να παρακάμψει την Ουκρανία και τη Λευκορωσία που τις διατρέχουν αγωγοί. Αυτοί οι δύο αγωγοί στοχεύουν στη σταθεροποίηση της εξάρτησης της Δυτικής Ευρώπης από το ρωσικό φυσικό αέριο. Η Gazprom δεν έχει υποδηλώσει ακόμα ότι σκοπεύει να σταματήσει τη χρησιμοποίηση των συγκεκριμένων αγωγών και να ενισχύσει τη χωρητικότητα του αγωγού φυσικού αερίου **Yamal – Europe**, ο οποίος ξεκινάει από τη Ρωσία και φτάνει έως και τις αγορές της Δυτικής Ευρώπης, διατρέχοντας την Πολωνία και τη Λευκορωσία¹³⁰.

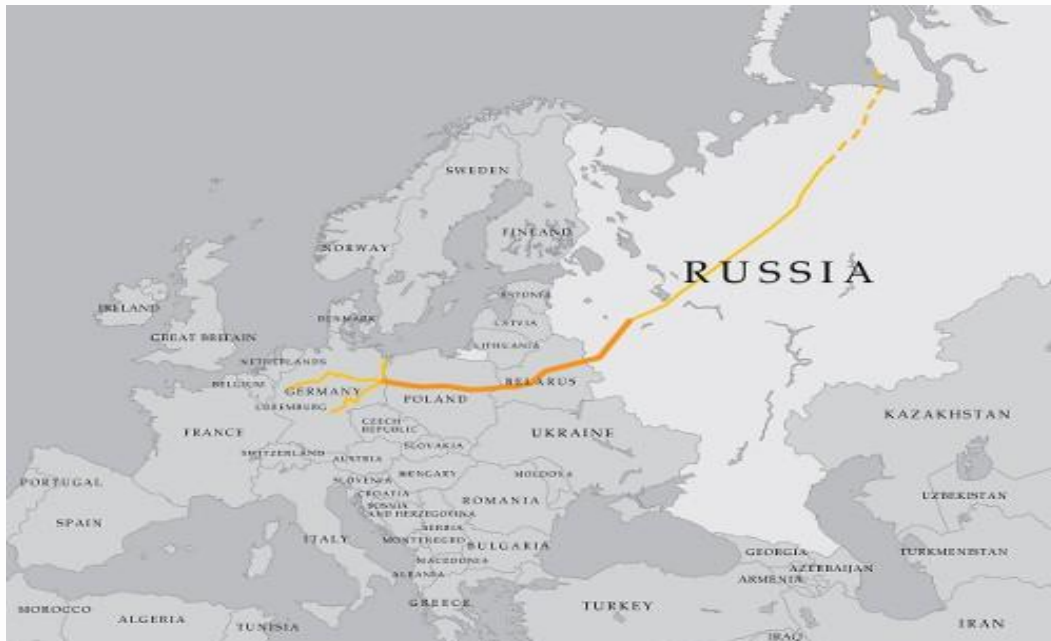
Ο αγωγός Yamal – Europe διατρέχει τέσσερις χώρες: τη Ρωσία, τη Λευκορωσία, την Πολωνία και τη Γερμανία. Το τρέχον συνολικό μήκος του αγωγού αυτού ξεπερνάει τα 2,000 km. Μέχρι και αυτή τη στιγμή υπάρχουν 14 λειτουργικοί σταθμοί συμπίεσης, εκ των οποίων οι 3 είναι στη Ρωσία, 5 στη Λευκορωσία, 5 στην Πολωνία και 1 στη Γερμανία¹³¹. Η κατασκευή του αγωγού φυσικού αερίου Yamal – Europe ξεκίνησε το 1992 και το 1993 υπεγράφησαν οι διακυβερνητικές συμφωνίες ανάμεσα σε Ρωσία, Λευκορωσία και Πολωνία. Το 1994 η Wingas (γερμανική εταιρεία διανομής, μεταφοράς και αποθήκευσης φυσικού αερίου στο Kassel της Γερμανίας), η κοινοπραξία της Gazprom και της Wintershall (ο μεγαλύτερος παραγωγός αργού πετρελαίου και φυσικού αερίου στο Kassel της Γερμανίας), καθώς και η θυγατρική της BASF (η μεγαλύτερη εταιρεία χημικών στον κόσμο με έδρα της τη Γερμανία) ξεκίνησαν την ανέγερση του γερμανικού τμήματος του αγωγού.

¹²⁹ THE SPECTATOR, «BUSINESS – We Don't Need This Annual Outburst of Pipeline Politics», 7 February 2009, 28 – 29, σελ. 28 (www.spectator.co.uk)

¹³⁰ Adam Blinick, «Pipeline Diplomacy – Russian Gas and Putin's Power», THE NEW ATLANTIS – A Journal of Technology & Society, 2008, σελ. 123 (www.TheNewAtlantis.com)

¹³¹ Gazprom, Production / Projects / Gas Pipelines / Yamal - Europe, http://www.gazprom.com/production/projects/pipelines/yamal_evropa/

Χάρτης 3: Yamal Europe



Πηγή: Gazprom, Production / Projects / Gas Pipelines / Yamal Europe, «*Yamal Europe*», http://www.gazprom.com/production/projects/pipelines/yamal_evropa/ , 17/3/2011

Το πρώτο αέριο παραδόθηκε στη Γερμανία το 1997 διαμέσου του διαδρόμου Λευκορωσίας – Πολωνίας. Οι σταθμοί της Λευκορωσίας και της Πολωνίας ολοκληρώθηκαν το Σεπτέμβριο του 1999 και μετά την ολοκλήρωση όλων των σταθμών συμπύεσης του αγωγού το 2005, η ετήσια διοχέτευση φυσικού αερίου του Yamal – Europe ανήλθε στα 33 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα. Το γερμανικό τμήμα του αγωγού φυσικού αερίου JAGAL Pipeline συνδέεται με τον Yamal – Europe Pipeline. Όσον αφορά στην ιδιοκτησία του εκάστοτε τμήματος του Yamal – Europe Pipeline, το ρωσικό τμήμα αυτού ανήκει και εκμεταλλεύεται από την Gazprom, το τμήμα που περνά από τη Λευκορωσία ανήκει στη Gazprom και εκμεταλλεύεται από την Beltransgaz, το πολωνικό τμήμα του αγωγού ανήκει και εκμεταλλεύεται από την EuRoPol Gaz S.A.. Ωστόσο, υπάρχει και ο προτεινόμενος αγωγός φυσικού αερίου **Yamal Europe II**, ο οποίος σύμφωνα με τις επιδιώξεις της Gazprom θα διατρέχει την Πολωνία νότιο-ανατολικά και θα καταλήγει στη Σλοβακία¹³².

Η Ρωσία επωφελείται από τις διμερείς της σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση και προτιμά στον τομέα της ενέργειας να συνάπτει συμφωνίες με μεγάλα κράτη της

¹³² Robert Pirog, «*Russian Oil and Gas Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33212, Updated June 20, 2007, σελ. 15

επονομαζόμενης Γηραιάς Ηπείρου παρά με τα νέα μέλη της¹³³. Ο Τούρκο – Ρωσικός υποθαλάσσιος αγωγός **Blue Stream** θεωρείται από τη Ρωσία ως μία μεγάλη οικονομική συμφωνία με μία μεγάλη Δυτική δύναμη. Ο Blue Stream εντοπίζεται στη γεωγραφική περιοχή της Μαύρης Θάλασσας και στοχεύει στο να προμηθεύει με φυσικό αέριο την Τουρκία – Samsun, προερχόμενο από τη Νότια Ρωσία διαμέσου της Μαύρης Θάλασσας προσπερνώντας άλλα Βαλτικά Κράτη. Το συνολικό μήκος του υποθαλάσσιου αγωγού φυσικού αερίου Blue Stream ανέρχεται στα 1,213 km, το οποίο σε χωρητικότητα αντιστοιχεί σε 565 δις κυβικά μέτρα ετησίως¹³⁴.

Χάρτης 4: Blue Stream



Πηγή: Gazprom, Production / Projects / Gas Pipelines / Blue Stream, «Blue Stream», <http://www.gazprom.com/production/projects/pipelines/bs/>, 17/3/2011

Η κατασκευή του Blue Stream εγκαινιάστηκε από τη Gazprom με σκοπό την αποφυγή διαμάχης ανάμεσα σε χώρες όπως η Ουκρανία και η Βουλγαρία. Ο αγωγός φυσικού αερίου υπεγράφη ανάμεσα σε Ρωσία και Τουρκία στις 15 Δεκεμβρίου 1997, ωστόσο καθυστέρησε πολύ σε σχέση με το αρχικό του χρονοδιάγραμμα. Κάποιες

¹³³ Michael Rywkin, «Russia's Place in the World», American Foreign Policy Interests, 30: 310-314, National Committee on American Foreign Policy (NCAFP) 2008, σελ. 311

¹³⁴ Robert Pirog, «Russian Oil and Gas Challenges», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33212, Updated June 20, 2007, σελ. 15

καθυστερήσεις οφείλονταν άλλοτε σε περιβαλλοντικές επιφυλάξεις, άλλοτε στον καταμερισμό τραπεζικών δανείων και άλλοτε στους ιταλικούς αγωγούς αερίου για την καθυστέρηση παράδοσής τους. Η Gazprom συνεργάστηκε με την ιταλική εταιρεία ενέργειας ENI, η οποία είχε αποκομίσει μεγάλη εμπειρία τοποθέτησης αγωγών στην περιοχή της Αλγερίας, καθώς επίσης κατείχε και τον απαραίτητο εξοπλισμό.

Υπήρξαν πολλές συζητήσεις σχετικά με την επέκταση του Blue Stream, ώστε να μεταφέρει ρωσικό αέριο στην Ευρώπη. Ο Βλαντίμιρ Πούτιν, τον Αύγουστο του 2005, σε συζητήσεις τασσόταν υπέρ της επέκτασης του αγωγού στη Δυτική Ουγγαρία, διαμέσου της Βουλγαρίας, της Σερβίας και της Κροατίας, μολονότι υπήρχε ο ανταγωνιστικός αγωγός **Nabucco**, ο οποίος αποτελούσε έναν ευρωπαϊκό συνεταιρισμό χωρών που ήθελαν να αποφύγουν την εξάρτηση από το ρωσικό αέριο. Ο αγωγός αυτός αποτελεί ένα μεγαλεπήβολο σχέδιο της Ε.Ε. με τη σύμπραξη των ΗΠΑ, που στοχεύει στη διαφοροποίηση των πηγών προμήθειας φυσικού αερίου της Ευρώπης αλλά και στη μείωση της εξάρτησης από τη Gazprom.

Ο αγωγός φυσικού αερίου **Nabucco** αποτελεί μία ευκαιρία για την Ευρωπαϊκή Ένωση να περιορίσει την εξάρτησή της από τις εισαγωγές φυσικού αερίου από τη Ρωσία και να αυξήσει τις δυνατότητες εισαγωγής φυσικού αερίου και από άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Παρόλη την ευρωπαϊκή υποστήριξη του αγωγού, υπάρχουν αμφιβολίες για το κατά πόσο ο αγωγός αυτός θα καταφέρει να παραμείνει βιώσιμος και να προσελκύει ικανοποιητική ποσότητα φυσικού αερίου για την μακροπρόθεσμη ανάπτυξή του¹³⁵, γιατί εδώ και χρόνια δεν έχουν βρεθεί οι απαραίτητες ποσότητες που θα είναι ικανές να τροφοδοτήσουν τον αγωγό και να εγγυηθούν την κερδοφόρα λειτουργία του. Ουσιαστικά, η παραγωγή φυσικού αερίου του Αζερμπαϊτζάν δεν καλύπτει τις απαιτούμενες ποσότητες που θα κάνουν τον αγωγό βιώσιμο. Η διοχέτευση φυσικού αερίου από άλλες χώρες, όπως το Ιράν και το Τουρκμενιστάν, θα μπορούσε να θεωρηθεί βιώσιμη λύση, αλλά στην περίπτωση του Ιράν επικρατεί η διαμάχη του πυρηνικού προγράμματος, γεγονός που δυσχεραίνει την εξέλιξη στον ενεργειακό τομέα.

¹³⁵ Mark Rowley, «The Nabucco Pipeline Project – Gas Bridge to Europe?», Pipeline & Gas Journal, London, September 2009, σελ. 72

Χάρτης 5: Nabucco Pipeline



Πηγή: Focus Information Agency, «AFP: Nabucco Pipeline Still in Limbo», <http://www.focus-fen.net/?id=n242619>, 17/3/2011

5.4.: Η Γεωπολιτική των Αγωγών Φυσικού Αερίου της Κεντρικής Ευρασίας και του Καυκάσου

Οι χώρες στις οποίες θα αναφερθούμε, τα τελευταία χρόνια έχουν αποκτήσει μία νέα γεωπολιτική δυναμική, διαδραματίζοντας ταυτόχρονα και μία αλλαγή στην ισορροπία ισχύος τους. Γεωπολιτικά, οι σφαίρες επιρροής και η παγκόσμια ισορροπία ισχύος έχει μεταφερθεί από την Αμερική και την Ευρώπη στις ανερχόμενες δυνάμεις της Βραζιλίας, της Ρωσίας, της Ινδίας και της Κίνας (BRIC), οι οποίες μεταξύ τους αναπτύσσουν ισχυρούς δεσμούς, όπως για παράδειγμα το Shanghai Cooperation Organization (SCO), αλλάζοντας έτσι τη στρατηγική ισορροπία ισχύος¹³⁶. Μέσα σε αυτό το νέο ευρύτερο πλαίσιο η Κεντρική Ευρασία αναδεικνύεται σε εξαιρετικής γεωπολιτικής σημασίας, διότι αναδεικνύεται ως μία νέα εστία αναταράξεων και συγκρούσεων για τον έλεγχο της ενέργειας. Καταρχάς, η διαμάχη της Κίνας και της Ρωσίας για το τι θεωρούν ως δυτική ηγεμονία, αλλά και η προσπάθεια των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής να επιβάλουν ένα μονοπολικό σύστημα παγκόσμιας τάξης. Άλλα ευρασιατικά κράτη, όπως το Καζακιστάν και το Ουζμπεκιστάν, επανατοποθετούνται στην παγκόσμια τάξη πραγμάτων πέρα από τον παλιό

¹³⁶ Adrian Pabst, «Central Eurasia in the Emerging Global Balance of Power», American Foreign Policy Interests, 31: 166-176, National Committee on American Foreign Policy 2009, σελ. 166

διαχωρισμό Δύσης – Ανατολής¹³⁷. Δεύτερον, η στρατηγική τοποθεσία της Κεντρικής Ευρασίας, ο πλούτος των πλουτοπαραγωγικών πηγών της και η δημογραφική της βαρύτητά της, την καθιστούν σημείο κλειδί για την άσκηση επιρροής στις Η.Π.Α., την Ε.Ε., την Κίνα και τη Ρωσία¹³⁸. Και τρίτον, οι στενοί δεσμοί ανάμεσα στην Κεντρική Ευρασία και την ευρύτερη Μέση Ανατολή δημιουργούν ένα νέο γεωπολιτικό δεσμό, ικανό να αναστείλει την επιρροή της Αμερικής και να δημιουργήσει δύο νέους διαφορετικούς κόσμους¹³⁹.

Χάρτης 6: The Caucasus and Central Asia



Πηγή: Ινφογνώμων Πολιτικά, «Ρωσία και Τουρκία 'σφάζονται' στην ποδιά του Καυκάσου», http://infognomonpolitics.blogspot.com/2010/12/blog-post_5215.html , 17/3/2011

Η Κεντρική Ευρασία αποτελείται από χώρες οι οποίες μεταξύ τους έχουν δεσμούς γεωγραφικούς, ιστορικούς, πολιτικές σχέσεις, οικονομικούς και πολιτιστικούς δεσμούς. Οι χώρες και οι περιοχές οι οποίες την απαρτίζουν είναι οι εξής: οι περιοχές της νότιας και κεντρικής Ρωσίας προς το βορρά, η Τουρκία και τα κράτη της Καυκασίας

¹³⁷ Adrian Pabst, «*Central Eurasia in the Emerging Global Balance of Power*», American Foreign Policy Interests, 31: 166-176, National Committee on American Foreign Policy 2009, σελ. 166

¹³⁸ Adrian Pabst, «*Central Eurasia in the Emerging Global Balance of Power*», American Foreign Policy Interests, 31: 166-176, National Committee on American Foreign Policy 2009, σελ. 166

¹³⁹ Adrian Pabst, «*Central Eurasia in the Emerging Global Balance of Power*», American Foreign Policy Interests, 31: 166-176, National Committee on American Foreign Policy 2009, σελ. 166

(Γεωργία, Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν) προς τα δυτικά, το Ιράν και το Αφγανιστάν προς το νότο, οι Δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας (Καζακστάν, Ουζμπεκιστάν, Τουρκμενιστάν, Κιργιστάν και Τατζικιστάν) και τέλος οι βορειοδυτικές περιοχές της Κίνας και της Μογγολίας προς τα ανατολικά. Η Κεντρική Ευρασία έχει τεράστιο πλήθος από φυσικούς πόρους, όπως επί παραδείγματι το Καζακστάν κατέχει το 4% των παγκόσμιων πετρελαϊκών αποθεμάτων, το Τουρκμενιστάν έχει μεγάλα αποθέματα φυσικού αερίου, το Κιργιστάν και το Τατζικιστάν και η Τουρκία κατέχουν μεγάλα αποθέματα νερού¹⁴⁰.

Η περιοχή του Καυκάσου θεωρείται από γεωπολιτικής απόψεως μεγάλο σταυροδρόμι εμπορικών δρόμων και χαρακτηρίζεται από πολλές ενεργειακές διεκδικήσεις. Η περιοχή είναι πλούσια σε φυσικούς πόρους, όπως πετρέλαιο, φυσικό αέριο, μέταλλα, ορυκτά και άνθρακα¹⁴¹. Θα εστιάσουμε στην περιοχή του Νότιου Καυκάσου που απαρτίζεται από τα ανεξάρτητα κράτη της Γεωργίας, της Αρμενίας και του Αζερμπαϊτζάν, περιοχή που συγκεντρώνει το γεωπολιτικό ενεργειακό ενδιαφέρον της Τουρκίας, του Ιράν, των ΗΠΑ, της Ρωσίας και της Κίνας, όσον αφορά στην παραγωγή και μεταφορά των ενεργειακών πόρων. Η περιοχή του Νότιου Καυκάσου αποτελεί για έναν ακόμη λόγο μεγάλης γεωπολιτικής σημασίας, λόγω του ότι εκεί συγκεντρώνεται η διαμετακόμιση των ενεργειακών πόρων του Αζερμπαϊτζάν, της Κασπίας Θάλασσας και των κρατών της Κεντρικής Ασίας, όπως του Καζακστάν και του Τουρκμενιστάν¹⁴². Έτσι, αν η Ρωσία χρησιμοποιήσει τους ενεργειακούς πόρους της περιοχής της Κεντρικής Ασίας και της Κασπίας Θάλασσας για να ενώσει τις περιοχές αυτές με τη Δύση, σίγουρα θα χρησιμοποιήσει την περιοχή του Καυκάσου ως μέσο για τη σύνδεση αυτή. Αντιλαμβανόμαστε, λοιπόν, ότι η δυναμική του εδάφους της Κεντρικής Ευρασίας και του Καυκάσου, μπορεί να προσφέρει μεγάλη οικονομική ανάπτυξη μέσω του διαπεριφερειακού εμπορίου και της πολιτικής συνεργασίας.

Σημαντική γεωπολιτική θέση κατέχει και η Κασπία Θάλασσα, η οποία βρέχει τις περιοχές του Αζερμπαϊτζάν, της Ρωσίας, του Καζακστάν, του Τουρκμενιστάν και του Ιράν. Από τη φύση της η Κασπία Θάλασσα, βρίσκεται σε πολύπλοκο περιβάλλον με πολλές χώρες να αναμειγνύονται στα ενεργειακά της αποθέματα. Όσον αφορά στα αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου, διαδραματίζει ένα πολύ σημαντικό ρόλο

¹⁴⁰ Adrian Pabst, «*Central Eurasia in the Emerging Global Balance of Power*», *American Foreign Policy Interests*, 31: 166-176, National Committee on American Foreign Policy 2009, σελ. 167

¹⁴¹ Χούνδρης Γεώργιος, «*Η Ρωσική Ενεργειακή Στρατηγική στην Ασία*», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή Φεβρουάριος 2009, σελ. 33

¹⁴² Χούνδρης Γεώργιος, «*Η Ρωσική Ενεργειακή Στρατηγική στην Ασία*», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή Φεβρουάριος 2009, σελ. 34

στην παγκόσμια ισορροπία ισχύος, διότι είναι ικανά να καλύψουν ένα σημαντικό μέρος των μελλοντικών ενεργειακών αναγκών της Δύσης. Συγκεκριμένα, για το φυσικό αέριο διαθέτει 7,27 τρις κυβικά μέτρα ή αλλιώς το 4,1% του παγκόσμιου συνόλου¹⁴³. Η απόσταση των κοιτασμάτων αυτών από τις αγορές της Ε.Ε., αλλά και οι υψηλές τιμές των τελευταίων ετών, εντείνουν το ενδιαφέρον των μεγάλων δυνάμεων για έλεγχο και εκμετάλλευση¹⁴⁴. Τα κυριότερα πεδία παραγωγής φυσικού αερίου στην περιοχή της Κασπίας Θάλασσας βρίσκονται στο Tengiz και στο Kashagan του Καζακιστάν, καθώς επίσης και στο Chirag και στο Shah Deniz του Αζερμπαϊτζάν. Όλο το φυσικό αέριο της περιοχής θα συγκεντρώνεται στο Erzurum της Τουρκίας.

Χάρτης 7: The Caucasus Region (1994)



Πηγή: Foreign Policy Association 1918 - Power Politics - National Security Strategy in the 21st Century, «The 'Security Dilemma' of the Caucasus»,

<http://powerpolitics.foreignpolicyblogs.com/2010/11/19/security-dilemma-caucasus/> , 17/3/2011

¹⁴³ Χούνδρης Γεώργιος, «Η Ρωσική Ενεργειακή Στρατηγική στην Ασία», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή Φεβρουάριος 2009, σελ. 46

¹⁴⁴ Μιγαδάκης Δ. Χρήστος, «Ελληνική Ενεργειακή Στρατηγική – Ανάλυση του Πλαισίου Ανάπτυξης της Ελληνικής Ενεργειακής Στρατηγικής, Εντοπισμός των Κρίσιμων Παραγόντων και Προτάσεις Διαμόρφωσης αυτής», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή 2007, σελ. 35

Στην εξυπηρέτηση λοιπόν, όλων αυτών των γεωπολιτικών στόχων της ενεργειακής διαμετακόμισης και σύνδεσης των αγωγών, περιλαμβάνεται η υλοποίηση των ακόλουθων ενεργειακών αγωγών.

Ο **Nabucco** είναι ένα προτεινόμενο σχέδιο που αποτελείται από 3.300 km, με διάμετρο αγωγού στις 56 ίντσες, ξεκινώντας από τα Γεωργιανό – Τουρκικά σύνορα φθάνοντας μέχρι το Baumgarten της Αυστρίας, διαμέσου της Τουρκίας, της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας και της Ουγγαρίας. Αποτελεί έναν αγωγό φυσικού αερίου εξαιρετικής γεωπολιτικής σημασίας επειδή συνδέει την περιοχή της Κασπίας Θάλασσας, της Κεντρικής Ασίας και της Μέσης Ανατολής, διαμέσου της Τουρκίας, της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας και της Ουγγαρίας, με την Αυστρία καθώς επίσης και με άλλες ευρωπαϊκές αγορές φυσικού αερίου της Κεντρικής και της Δυτικής Ευρώπης¹⁴⁵. Θα τροφοδοτεί δηλαδή, με αζέρικο, καζακικό και πιθανόν τουρκμενικό φυσικό αέριο την Ευρώπη. Για το λόγο αυτό λέμε πως από πολιτικής απόψεως ο Nabucco θα αυξήσει τις εισαγωγές φυσικού αερίου και από άλλες ευρωπαϊκές χώρες, περιορίζοντας τουλάχιστον τη ρωσική επιρροή και εξάρτηση. Η κατασκευή του αγωγού Nabucco έχει προκαθοριστεί να αρχίσει το 2012 και η πρώτη του διακίνηση φυσικού αερίου να πραγματοποιηθεί το 2015¹⁴⁶. Το 30% θα χρηματοδοτηθεί από την European Investment Bank (EIB)¹⁴⁷, και οι μέτοχοι του αγωγού Nabucco αποτελούνται από την τουρκική BOTA, από τη βουλγάρικη Bulgarian Energy Holding, από την ουγγρική εταιρεία MOL, την αυστριακή εταιρεία OMV Gas & Power, τη γερμανική εταιρεία RWE και από τη ρουμάνικη Transgaz¹⁴⁸. Οι μέτοχοι υπολογίζουν το κόστος του αγωγού μαζί με τη χρηματοδότηση, να ανέρχεται στο ύψος των 7 τρις ευρώ. Η υιοθέτησή του από την Ε.Ε. εντάσσεται στο πλαίσιο των προσπαθειών μείωσης της εξάρτησης από το ρωσικό φυσικό αέριο.

¹⁴⁵ Mark Rowley, «*The Nabucco Pipeline Project – Gas Bridge to Europe?*», Pipeline & Gas Journal, London, September 2009, σελ. 72

¹⁴⁶ NABUCCO GAS PIPELINE – GASBRIDGE BETWEEN ASIA & EUROPE, «*Timeline*», http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/pipeline/timeline_steps, 15/6/2010

¹⁴⁷ Θεοδώρου Χ. Ιωάννης, «*Ο Ελληνο-Ιταλικός και ο Ελληνο-Τουρκικός Αγωγός φυσικού Αερίου και η Σημασία του από Στρατηγική Άποψη*», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή 2008, σελ. 55

¹⁴⁸ Mark Rowley, «*The Nabucco Pipeline Project – Gas Bridge to Europe?*», Pipeline & Gas Journal, London, September 2009, σελ. 72

Χάρτης 8: Projected Routes of Nord Stream, Nabucco and South Stream Pipelines



Πηγή: BBC NEWS, «Nord Stream Gas Pipeline Underwater Construction Starts»,
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8607214.stm> , 17/3/2011

Ο αγωγός Nabucco θεωρείται για έναν ακόμη λόγο εξαιρετικής γεωπολιτικής σημασίας. Θεωρείται πως έρχεται σε άμεσο ανταγωνισμό με άλλους αγωγούς εξαγωγής φυσικού αερίου με κατεύθυνση προς το νότο, όπως για παράδειγμα με τον **South Stream**, ο οποίος θα μεταφέρει ρωσικό φυσικό αέριο στη Μαύρη Θάλασσα, στη Βουλγαρία και κατ' επέκταση στην Αυστρία και την Ιταλία. Κάποιοι σχολιαστές αναλύουν από πολιτικής φύσεως τους αγωγούς Nabucco και South Stream ως ανταγωνιστικούς ανάμεσα στη Ρωσία και τη Δύση. Ωστόσο, εάν ο Nabucco προβλέπεται να πραγματοποιήσει την πρώτη του διακίνηση φυσικού αερίου το 2014 θα πρέπει να διασφαλίσει τις πηγές φυσικού αερίου με σκοπό να εξασφαλίσει τη χρηματοδότησή του και την ολοκλήρωση της κατασκευής του. Έτσι, παραμένουν ακόμα αναμφίβολα ερωτήματα για το αν ο Nabucco θα καταφέρει να προσελκύσει επαρκή ποσότητα φυσικού αερίου, ώστε να θεωρηθεί ο αγωγός αυτός βιώσιμος μέσα στα αρχικά κατασκευαστικά του πλαίσια. Τα ερωτήματα αυτά γεννήθηκαν επειδή ο

Nabucco ανταγωνίζεται τους South Stream και Blue Stream, οι οποίοι υποστηρίζονται από ρωσικούς παραγωγούς φυσικού αερίου, ενώ ο Nabucco από ευρωπαϊκές εταιρείες οι οποίες πρέπει να προμηθευτούν φυσικό αέριο από τρίτα μέρη, όπως την Αίγυπτο, το Ιράν, το Καζακιστάν, το Αζερμπαϊτζάν και το Τουρκμενιστάν. Κάποιοι όμως από αυτούς τους προμηθευτές αντιμετωπίζουν τις δικές τους προκλήσεις. Για παράδειγμα, τα 2/3 του φυσικού αερίου του Τουρκμενιστάν έχει ήδη πωληθεί στη Gazprom και εξάγεται στη Ρωσία διαμέσου του **Central Asia Centre Pipeline (CACP)**¹⁴⁹.

Χάρτης 9: Nabucco



Πηγή: Eurasia Review News & Analysis, «*Putin Outwits EU's South Stream Opponents*», <http://www.eurasiareview.com/business-and-finance/energy/putin-outwits-eus-south-stream-opponents-25022011/>, 17/3/2011

Όσον αφορά στην περιοχή Erzurum, ο σκοπός είναι να συνδεθεί ο αγωγός Nabucco με δύο ήδη υπάρχοντες αγωγούς, τους **Erzurum-Tabriz Pipeline** (από το βόρειο-δυτικό Ιράν στην Τουρκία) και τους **South Caucasian** και **Trans-Caspian Pipeline**¹⁵⁰. Ο South Caucasian Pipeline γνωστός ως **Baku-Tbilisi-Erzurum Pipeline** (BTE), μεταφέρει φυσικό αέριο από το Shah Deniz gas field του Αζερμπαϊτζάν από την πλευρά της Κασπίας Θάλασσας στην Τουρκία - Ερζερούμ. Βρίσκεται παράλληλα με τον Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline. Ο Trans-Caspian Pipeline είναι ένας προτεινόμενος υποθαλάσσιος αγωγός ανάμεσα στο Τουρκμενιστάν και το Αζερμπαϊτζάν. Ο αγωγός αυτός αν ολοκληρωθεί θα μεταφέρει φυσικό αέριο από το Καζακιστάν και το

¹⁴⁹ Mark Rowley, «*The Nabucco Pipeline Project – Gas Bridge to Europe?*», Pipeline & Gas Journal, London, September 2009, σελ. 72

¹⁵⁰ Adrian Pabst, «*Central Eurasia in the Emerging Global Balance of Power*», American Foreign Policy Interests, 31: 166-176, National Committee on American Foreign Policy 2009, σελ. 172

Τουρκμενιστάν στην Κεντρική Ευρώπη. Αυτό το γεωγραφικό τρίγωνο που σχηματίζεται στο βόρειο τμήμα της Μέσης Ανατολής (Τουρκία και Ιράν), στον Καύκασο και στην περιοχή της Κασπίας, συνιστά έναν στρατηγικό διάδρομο, ρόλο 'κλειδί' για τη Ρωσία, την Κίνα, τις Η.Π.Α. και την Ε.Ε.¹⁵¹. Η Ρωσία επιδιώκει να αποκαταστήσει την γεωπολιτική της κυριαρχία σε ολόκληρη την περιοχή, ενδυναμώνοντας τους δεσμούς με χώρες 'κλειδιά' όπως είναι το Αζερμπαϊτζάν. Την άνοιξη του 2008 εκπρόσωποι της Gazprom προσφέρθηκαν να αγοράσουν αέριο από το Αζερμπαϊτζάν σε αντίστοιχη ευρωπαϊκή τιμή¹⁵². Μία τέτοια κίνηση θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο την οικονομική βιωσιμότητα του Nabucco και να υποβαθμίσει τις δυτικές προσπάθειες για να καταλύσουν το ρωσικό ενεργειακό μονοπώλιο.

Το Τουρκμενιστάν είχε ήδη δηλώσει πως προτιμά να πραγματοποιεί την εξαγωγική του δραστηριότητα στο Ιράν, την Κίνα και το Πακιστάν/Ινδία, αλλά για την οποιαδήποτε παροχή φυσικού αερίου από το Τουρκμενιστάν στο Nabucco, απαιτείται μία **Trans-Caspian** σύνδεση με το Αζερμπαϊτζάν. Η αρχική ιδέα του αγωγού Trans-Caspian χρονολογείται από το 1996, αλλά εγκαταλείφθηκε λόγω της αντίθετης πολιτικής θέσης της Ρωσίας, του status της Κασπίας Θάλασσας και των παράκτιων συνόρων της, καθώς και της επιθυμίας του Αζερμπαϊτζάν να διασφαλίσει τις εξαγωγές του στην Τουρκία¹⁵³. Το 2008 επανεμφανίζεται στο προσκήνιο η ιδέα του Trans-Caspian Pipeline, όταν δύο μέτοχοι του αγωγού Nabucco, η αυστριακή OMV και η γερμανική RWE ίδρυσαν την Caspian Energy Company, με σκοπό να εκτιμήσουν την κατασκευή του Trans-Caspian Pipeline. Όμως και πάλι τα εμπόδια που συνάντησαν ήταν πολύ μεγαλύτερα από τη δεκαετία του 1990, καθώς και η διαμάχη ανάμεσα στο Τουρκμενιστάν και το Αζερμπαϊτζάν¹⁵⁴.

¹⁵¹ Adrian Pabst, «*Central Eurasia in the Emerging Global Balance of Power*», American Foreign Policy Interests, 31: 166-176, National Committee on American Foreign Policy 2009, σελ. 172

¹⁵² Adrian Pabst, «*Central Eurasia in the Emerging Global Balance of Power*», American Foreign Policy Interests, 31: 166-176, National Committee on American Foreign Policy 2009, σελ. 172

¹⁵³ Mark Rowley, «*The Nabucco Pipeline Project – Gas Bridge to Europe?*», Pipeline & Gas Journal, London, September 2009, σελ. 73

¹⁵⁴ Mark Rowley, «*The Nabucco Pipeline Project – Gas Bridge to Europe?*», Pipeline & Gas Journal, London, September 2009, σελ. 73

Χάρτης 10: Trans-Caspian Pipeline



Πηγή: EURASIANET.org, «EU Seeks to Broker Trans-Caspian Pipeline Deal Between Turkmenistan and Azerbaijan; Russia Finds Project 'Absurd'»,
<http://www.eurasianet.org/node/61716> , 17/3/2011

Για το λόγο αυτό, θα ήταν ωφέλιμο εάν αυτές οι δύο χώρες έφταναν σε μία συμφωνία μεταξύ τους, ώστε ο Trans-Caspian Pipeline να μπορέσει να υλοποιηθεί. Όμως σε αυτή την εν δυνάμει διμερή συμφωνία, θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη μία σημαντική παράμετρος, η οποία έχει να κάνει με τους αντικειμενικούς στόχους του Αζερμπαϊτζάν αναφορικά με την εξαγωγή φυσικού αερίου στην Ευρώπη, και συγκεκριμένα από το σημείο Shah Deniz. Το Shah Deniz έχει πωληθεί στο Αζερμπαϊτζάν, στη Γεωργία και στην Τουρκία διαμέσου του **South Caucasus Pipeline (SCP)**, ο οποίος διαπερνά τα σύνορα της Γεωργίας και της Τουρκίας, κοντά στο προτεινόμενο σημείο του αγωγού Nabucco¹⁵⁵. Όπως, καταλαβαίνουμε το Αζερμπαϊτζάν είναι ένας από τους σημαντικότερους παρόχους φυσικού αερίου του Nabucco.

Παρ' όλες τις δυσκολίες και τις προκλήσεις που φαίνεται να αντιμετωπίζει στην πραγματικότητα ο Nabucco, στις 13 Ιουλίου του 2009 πραγματοποιήθηκε ένα θετικό

¹⁵⁵ Mark Rowley, «The Nabucco Pipeline Project – Gas Bridge to Europe?», Pipeline & Gas Journal, London, September 2009, σελ. 73

βήμα ως προς την υλοποίησή του. Υπεγράφη από τις χώρες της Τουρκίας, της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας, της Ουγγαρίας και της Αυστρίας μία διακυβερνητική συμφωνία (Inter-Governmental Agreement – IGA), η οποία επιβεβαιώνει την υποστήριξη του αγωγού Nabucco, καθώς και ένα νόμιμο σταθερό πλαίσιο ελέγχου μεταφοράς του φυσικού αερίου και τον υπολογισμό του διαμετακομιστικού δασμολογίου ανάμεσα στις πέντε χώρες¹⁵⁶. Η συμφωνία αυτή είναι για έναν ακόμη λόγο σημαντική. Γίνεται κατανοητό στους παραγωγούς φυσικού αερίου της περιοχής της Κασπίας Θάλασσας ότι είναι προς το συμφέρον τους να επεκτείνουν τις εξαγωγές του φυσικού τους αερίου. Αυτό που αναμένουμε να δούμε είναι αν θα καταφέρει το έργο αυτό να προσελκύσει επαρκή ποσότητα φυσικού αερίου ώστε να παραμείνει ο αγωγός βιώσιμος μέσα στα αρχικώς δοσμένα χρονικά του όρια.

Η στάση της Ρωσίας απέναντι σε όλες αυτές τις εξελίξεις δεν είναι παθητική. Έχει αντιληφθεί πως εξελίσσεται το πάζλ της γεωπολιτικής σκακίερας και αναλόγως σχεδιάζει την ενεργειακή της στρατηγική. Πιο αναλυτικά, ο αγωγός BTC περνά κοντά από τους δύο θύλακες απόσχισης από τη Γεωργία, την Αμπχαζία και τη Νότια Οσσετία, οι ηγέτες των οποίων είναι φιλορωσικής κατεύθυνσης και στο έδαφος των οποίων βρίσκονται ρωσικές ειρηνευτικές δυνάμεις¹⁵⁷. Οι εκρήξεις που σημειώθηκαν τον Ιανουάριο του 2006 σε ρωσικό έδαφος στους αγωγούς προς Γεωργία, ήταν μία καθαρή επίδειξη ρωσικής ισχύος, ως προς την απομάκρυνση και τη μείωση εξάρτησής της από τη ρωσική επιρροή και τη μετατόπισή της προς τη Δύση¹⁵⁸. Επίσης, η ρωσική στρατιωτική επέμβαση στο γεωργιανό κράτος, τον Αύγουστο του 2008, έπειτα από επέμβαση του γεωργιανού στρατού στο έδαφος της Νότιας Οσσετίας, με την ρωσική αναγνώριση της Νότιας Οσσετίας και της Αμπχαζίας, μας δείχνει την αποφασιστικότητα της Ρωσίας για την οποιαδήποτε δυτική ανάσχεση στην περιοχή¹⁵⁹.

¹⁵⁶ Mark Rowley, «*The Nabucco Pipeline Project – Gas Bridge to Europe?*», Pipeline & Gas Journal, London, September 2009, σελ. 73

¹⁵⁷ Χούνδρης Γεώργιος, «*Η Ρωσική Ενεργειακή Στρατηγική στην Ασία*», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή Φεβρουάριος 2009, σελ. 36

¹⁵⁸ Χούνδρης Γεώργιος, «*Η Ρωσική Ενεργειακή Στρατηγική στην Ασία*», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή Φεβρουάριος 2009, σελ. 36

¹⁵⁹ Χούνδρης Γεώργιος, «*Η Ρωσική Ενεργειακή Στρατηγική στην Ασία*», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή Φεβρουάριος 2009, σελ. 36

5.5.: Η Ρωσική Ενεργειακή Πολιτική Ως Μοχλός Πολιτικής Πίεσης

Ο Henry Kissinger ως τότε Γραμματέας Αμύνης για τον Πρόεδρο Νίξον, δήλωσε: «Όποιος ελέγχει τις ενεργειακές πηγές ελέγχει τη μοίρα των εθνών¹⁶⁰». Οι ρωσικές βιομηχανίες φυσικού αερίου είναι σημαντικοί παίκτες στην παγκόσμια αγορά ενέργειας και συγκεκριμένα της Ευρώπης και της Ευρασίας. Εξίσου σημαντικό είναι το γεγονός ότι αυτές οι βιομηχανίες βρίσκονται στα χέρια της Ρωσικής Κυβέρνησης, συνοδευόμενες από ένα απολυταρχικό πολιτικό σύστημα υπό τον έλεγχο του Προέδρου Vladimir Putin. Η εξάρτηση πολλών ευρωπαϊκών χωρών από το ρωσικό αέριο είναι αυξανόμενη και θεωρείται ότι η Ρωσία χρησιμοποιεί αυτή την ενεργειακή εξάρτηση σαν ένα μέρος της γενικότερης προσπάθειάς της να περιορίσει την κυριαρχία χωρών, όπως η Ουκρανία, η Μολδαβία και η Γεωργία. Από την άλλη οι ΗΠΑ φοβούνται αυτή την αυξανόμενη εξάρτηση των ευρωπαϊκών κρατών από τη Ρωσία, διότι θα μπορούσαν να βλάψουν τους δεσμούς της με το NATO και τα κράτη αυτά. Οι ανάγκες της Ε.Ε. για κατανάλωση ρωσικού φυσικού αερίου ανέρχονται στο 44%. Το ποσοστό αυτό βέβαια είναι ενδεικτικό διότι κάποιες χώρες, όπως για παράδειγμα οι Βαλτικές Χώρες εξαρτώνται εξολοκλήρου από το ρωσικό φυσικό αέριο. Η Ρωσία στη σκακιέρα της ενεργειακής της πολιτικής χρησιμοποιεί με δεξιοτεχνία το πιόνι της ενεργειακής εξάρτησης ως μοχλό πολιτικής πίεσης.

Όσον αφορά στις γείτονες χώρες της Ρωσίας, δηλαδή την Ουκρανία, τη Μολδαβία, τη Γεωργία, τις Βαλτικές Χώρες, τη Λευκορωσία και την Αρμενία, είναι χώρες που διαδραματίζουν ένα σημαντικό γεωπολιτικό ρόλο, διότι λίγο έως πολύ είναι εξαρτημένες από το ρωσικό φυσικό αέριο. Αυτή την εξάρτηση η Ρωσία την εκμεταλλεύεται για να μπορεί να τις ελέγχει και να ασκεί επιρροή σε αυτές. Η Ουκρανία, η Μολδαβία και η Γεωργία δεν είναι μέλη της ΕΕ και του NATO, οι Βαλτικές Χώρες – Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία - είναι μέλη της ΕΕ και του NATO, ενώ η Λευκορωσία αποτελεί υποστηρικτή της Ρωσίας στην Ευρώπη και η Αρμενία δυνατό σύμμαχο της Μόσχας στην περιοχή του Καυκάσου. Στη συνέχεια θα αναλύσουμε τις χώρες αυτές υπό το πρίσμα της ρωσικής ενεργειακής πολιτικής, οι οποίες θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν κάπως 'επιθετικές' απέναντί τους.

Η **Ουκρανία** είναι μία χώρα η οποία έχει μη επαρκή αποθέματα φυσικού αερίου. Ως εκ τούτου είναι άμεσα εξαρτημένη από τις εγκαταστάσεις εξόρυξης και από το δίκτυο αγωγών της Ρωσίας κατά το 75%. Αυτό που μετριάζει ως ένα βαθμό την

¹⁶⁰ Michael Romancov, «A Different Cold War», The New Presence: The Prague Journal of Central European Affairs, Winter 2007, σελ. 33

τρωτότητα της Ουκρανίας απέναντι στη Ρωσία, είναι ότι αποτελεί μία διαμετακομιστική χώρα από το έδαφος της οποίας διέρχονται οι αγωγοί φυσικού αερίου που κατευθύνονται στην Κεντρική και Δυτική Ευρώπη. Το ενεργειακό ζήτημα απασχόλησε τις ρώσο-ουκρανικές σχέσεις ήδη από την κατάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991, φθάνοντας μέχρι το σημείο της παύσης των προμηθειών στην Ουκρανία για ανεξόφλητα χρέη. Το 2005 ο νεοεκλεγμένος Πρόεδρος της Ουκρανίας Viktor Yushchenko (‘Πορτοκαλί Επανάσταση’) θέλησε να στρέψει την εξωτερική πολιτική της χώρας προς τη Δύση, το NATO και την Ε.Ε., χωρίς ωστόσο να δυσαρεστήσει τη Μόσχα. Αντιθέτως όμως η Μόσχα, αμέσως μετά τη νίκη του Προέδρου απαίτησε αύξηση της τιμής του φυσικού αερίου, προσαρμόζοντας την τιμή από τα 50\$ στα 95\$¹⁶¹. Έτσι λοιπόν, λόγω δυσμενών πολιτικών εξελίξεων η ρωσική πολιτική απαίτησε τις οφειλές και προσαρμογή της τιμής, φθάνοντας μέχρι και τη διακοπή παροχής στις 31 Δεκεμβρίου 2006. Γρήγορα, βέβαια, αποκατέστησε την παροχή φυσικού αερίου, διότι θα έθετε σε κίνδυνο την αξιοπιστία της ως ενεργειακός προμηθευτής και στις υπόλοιπες χώρες. Η τιμή πρόκειται να φθάσει μέχρι το τέλος του 2011 την τιμή της παγκόσμιας αγοράς, δηλαδή στα 230\$. Ο Putin δήλωσε πως: «Η Ρωσία δεν παρέχει φθηνή ενέργεια σε ‘πορτοκαλί δυνάμεις’»¹⁶². Η ερμηνεία αυτής της δήλωσης δείχνει πως η αύξηση της τιμής του αερίου που προηγήθηκε αμέσως μετά την εκλογή του νέου Προέδρου της Ουκρανίας ήθελε να πλήξει τον Yushchenko. Η Ρωσία επιχειρεί να φτιάξει νέους αγωγούς στην Ουκρανία οι οποίοι βεβαίως θα ανήκουν εξολοκλήρου στην Gazprom και προσπαθεί να βρει διέξοδο στην Δυτική Ευρώπη παρακάμπτοντας την Ουκρανία μέσω της Βαλτικής Θάλασσας και των Βαλκανίων.

Η **Μολδαβία** είναι το φτωχότερο κράτος της Ευρώπης και είναι εξολοκλήρου εξαρτημένο από την ενεργειακή πολιτική της Μόσχας. Λόγω της τρωτότητας της γεωγραφικής της θέσης ακολουθεί πολιτική τήρησης ισορροπιών μεταξύ Δύσης – Ρωσίας, υποστηρίζοντας το αποσχιστικό καθεστώς για το ζήτημα με της Υπερδνειστερίας¹⁶³. Την 1η Ιανουαρίου 2006 η Μόσχα διακόπτει την παροχή φυσικού αερίου για 16 ημέρες, αρνούμενη το διπλασιασμό της τιμής του. Τελικά η τιμή προσαρμόστηκε από τα 60\$ στα 110\$ και πλέον η Gazprom κατέχει το 63,4% της

¹⁶¹ Steven Woehrel, «*Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL34261, November 27, 2007, σελ. 8

¹⁶² Steven Woehrel, «*Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL34261, November 27, 2007, σελ. 9

¹⁶³ Steven Woehrel, «*Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL34261, November 27, 2007, σελ. 9

MoldovaGaz και της εγχώριας υποδομής¹⁶⁴. Η τιμή πρόκειται να φθάσει μέχρι το 2011 τις διεθνείς τιμές των 230\$.

Χάρτης 11: Map of Moldova, including Transnistria



Πηγή: MOLDOVA.org – Moldova's Best International Gateway, «Maps of the Republic of Moldova», <http://www.moldova.org/page/maps-of-moldova-771-eng.html>, 17/3/2011

Όσον αφορά στη ρωσική ενεργειακή πολιτική απέναντι στη **Γεωργία**, η Ρωσία διαθέτει αρκετά μέσα για να της ασκήσει πίεση, συμπεριλαμβανομένης της υποστήριξης των αποσχισθεισών περιοχών της Νότιας Οσσετίας και της Αμπχαζίας, όπως και τη διακοπή των οικονομικών – ενεργειακών δεσμών ανάμεσα στη Ρωσία και τη Γεωργία. Η τελευταία έχει νατοϊκό προσανατολισμό και μικρότερη εξάρτηση από τη ρωσική ενεργειακή πολιτική, διότι γειτονεύει με το πλούσιο σε αποθέματα φυσικού αερίου Αζερμπαϊτζάν, του οποίου κιάλας είναι transit κράτος. Τέλος, η ρωσική ενεργειακή πολιτική έχει κι εδώ αντίκτυπο στην προσαρμογή των τιμών. Πιο συγκεκριμένα, η Gazprom το 2005 ανακοινώνει ουσιαστικές αυξήσεις στην τιμή του φυσικού αερίου, καθώς επίσης το 2006 ανακοινώνει ότι θα διακόψει την παροχή αν δεν συμφωνήσει σε μία 100% άνοδο τιμής ή να πουλήσει τους κύριους αγωγούς φυσικού αερίου της στη Gazprom¹⁶⁵.

¹⁶⁴ Steven Woehrel, «Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL34261, November 27, 2007, σελ. 10

¹⁶⁵ Steven Woehrel, «Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL34261, November 27, 2007, σελ. 10

Χάρτης 12: Georgia

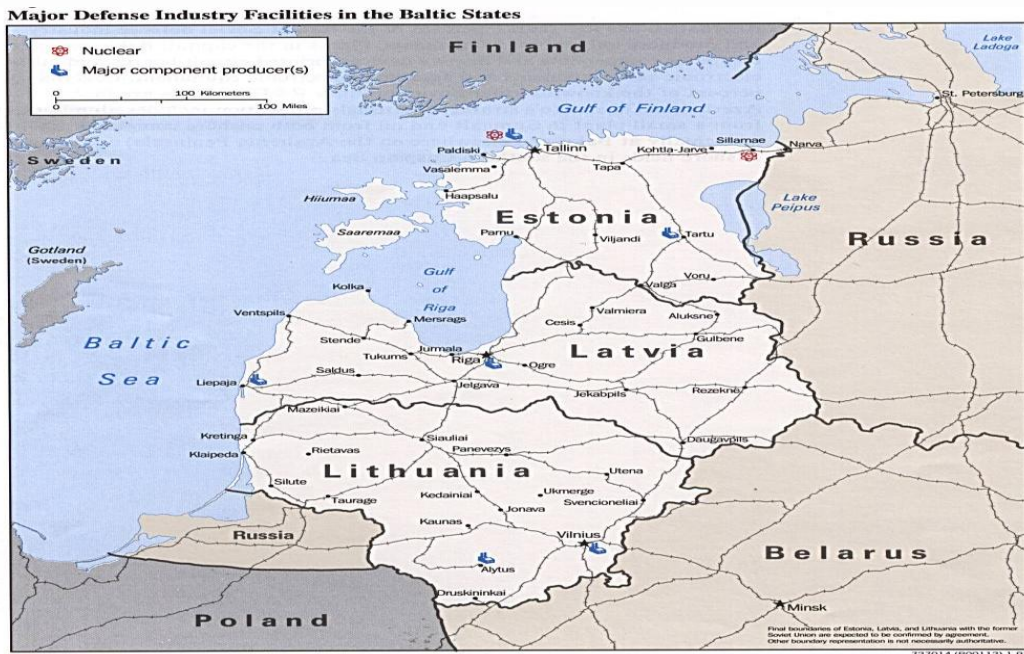


Πηγή: The Weekly Echo's Politics, «10/8/2006: Georgia the Country»,
<http://www.weeklyecho.com/blog/politics.php?itemid=160> , 17/3/2011

Οι **Βαλτικές χώρες** ήρθαν επίσης αντιμέτωπες με τις προσπάθειες που κατέβαλε η Ρωσία – Gazprom – για να αυξήσει τον έλεγχο των ενεργειακών υποδομών της **Λιθουανίας, Λετονίας και Εσθονίας**, οι οποίες είναι μέλη της Ε.Ε. και του ΝΑΤΟ. Εξαρτώνται 100% από το ρωσικό φυσικό αέριο και αντιμετώπισαν τις πρώτες διακοπές παροχής φυσικού αερίου ήδη από το 1990 καθώς προσπαθούσαν να ανεξαρτητοποιηθούν¹⁶⁶. Την ίδια δεκαετία εξισώθηκαν και οι τιμές του αερίου με τις διεθνείς τιμές.

¹⁶⁶ Steven Woehrel, «Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL34261, November 27, 2007, σελ. 11

Χάρτης 13: Major Defense Industry Facilities in the Baltic States

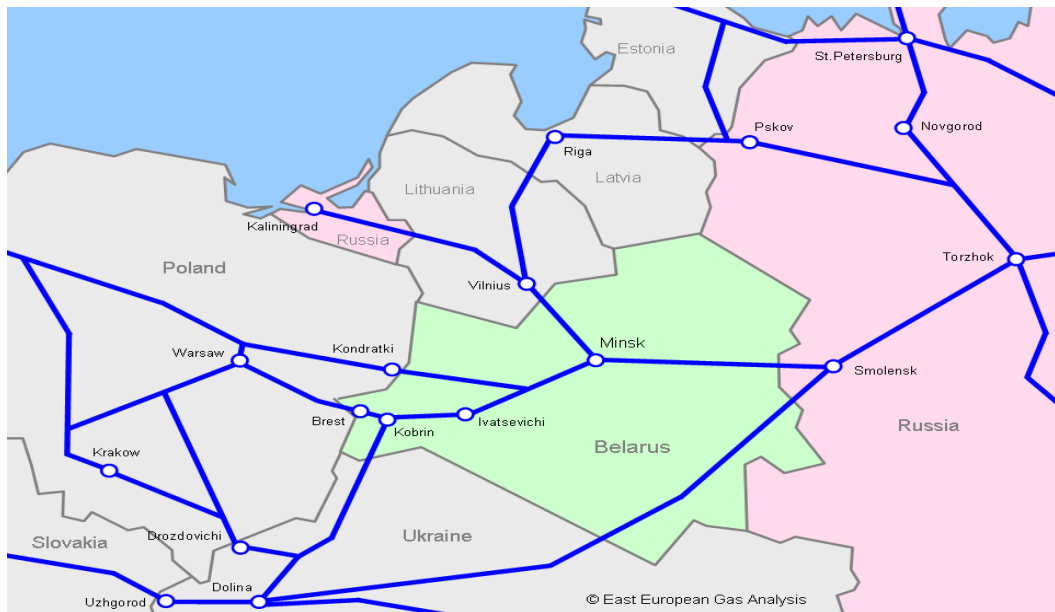


Πηγή: Nuclear Threat Initiative (NTI), «Major Defense Industry Facilities in the Baltic States from Defense Industries of the Newly Independent States of Eurasia (1993)», http://www.nti.org/e_research/profiles/Latvia/5359.html , 17/3/2011

Η ρωσική ενεργειακή πολιτική για τη **Λευκορωσία** είναι η ίδια που συναντήσαμε και στις προηγούμενες χώρες. Ήδη από την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης αποτελεί τον πιο πιστό σύμμαχο της Ρωσίας στην Ευρώπη και για πολύ καιρό η Λευκορωσία προμηθευόταν ρωσικό φυσικό αέριο σε εγχώριες τιμές. Όμως, από το 2006 η Gazprom αρχίζει να πιέζει τη Λευκορωσία για να αποκτήσει την εγχώρια υποδομή, εννοώντας την εταιρεία φυσικού αερίου Beltransgaz, διαφορετικά θα τετραπλασίαζε την τιμή του ρωσικού φυσικού αερίου¹⁶⁷. Ακόμη, την 1^η Ιανουαρίου 2007 την απείλησε ότι θα διακόψει την παροχή αερίου εάν δεν πλήρωνε σε υψηλότερη τιμή, καταλήγοντας στην προσαρμογή της τιμής από τα 46\$ στα 105\$ με προοπτική το 2001 να φθάσει το ύψος της διεθνούς τιμής.

¹⁶⁷ Steven Woehrel, «Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL34261, November 27, 2007, σελ. 12

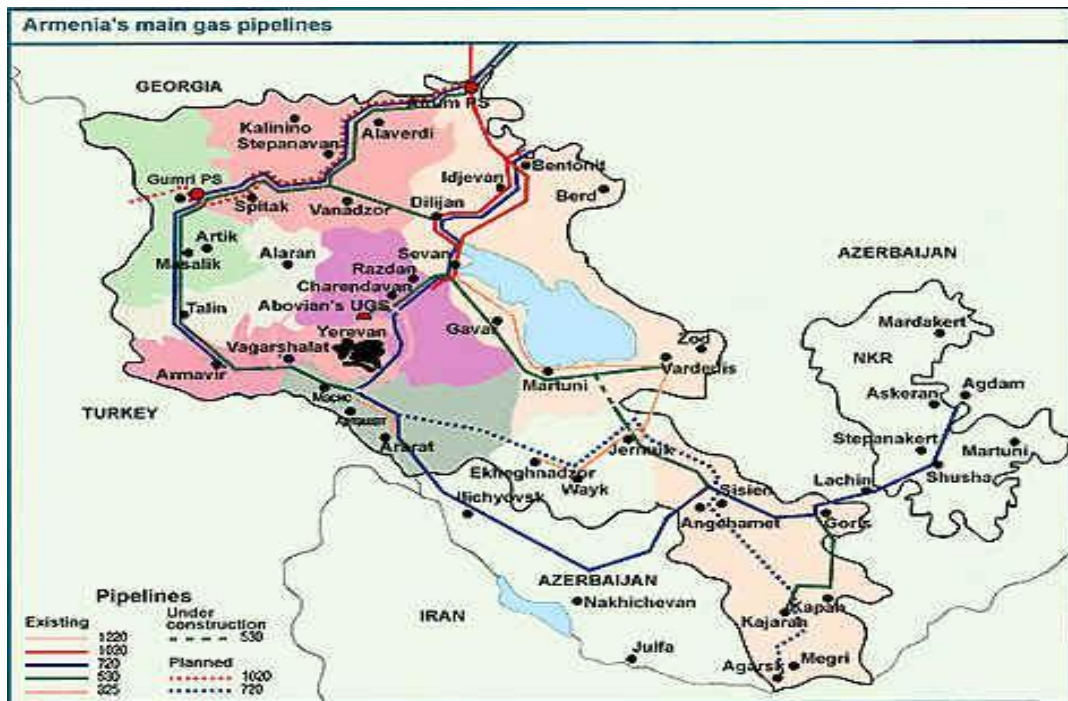
Χάρτης 14: Major Gas Pipelines of Belarus and Comments to Russia – Belarus Gas Dispute



Πηγή: East European Gas Analysis (EEGA) – Consulting Services on Natural Gas Sector of Russia – Publisher of “Russian Gas Insight”, «Major Gas Pipelines of Belarus and Comments to Russia – Belarus Gas Dispute», <http://www.eegas.com/belarus1.htm> , 17/3/2011

Τέλος, η **Αρμενία** αποτελεί δυνατό σύμμαχο της Μόσχας στον Καύκασο. Επαναλήφθηκε το ίδιο σενάριο της ρωσικής ενεργειακής πολιτικής της αύξησης των τιμών φυσικού αερίου. Η Ρωσία πλέον ελέγχει εγκαταστάσεις και αποθέματα της Αρμενίας, η οποία την ίδια στιγμή περιμένει υποστήριξη στο θέμα του Αζερμπαϊτζάν (Ναγκόρνο Καραμπάχ).

Χάρτης 15: Armenia's Gas Transmission Pipelines



Πηγή: Department of Energy - United States of America, «An Energy Overview of the Republic of Armenia»,

http://www.geni.org/globalenergy/library/national_energy_grid/armenia/EnergyOverviewofArmenia.shtml , 17/3/2011

Πολλοί ευρωπαίοι πολιτικοί ηγέτες έχουν εκφράσει την ανησυχία τους για το αν η Ρωσία είναι ένας αξιόπιστος ενεργειακός πελάτης. Τον Ιανουάριου του 2006, στα μέσα ενός πολύ κρύου χειμώνα η Ρωσία για την εγχώρια ζήτησή της και μόνο χρειάστηκε περισσότερο αέριο απ' όσο η ίδια παρήγαγε, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να καλύψει τις ανάγκες των ευρωπαίων καταναλωτών¹⁶⁸. Επιπροσθέτως, σύμφωνα με μία αναφορά της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τα επόμενα χρόνια η ζήτηση φυσικού αερίου από την Ευρώπη θα αυξηθεί ουσιαδώς εν συγκρίσει με την εγχώρια παραγωγή της, γεγονός που θα οδηγήσει στην αύξηση της εξάρτησης από το ρωσικό αέριο. Έτσι, πολλοί είναι που πιστεύουν ότι αυτή η εξάρτηση θα οδηγήσει στην εκμετάλλευση αυτής της ενεργειακής σχέσης για τον έλεγχο των τιμών του φυσικού αερίου, διότι λόγω της δυσκολίας της μεταφοράς του δεν υπάρχει παγκόσμια τιμή για το προϊόν αυτό.

¹⁶⁸ Adam Blinick, «Pipeline Diplomacy – Russian Gas and Putin's Power», THE NEW ATLANTIS – A Journal of Technology & Society, 2008, σελ. 125 (www.TheNewAtlantis.com)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5^ο Κεφαλαίου

Το Σύμφωνο της Βαρσοβίας (επίσημα *Συνθήκη της Φιλίας, Συνεργασίας και Αμοιβαίας Βοήθειας*): Ήταν μία στρατιωτική συμμαχία των σοσιαλιστικών κρατών στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Υπογράφηκε και ιδρύθηκε στις 14 Μαΐου 1955 στη Βαρσοβία της Πολωνίας. Η Σοβιετική Ένωση υποστήριξε ότι αντιμετωπίζει πιθανή απειλή από τη συμμαχία του ΝΑΤΟ, ύστερα από την ένταξη της 'επαναστρατικοποιημένης' Δυτικής Γερμανίας στο ΝΑΤΟ, στις 9 Μαΐου 1955 μέσω της επικύρωσης της Συνθήκης Ειρήνης του Παρισιού. Η οργάνωση χρησιμοποιήθηκε *de facto* ως ένα εργαλείο για τον έλεγχο των χωρών που καταλήφθηκαν μετά από το Β Παγκόσμιο Πόλεμο από τους Σοβιετικούς, ώστε να επεμβαίνει στρατιωτικά ενάντια σε οποιοσδήποτε προσπάθειες έκαναν τα άλλα κράτη για να απεμπολήσουν την πολιτική ηγεμονία των Κομμουνιστικών Κομμάτων τους. Το Σύμφωνο διήρκεσε σε όλο τον Ψυχρό Πόλεμο, έως ότου ορισμένα κράτη μέλη άρχισαν να αποσύρονται το 1989, ύστερα από την κατάρρευση του Ανατολικού Μπλοκ και τις πολιτικές αλλαγές στη Σοβιετική Ένωση¹⁶⁹».

Ευρωπαϊκός Χάρτης Ενέργειας: «Με τη Συνθήκη για το Χάρτη Ενέργειας θεσπίζεται πλαίσιο διεθνούς συνεργασίας μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών και λοιπών βιομηχανικών χωρών με σκοπό, ιδίως, την ανάπτυξη του ενεργειακού δυναμικού των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και τη διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με το Πρωτόκολλο για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντικά ζητήματα επιδιώκεται προώθηση πολιτικών ενεργειακής απόδοσης, συμβατών με την αειφόρο ανάπτυξη, η παροχή κινήτρων για μία πιο αποδοτική και φιλική προς το περιβάλλον χρήση της ενέργειας και η ενθάρρυνση της συνεργασίας στον τομέα της ενεργειακής απόδοσης.¹⁷⁰»

ΣΥΝΟΨΗ – Πλαίσιο Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας: «Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δουβλίνου (Ιούνιος 1990), ο πρωθυπουργός των Κάτω Χωρών είχε προτείνει τη θέσπιση συνεργασίας, στον τομέα της ενέργειας, με τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και της πρώην Σοβιετικής Ενώσεως, προκειμένου να ενισχυθεί η οικονομική ανόρθωσή τους και να βελτιωθεί η ασφάλεια εφοδιασμού της Κοινότητας. Κληθείσα από το Συμβούλιο να μελετήσει τις δυνατότητες υλοποίησης της εν λόγω συνεργασίας, η

¹⁶⁹ Γκούβας Γερ. Δημήτριος, «Οι Διπλωματικές Σχέσεις Ρωσίας – Τουρκίας κατά τον 20^ο και 21^ο αιώνα: Η Οικονομική Συνεργασία τους υπό το Πρίσμα του Ενεργειακού Ζητήματος», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή 2009, σελ. 34

¹⁷⁰ Ευropa – Σύνοψη της Νομοθεσίας της Ε.Ε. – Ενέργεια – Ασφάλεια του Ενεργειακού Εφοδιασμού, Εξωτερική Διάσταση και Διεύρυνση, «Ευρωπαϊκός Χάρτης Ενέργειας» (http://europa.eu/legislation_summaries/energy/external_dimension_enlargement/l27028_el.htm)

Επιτροπή πρότεινε, το 1991, την κατάρτιση Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας. Οι διαπραγματεύσεις για τον εν λόγω Χάρτη δρομολογήθηκαν στις Βρυξέλλες τον Ιούλιο του 1991, και ολοκληρώθηκαν με την υπογραφή καταληκτικού εγγράφου στη Χάγη, στις 17 Δεκεμβρίου 1991.

Τα 51 υπογεγραμμένα μέρη του Ευρωπαϊκού Χάρτη Ενέργειας δεσμεύθηκαν να επιδιώξουν τους στόχους του Χάρτη και να τηρήσουν τις αρχές του, όπως επίσης και να εδραιώσουν τη συνεργασία τους στο πλαίσιο μιας νομικά δεσμευτικής συμφωνίας βάσης, η οποία οδήγησε στη συνθήκη για το Χάρτη Ενέργειας, που σκοπό έχει να προαγάγει τη βιομηχανική συνεργασία Δύσης-Ανατολής, προβλέποντας νομικές εγγυήσεις σε τομείς όπως οι επενδύσεις, η διαμετακόμιση και το εμπόριο. Η συνθήκη για το Χάρτη Ενέργειας καθώς και το πρωτόκολλο για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντικά ζητήματα υπεγράφησαν στις 17 Δεκεμβρίου 1994, στη Λισσαβόνα, από το σύνολο των υπογεγραμμένων μερών του Χάρτη, το 1991, εξαιρείσει των Ηνωμένων Πολιτειών και του Καναδά. Οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες και τα κράτη μέλη τους αποτελούν υπογεγραμμένα μέρη στη Συνθήκη και στο πρωτόκολλο. Η Συνθήκη για το Χάρτη Ενέργειας και το πρωτόκολλο του Χάρτη Ενέργειας για την ενεργειακή απόδοση και τα σχετικά περιβαλλοντικά ζητήματα εγκρίνονται, με την παρούσα απόφαση, εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ), της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΕΚ) και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (ΕΥΡΑΤΟΜ).¹⁷¹»

ΣΥΝΟΨΗ – Συνθήκη για το Χάρτη Ενέργειας: «Η συνθήκη αποβλέπει στη θέσπιση νομικού πλαισίου για την προαγωγή της μακροπρόθεσμης συνεργασίας στον τομέα της ενέργειας, με βάση τις αρχές που θεσπίζει ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Ενέργειας. Οι σημαντικότερες διατάξεις της συνθήκης αφορούν την προστασία των επενδύσεων, την εμπορία ενεργειακών υλών και προϊόντων, τη διαμετακόμιση και τη διευθέτηση των τυχόν διαφορών.

Όσον αφορά τις **επενδύσεις**, τα συμβαλλόμενα μέρη καλούνται να ενθαρρύνουν και να δημιουργήσουν σταθερές, ευνοϊκές και διαφανείς συνθήκες για τους ξένους επενδυτές και να εφαρμόζουν στην περίπτωση τους τη ρήτρα της πλέον ευνοούμενης χώρας ή να τους επιφυλάσσουν τη μεταχείριση της οποίας τυγχάνουν οι δικοί τους επενδυτές,

¹⁷¹ Europa – Σύνοψη της Νομοθεσίας της Ε.Ε. – Ενέργεια – Ασφάλεια του Ενεργειακού Εφοδιασμού, Εξωτερική Διάσταση και Διεύρυνση, «Ευρωπαϊκός Χάρτης Ενέργειας» (http://europa.eu/legislation_summaries/energy/external_dimension_enlargement/l27028_el.htm)

σύμφωνα με το πλέον ευνοϊκό γι' αυτούς καθεστώς. Όσον αφορά τις προεπενδύσεις, η αρχή της εθνικής μεταχείρισης θα εφαρμοστεί σε δύο στάδια. Σύμφωνα με τη συνθήκη, θα εφαρμοστεί σε πρώτο στάδιο βάσει της αρχής των «καλύτερων προσπαθειών». Σε δεύτερο στάδιο, και υπό την επιφύλαξη όρων που θα καθοριστούν σε υπό διαπραγμάτευση συμπληρωματική συνθήκη, η εθνική μεταχείριση θα υπαχθεί σε νομικά δεσμευτικό πλαίσιο όσον αφορά την πραγματοποίηση επενδύσεων.

Η εμπορία ενεργειακών υλών και προϊόντων μεταξύ των αντισυμβαλλόμενων μερών διέπεται από τις διατάξεις της GATT. Αυτό σημαίνει ότι τα υπογεγραμμένα μέρη στη συνθήκη είναι υποχρεωμένα να εφαρμόζουν τις διατάξεις της GATT όσον αφορά την εμπορία των ενεργειακών υλών και προϊόντων, ακόμη και εάν δεν αποτελούν μέλη της GATT, αντιστοίχως στον ΠΟΕ.

Διαμετακόμιση: Κάθε μέρος λαμβάνει τα μέτρα που είναι αναγκαία για να διευκολυνθεί η διαμετακόμιση των ενεργειακών υλών και προϊόντων, σύμφωνα με την αρχή της ελεύθερης διαμετακόμισης και χωρίς διακρίσεις όσον αφορά την καταγωγή, τον προορισμό ή την ιδιοκτησία των εν λόγω ενεργειακών υλών και προϊόντων, και χωρίς διαφορετική αντιμετώπιση όσον αφορά τη διαμόρφωση των τιμών βάσει τέτοιων διακρίσεων, όπως επίσης και χωρίς να επιβάλλονται αδικαιολόγητες καθυστερήσεις, περιορισμοί ή φόροι.

Κάθε μέρος δεσμεύεται ώστε οι διατάξεις του οι σχετικές με τη μεταφορά ενεργειακών πρώτων υλών και προϊόντων, καθώς και η χρήση των εξοπλισμών μεταφοράς ενέργειας, διαλαμβάνουν τις υπό διαμετακόμισιν ενεργειακές ύλες και προϊόντα κατά τρόπο όχι λιγότερο ευνοϊκό απ' ότι τις δικής του προελεύσεως ύλες και προϊόντα, εκτός εάν ορίζουν διαφορετικά οι διατάξεις κάποιας διεθνούς συμφωνίας.

Απαγορεύεται η διακοπή ή ο περιορισμός της ροής ενεργειακών υλών και προϊόντων σε περίπτωση που ανακύψουν διαφορές για τους τρόπους διαμετακόμισης, πριν από την ολοκλήρωση των διαδικασιών διευθέτησης των διαφορών, οι οποίες προβλέπονται για τέτοιες περιπτώσεις.¹⁷²»

¹⁷² Ευρωπαϊκή Ένωση – Σύνοψη της Νομοθεσίας της Ε.Ε. – Ενέργεια – Ασφάλεια του Ενεργειακού Εφοδιασμού, Εξωτερική Διάσταση και Διεύρυνση, «Ευρωπαϊκός Χάρτης Ενέργειας» (http://europa.eu/legislation_summaries/energy/external_dimension_enlargement/l27028_el.htm)

Κεφάλαιο 6: Η ΝΕΟΤΕΡΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΤΑΙΡΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ

6.1.: Η Στρατηγική της Ε.Ε.

Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Πολιτική: Η Ευρωπαϊκή Ένωση στον τομέα της ενέργειας δεν έχει μία κοινή πολιτική αλλά κατά περιπτώσεις τα κράτη-μέλη συντονίζουν τις εθνικές τους πολιτικές, ενώ οι επιμέρους τομείς της ενεργειακής πολιτικής, όπως η λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και η σύμπλευση με τους κανόνες ανταγωνισμού, υπάγονται στη ρυθμιστική λειτουργία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹⁷³. Συνήθως τα κράτη-μέλη συνεργάζονται στον τομέα της ενέργειας ανάλογα με τους ιστορικούς τους δεσμούς, τις πολιτικές πρακτικές του παρελθόντος, την κουλτούρα αλλά και τη γεωγραφική θέση τους. Έτσι, λοιπόν, η Ε.Ε. εστιάζει την προσοχή της στη δημιουργία μίας ενιαίας, ελεύθερης και ανταγωνιστικής ενεργειακής ευρωπαϊκής αγοράς στον τομέα του φυσικού αερίου¹⁷⁴. Η Ε.Ε. επίσης θέλει να έχει μία συγκεκριμένη ενεργειακή πολιτική απέναντι στη Ρωσία λόγω της υψηλής της εξάρτησης ώστε να μπορέσει 1^ο να περιορίσει την εξάρτηση αυτή και 2^ο για να διαφοροποιήσει τις ενεργειακές της πηγές προμήθειας. Επιπροσθέτως, η ενεργειακή πολιτική για να είναι ασφαλής πρέπει να επιτυγχάνει τη διαφοροποίηση των πηγών και των διαδρομών προμήθειας, ούτως ώστε να μην εξαρτάται μονομερώς από μία χώρα και να μην κινδυνεύει από αιφνίδιες διακοπές παροχής ενέργειας, δηλαδή από τη χρήση της ενέργειας ως όπλο πολιτικών σκοπιμοτήτων.

Τις βάσεις για μία νέα κοινή ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική προσπαθεί να θέσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με την Πράσινη Βίβλο για την ενέργεια, η οποία περιλαμβάνει τους παρακάτω έξι τομείς προτεραιότητας:

« 1^ο Η ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας. Συγκεκριμένα εξετάζονται θέματα όπως, ένας ευρωπαϊκός κώδικας για το ενεργειακό διασυνδεδεμένο δίκτυο, ένα ευρωπαϊκό σχέδιο προτεραιότητας για τις γραμμές διασύνδεσης, μια

¹⁷³ Φίλιππος Προέδρου, «Η Ελληνική Πολιτική Ενεργειακής Ασφάλειας, Οι Ελληνικές Θέσεις στο Πλαίσιο της ΕΕ και η Δράση για την Εξασφάλιση Προμηθειών», Κείμενο Εργασίας Νο 4, ΕΛΙΑΜΕΠ – Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής, Οκτώβριος 2009, σελ. 5

¹⁷⁴ Φίλιππος Προέδρου, «Η Ελληνική Πολιτική Ενεργειακής Ασφάλειας, Οι Ελληνικές Θέσεις στο Πλαίσιο της ΕΕ και η Δράση για την Εξασφάλιση Προμηθειών», Κείμενο Εργασίας Νο 4, ΕΛΙΑΜΕΠ – Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής, Οκτώβριος 2009, σελ. 6

ευρωπαϊκή ρυθμιστική αρχή ενέργειας και νέες πρωτοβουλίες για τη διασφάλιση ισότιμων όρων συναγωνισμού, ιδίως όσον αφορά τον διαχωρισμό δικτύων και ανταγωνιστικών δραστηριοτήτων¹⁷⁵».

«2^ο **Η ασφάλεια του εφοδιασμού στην εσωτερική αγορά ενέργειας**, με την οποία κατοχυρώνεται η αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών. Μεταξύ των προτεινόμενων δυνατών μέτρων είναι η συγκρότηση ενός Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου Προσφοράς Ενέργειας και η αναθεώρηση της ισχύουσας κοινοτικής νομοθεσίας σχετικά με τα αποθέματα πετρελαίου και αερίου, ώστε να διασφαλιστεί η επιτυχής αντιμετώπιση ενδεχόμενων αιφνίδιων διακοπών του εφοδιασμού¹⁷⁶».

«3^ο **Μια αειφόρος, αποδοτική και διαφοροποιημένη σύνθεση ενεργειακών πηγών**. Η επιλογή της σύνθεσης ενεργειακών πηγών σε επίπεδο κρατών μελών είναι και θα παραμείνει θέμα επικουρικότητας, ωστόσο, οι επιλογές που κάνει ένα κράτος μέλος αναπόφευκτα επηρεάζουν την ενεργειακή ασφάλεια των γειτόνων του και της Κοινότητας ως συνόλου. Τούτο μπορεί να επιτευχθεί μέσω της στρατηγικής ενεργειακής ανασκόπησης της ΕΕ, στην οποία καλύπτονται όλες οι πτυχές της ενεργειακής πολιτικής και αναλύονται όλα τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των διαφόρων πηγών ενέργειας, από τις ανανεώσιμες έως τον άνθρακα και τα πυρηνικά. Αυτό με τη σειρά του μπορεί ενδεχομένως να οδηγήσει στον καθορισμό στόχων σε κοινοτικό επίπεδο όσον αφορά τη συνολική σύνθεση ενεργειακών πηγών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ώστε να κατοχυρωθεί η ασφάλεια του εφοδιασμού, ενώ παράλληλα δεν θίγεται το δικαίωμα των κρατών μελών να προβαίνουν τα ίδια στις ενεργειακές επιλογές τους¹⁷⁷».

«4^ο **Λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της θέρμανσης του πλανήτη**. Το εν λόγω σχέδιο δράσης θα καθορίζει τα μέτρα που είναι αναγκαία ώστε η ΕΕ να εξοικονομήσει 20% της ενέργειας που, σε αντίθετη περίπτωση, θα κατανάλωνε μέχρι το 2020¹⁷⁸».

¹⁷⁵ ECOnews.gr, ΕΝΕΡΓΕΙΑ, «Στη Δημοσιότητα το Κείμενο της Πράσινης Βίβλου για την Ενέργεια», <http://www.econews.gr/2006/03/22/green-bible-for-energy-published/>, 2Μαρτίου 2011

¹⁷⁶ ECOnews.gr, ΕΝΕΡΓΕΙΑ, «Στη Δημοσιότητα το Κείμενο της Πράσινης Βίβλου για την Ενέργεια», <http://www.econews.gr/2006/03/22/green-bible-for-energy-published/>, 2Μαρτίου 2011

¹⁷⁷ ECOnews.gr, ΕΝΕΡΓΕΙΑ, «Στη Δημοσιότητα το Κείμενο της Πράσινης Βίβλου για την Ενέργεια», <http://www.econews.gr/2006/03/22/green-bible-for-energy-published/>, 2Μαρτίου 2011

¹⁷⁸ ECOnews.gr, ΕΝΕΡΓΕΙΑ, «Στη Δημοσιότητα το Κείμενο της Πράσινης Βίβλου για την Ενέργεια», <http://www.econews.gr/2006/03/22/green-bible-for-energy-published/>, 2Μαρτίου 2011

«5^{ov} **Η ανάγκη κοινής εξωτερικής ενεργειακής πολιτικής.** Προκειμένου να αντιμετωπίσει τα προβλήματα της αυξανόμενης ζήτησης, των υψηλών και ασταθών ενεργειακών τιμών, της αυξανόμενης εξάρτησης από τις εισαγωγές και της αλλαγής του κλίματος, η Ευρώπη χρειάζεται να αρθρώνει ενιαίο λόγο στη διεθνή σκηνή. Για το σκοπό αυτό, η Επιτροπή προτείνει να διενεργείται: καθορισμός προτεραιοτήτων ως προς τις υποδομές για την ασφάλεια του εφοδιασμού της ΕΕ, έγκριση συγκεκριμένων μέτρων για την υλοποίηση των προτεραιοτήτων, κατάρτιση «χάρτη πορείας» για τη δημιουργία μιας πανευρωπαϊκής Ενεργειακής Κοινότητας με κοινό ρυθμιστικό χώρο, υιοθέτηση μιας ανανεωμένης προσέγγισης όσον αφορά τους εταίρους της Ευρώπης, συμπεριλαμβανομένης της Ρωσίας, του σημαντικότερου ενεργειακού προμηθευτή της ΕΕ, η οποία θα αντανakλά την αλληλεξάρτησή μας¹⁷⁹».

«Και 6^{ov} **η ύπαρξη ενός κοινοτικού μηχανισμού** που θα καταστήσει δυνατές τις άμεσες και συντονισμένες αντιδράσεις σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης που άπτονται του εξωτερικού ενεργειακού εφοδιασμού¹⁸⁰».

Όσον αφορά στη χάραξη της ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής θα πρέπει η Ε.Ε. να συνεχίσει να πραγματοποιεί προσπάθειες υιοθέτησης μίας κοινής πολιτικής, ώστε να διασφαλισθεί ο καλύτερος έλεγχος του ενεργειακού τομέα. Αυτό πρέπει να συνάδει με τον στόχο της Πράσινης Βίβλου που είναι η εξασφάλιση της ενέργειας για την ευημερία των πολιτών και την εύρυθμη λειτουργία της οικονομίας αλλά και της συνεχούς ροής των πόρων σε προσιτές για τους καταναλωτές τιμές. Επίσης, η χάραξη της ενεργειακής πολιτικής πρέπει να εστιαστεί, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο, στην ανάγκη των άμεσων ξένων επενδύσεων, στη μείωση της ενεργειακής της εξάρτησης, την αντιμετώπιση του φαινομένου της συγκέντρωσης αποθεμάτων σε συγκεκριμένες χώρες και στη μείωση των τιμών. Επισημαίνεται, ότι η Ε.Ε. δεν έχει αναπτύξει πλήρως την ενεργειακή της πολιτική, επειδή δεν υπάρχει πάντοτε πολιτική συναίνεση των κρατών-μελών που θα στηρίξουν την ύπαρξη μίας κοινής ευρωπαϊκής ενεργειακής στρατηγικής. Αυτό κατ' επέκταση δεν προσφέρει ενεργειακή ασφάλεια στον εφοδιασμό των κρατών-μελών ούτε χαμηλές τιμές.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προκειμένου να απελευθερώσει τον ενεργειακό τομέα εντός της Ε.Ε. προωθεί μία σειρά από μεταρρυθμιστικά μέτρα, όπως είναι 1^{ov} η

¹⁷⁹ ECoNews.gr, ΕΝΕΡΓΕΙΑ, «Στη Δημοσιότητα το Κείμενο της Πράσινης Βίβλου για την Ενέργεια», <http://www.econews.gr/2006/03/22/green-bible-for-energy-published/>, 2Μαρτίου 2011

¹⁸⁰ ECoNews.gr, ΕΝΕΡΓΕΙΑ, «Στη Δημοσιότητα το Κείμενο της Πράσινης Βίβλου για την Ενέργεια», <http://www.econews.gr/2006/03/22/green-bible-for-energy-published/>, 2Μαρτίου 2011

διάσπαση των κρατικών μονοπωλίων, 2^ο η διείσδυση νέων εταιρειών διανομής στην ενιαία ενεργειακή αγορά και 3^ο η ιδιοκτησία των δικτύων μεταφοράς φυσικού αερίου εντός της Ε.Ε.¹⁸¹. Όσον αφορά στο 2^ο μέτρο ενώ έχει εφαρμοστεί στη Μεγάλη Βρετανία και τα Σκανδιναβικά Κράτη, σε πλήθος άλλων κρατών δεν έχει εφαρμοσθεί ανάμεσά τους η Γερμανία, η Γαλλία και η Ελλάδα, οι οποίες επιτρέπουν στις πρώην κρατικά ελεγχόμενες εταιρείες τους να διατηρούν την ημί-μονοπωλιακή τους θέση στην αγορά¹⁸². Συγκεκριμένο παράδειγμα για την περίπτωση της Ελλάδας αποτελεί η ΔΕΠΑ, η οποία καθορίζει το θεσμικό πλαίσιο της αγοράς φυσικού αερίου στην Ελλάδα. Κύρια αποστολή της ΔΕΠΑ αποτελεί: «1^ο η πώληση φυσικού αερίου σε μεγάλους βιομηχανικούς κυρίως καταναλωτές, με ετήσια κατανάλωση άνω των 10 εκατ. κυβικών μέτρων, 2^ο η πώληση φυσικού αερίου σε Εταιρείες Παροχής Αερίου (ΕΠΑ), στις οποίες συμμετέχουν ιδιώτες επενδυτές κατά 49%, 3^ο η διανομή φυσικού αερίου σε περιοχές όπου δεν έχουν συσταθεί Εταιρείες Παροχής Αερίου και 4^ο η πώληση φυσικού αερίου για την κίνηση οχημάτων. Το μετοχικό κεφάλαιο της ΔΕΠΑ, ανέρχεται σε 991,2 εκ. ευρώ. Σ' αυτό συμμετέχει κατά 35% η εταιρεία Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε. και κατά 65% το Ελληνικό Δημόσιο»¹⁸³. Βλέπουμε δηλαδή ότι η ΔΕΠΑ διατηρεί την κεφαλαιώδη θέση της στην ελληνική αγορά, χωρίς να είναι πλήρως αποκρατικοποιημένη. Όσον αφορά στο 3^ο μέτρο που αναφέρεται στην ιδιοκτησία των δικτύων μεταφοράς φυσικού αερίου εντός της Ε.Ε., η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει το διαχωρισμό των εταιρειών εκ των οποίων η μία θα λειτουργεί τα δίκτυα και η δεύτερη στον τομέα της διανομής, με σκοπό την επίτευξη μίας εύρυθμης και δίκαιης αγοράς φυσικού αερίου¹⁸⁴.

Τα μεταρρυθμιστικά αυτά μέτρα έχουν επιπτώσεις στο ρόλο της Gazprom στην ευρωπαϊκή ενεργειακή αγορά. Η Gazprom έχει διπλό ρόλο, αυτόν τον παραγωγό και αυτού του διανομέα. Έτσι, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προσπαθεί να απαγορεύσει αυτή τη δραστηριοποίηση της Gazprom ως παραγωγού – διανομέα, με σκοπό την αποτροπή άδικων κι εκβιαστικών εμπορικών πρακτικών που αποσκοπούν σε πολιτικά ανταλλάγματα. Όμως, η πολιτική της Gazprom μπορεί να χαρακτηριστεί ως επεκτατική

¹⁸¹ Φίλιππος Προέδρου, «Η Ελληνική Πολιτική Ενεργειακής Ασφάλειας, Οι Ελληνικές Θέσεις στο Πλαίσιο της ΕΕ και η Δράση για την Εξασφάλιση Προμηθειών», Κείμενο Εργασίας Νο 4, ΕΛΙΑΜΕΠ – Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής, Οκτώβριος 2009, σελ. 14

¹⁸² Φίλιππος Προέδρου, «Η Ελληνική Πολιτική Ενεργειακής Ασφάλειας, Οι Ελληνικές Θέσεις στο Πλαίσιο της ΕΕ και η Δράση για την Εξασφάλιση Προμηθειών», Κείμενο Εργασίας Νο 4, ΕΛΙΑΜΕΠ – Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής, Οκτώβριος 2009, σελ. 14

¹⁸³ ΔΕΠΑ – Δημόσια Επιχείρηση Αερίου, «Η Εταιρεία - Η ΔΕΠΑ», <http://www.depa.gr/default.asp?pid=3&la=1>, Παρασκευή, 18 Φεβρουαρίου 2011

¹⁸⁴ Φίλιππος Προέδρου, «Η Ελληνική Πολιτική Ενεργειακής Ασφάλειας, Οι Ελληνικές Θέσεις στο Πλαίσιο της ΕΕ και η Δράση για την Εξασφάλιση Προμηθειών», Κείμενο Εργασίας Νο 4, ΕΛΙΑΜΕΠ – Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής, Οκτώβριος 2009, σελ. 14

πολιτική, η οποία αποβλέπει στην επέκταση του δικτύου διανομής φυσικού αερίου στην Ευρώπη αλλά και στην κατασκευή νέων αγωγών αερίου. Η πολιτική αυτή από τη μία πλευρά έχει προκαλέσει την αντίδραση της Ε.Ε. λόγω της υπερβολικής εξάρτησής της από τη Gazprom και την από μέρους της εξυπηρέτηση γεωπολιτικών 'παιγνίων' και από την άλλη πλευρά, αυτή της Gazprom, η οποία κατ' επανάληψη αρνείται το διαχωρισμό των δραστηριοτήτων της.

Προστριβές ωστόσο έχουν παρατηρηθεί και μέσα στους κόλπους της ίδιας της Ε.Ε., όπου υπάρχουν κράτη που ανήκαν στο πρώην κομμουνιστικό μπλοκ που υποστηρίζουν τη δημιουργία ενός κανονιστικού πλαισίου που θα περιορίζει την ενεργειακή δράση και πολιτική επιρροή της Gazprom και άλλα κράτη όπως αυτά της Ελλάδας, της Γαλλίας και της Γερμανίας που είναι υπέρμαχοι της διατήρησης ισχυρών παικτών στην ενεργειακή αγορά, ούτως ώστε να μην μειωθούν τα κέρδη και να διασφαλίσουν την ενεργειακή τους ασφάλεια.

Εν κατακλείδι, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προσπαθεί σιγά – σιγά να διαχωρίσει τις εθνικές εταιρείες που διαχειρίζονται και συμμετέχουν στα δίκτυα διανομής φυσικού αερίου, αλλά η επιβολή αυτών των μέτρων στη Gazprom θεωρείται δύσκολη έως αδύνατη διότι θα μειωθεί το κέρδος, διότι μεγάλες ευρωπαϊκές εταιρείες διατηρούν πολύ καλές εμπορικές σχέσεις με τη Gazprom και τέλος επειδή ο βαθμός εξάρτησης της Ε.Ε. από το ρωσικό φυσικό αέριο είναι τόσο μεγάλος σε βαθμό που αν εφαρμόσει τις πολιτικές αυτές θα διακινδυνέψει την οικονομία της¹⁸⁵. Οπότε, ακριβώς επειδή ο τομέας της ενεργειακής ασφάλειας επηρεάζει κι επηρεάζεται από τη γεωπολιτική πραγματικότητα, η Ρωσία θα παραμείνει ο κυρίαρχος ενεργειακός παίκτης στην ευρωπαϊκή ενεργειακή αγορά.

Ευρωπαϊκή Πολιτική σε σχέση με τη Ρωσία: Στη Συνάντηση Κορυφής το Μάρτιο του 2007, οι Αρχηγοί Κρατών της Ε.Ε. υιοθέτησαν μία σειρά προτάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι οποίες θα θέσουν τις βάσεις για την Ενεργειακή Πολιτική στην Ευρώπη. Αυτές οι προτάσεις εστιάζουν σε τρεις στόχους: «*1^ο αύξηση της ευρωπαϊκής ενεργειακής ασφάλειας, 2^ο ενίσχυση της αποτελεσματικότητάς της και 3^ο ενίσχυση του ανταγωνισμού στο εσωτερικό της ευρωπαϊκής ενεργειακής αγοράς*¹⁸⁶». Τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. έχουν δεσμευτεί να φιλελευθεροποιήσουν την ενεργειακή αγορά

¹⁸⁵ Φίλιππος Προέδρου, «*Η Ελληνική Πολιτική Ενεργειακής Ασφάλειας, Οι Ελληνικές Θέσεις στο Πλαίσιο της ΕΕ και η Δράση για την Εξασφάλιση Προμηθειών*», Κείμενο Εργασίας Νο 4, ΕΛΙΑΜΕΠ – Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής, Οκτώβριος 2009, σελ. 16

¹⁸⁶ Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 7

και να διαχειριστούν με τέτοιο τρόπο την εξωτερική τους πολιτική ώστε να διασφαλίζουν τις ενεργειακές τους προμήθειες. Από τους παραπάνω τρεις στόχους, ο πιο σημαντικός για τα κράτη-μέλη είναι η ενίσχυση της αποτελεσματικότητας και η αύξησή της κατά 20% μέχρι το 2020¹⁸⁷.

Έτσι και στην περίπτωση των κρίσεων **Ρωσίας-Ουκρανίας** και **Ρωσίας-Λευκορωσίας**, τόσο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή όσο και τα ευρωπαϊκά κράτη-μέλη επιθυμούν να αυξήσουν και να διασφαλίσουν τη συνεργασία στην εξωτερική τους πολιτική ώστε να αναπτύξουν πολιτικές συνεργασίες, να διαφοροποιήσουν τις ενεργειακές τους προμήθειες, καθώς επίσης και να αυξήσουν τις επενδύσεις τόσο σε αγωγούς όσο και στα ενεργειακά έργα υποδομής¹⁸⁸.

Εκτός από αυτές τις δύο περιπτώσεις, η Ε.Ε. και τα κράτη-μέλη της θέλουν να διαμορφώσουν την ενεργειακή τους πολιτική και σε άλλα σημεία ενδιαφέροντος, όπως της **Κεντρικής Ασίας**, της **Κασπίας Θάλασσας** και της **Μαύρης Θάλασσας**. Η συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή αποτελεί σημείο ενδιαφέροντος, διότι εκεί βρίσκεται ο αγωγός φυσικού αερίου Nabucco, ο οποίος ουσιαστικά θα παρακάμπτει τη Ρωσία, φέρνοντας την Κεντρική Ασία και την Κασπία Θάλασσα στην Ευρώπη.

Επιπροσθέτως, η Ε.Ε. επιθυμεί να θεσμοθετηθεί μία κοινή δέσμευση με τις αρχές της αγοράς, όπως έχει αποτυπωθεί και στον Ενεργειακό Ευρωπαϊκό Χάρτη, όσον αφορά στην ενεργειακή της εξάρτηση με τη Ρωσία¹⁸⁹. Θέλουν να προσπαθήσουν να εφαρμόσουν πολύπλευρους μηχανισμούς, με τους οποίους θα μπορέσουν να διαχειριστούν κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο την ενεργειακή τους πολιτική τόσο για τους καταναλωτές και τους παραγωγούς όσο και για τα διαμετακομιστικά κράτη¹⁹⁰.

Ένας σημαντικός παράγοντας από τον οποίο θα κριθεί η επιτυχία της ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής θα είναι η μελλοντική της δυνατότητα να διαφοροποιεί τις πηγές της και ο τρόπος που θα διαμετακομίσει το εισαγόμενο φυσικό αέριο. Πρόσφορο έδαφος για διαφοροποίηση των πηγών της αποτελούν εκτός από τη Ρωσία, η Κασπία Θάλασσα, η Βόρεια Αφρική και η Μέση Ανατολή. Ένας τρόπος για να

¹⁸⁷ Paul Belkin, «The European Union's Energy Security Challenges», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 7

¹⁸⁸ Paul Belkin, «The European Union's Energy Security Challenges», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 8

¹⁸⁹ Paul Belkin, «The European Union's Energy Security Challenges», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 8

¹⁹⁰ Paul Belkin, «The European Union's Energy Security Challenges», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 8

το πετύχει αυτό είναι η ενίσχυση των πολιτικών σχέσεων με αυτά τα κράτη, για να μπορέσει να βρει εκείνο το σημείο ισορροπίας που θα της αποδώσει τα καλύτερα μελλοντικά οφέλη. Και πιο συγκεκριμένα, την προμήθεια από τα κράτη αυτά σε συνδυασμό με την καλύτερη δυνατή πολιτική διαχείριση των διμερών της σχέσεων. Η ανάπτυξη, δηλαδή, ισχυρών συμμαχιών με χώρες-κράτη παραγωγούς ενέργειας και διαμετακόμισης, θα την βοηθήσει να αυξήσει τις πιθανότητες για ισχυροποίηση και διατήρηση της εξωτερικής ενεργειακής της πολιτικής. Πάνω ακριβώς σε αυτό τον παράγοντα που αναφέραμε, πρέπει η Ε.Ε. να βρει εκείνο το σημείο ισορροπίας διαχείρισης και διατήρησης των ενεργειακών της σχέσεων με τη Ρωσία, διότι η σχέση αυτή είναι αλληλεξάρτησης και ανάγκης ίσως. Ο λόγος που είναι δύσκολο να επιτευχθεί μία ισορροπία στις διμερείς τους σχέσεις είναι γιατί τα ευρωπαϊκά κράτη δεν θέλουν να θυσιάσουν στο βωμό των ενεργειακών σχέσεων την εθνική τους κυριαρχία και τα δικαιώματά τους. Έτσι, λοιπόν, πάνω σε αυτό το δίλημμα κάποια κράτη κυρίως της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης προβληματίζονται ως προς την αξιοπιστία του ρωσικού τους συνεργάτη, καλώντας τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της Ε.Ε. να συνεργαστούν συλλογικά μεταξύ τους ώστε να αποφευχθεί η μακροχρόνια εξάρτησή τους από τη Ρωσία. Κάποια άλλα, βέβαια, κράτη-μέλη υποστηρίζουν αυτή τη μακροχρόνια συνεργασία, συνεχίζοντας να υπογράφουν συμβόλαια με ρωσικές ενεργειακές εταιρείες, γνωρίζοντας ότι παρατείνουν την εξάρτησή τους από το ρωσικό φυσικό αέριο αλλά συνάμα διασφαλίζοντας την ενεργειακή τους προμήθεια. Κάποιοι σχολιαστές παρατηρούν πως η Μόσχα επιδιώκει αυτή τη μακροχρόνια μονοπωλιακή ενεργειακή εξάρτηση με την Ε.Ε., παρέχοντάς της φυσικό αέριο από την Κεντρική Ασία, δηλαδή από το Καζακστάν, το Τουρκμενιστάν και το Ουζμπεκιστάν. Ο λόγος που αποβλέπει σε αυτή την εξάρτηση από την γεωγραφική περιοχή της Κεντρικής Ασίας είναι εμποδίσει τα ευρωπαϊκά κράτη και την Αμερική να αναπτύξουν εναλλακτικούς αγωγούς φυσικού αερίου που θα προσπερνούν το έδαφος της Ρωσίας¹⁹¹. Επί παραδείγματι, η Ρωσία θέλει να επιτύχει την ενεργειακή εξάρτηση της περιοχής των Βαλκανίων και της Ουγγαρίας μέσω του αγωγού της **South Stream**, παρέχοντας φυσικό αέριο από την Κεντρική Ασία και την Κασπία Θάλασσα, πριν προλάβει ο παρόμοιος αγωγός φυσικού αερίου **Nabucco** να μεταφέρει αέριο από την ίδια γεωγραφική περιοχή¹⁹². Βεβαίως, να μην ξεχνάμε και την οικονομική ανάκαμψη της Ρωσίας, η οποία προσπαθώντας να αναγεννηθεί μετά την κατάρρευσή της, έδωσε

¹⁹¹ Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 11

¹⁹² Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 11

έμφαση στην οικονομία της προσπαθώντας να ανακτήσει τη χαμένη αίγλη και ισχύ στο παγκόσμιο στερέωμα. Αυτό αποτελεί κι έναν ακόμη λόγο τον οποίο αντιμετωπίζει με καχυποψία η Ευρώπη, η οποία φοβάται ότι η ευρωπαϊκή αγορά ενέργειας θα κατακλειστεί από τη ρωσική γιατί έτσι η Ρωσία θα καταστεί παγκόσμια δύναμη.

Ως απάντηση της ευρωπαϊκής κοινής ενεργειακής πολιτικής στις παραπάνω προκλήσεις της αντίστοιχης ρωσικής, είναι δύο θεσμοθετημένοι μηχανισμοί, η **Συνθήκη του Χάρτη Ενέργειας** και ο **Ευρώ-Ρωσικός Ενεργειακός Διάλογος**. Με τη Συνθήκη του Χάρτη Ενέργειας, την οποία η Ρωσία υπέγραψε αλλά δεν επικύρωσε, υποχρεώνει τη Ρωσία να υιοθετήσει ένα νομικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα πραγματοποιούνται οι επενδύσεις, η διαμετακόμιση και το εμπόριο των ενεργειακών πηγών¹⁹³. Όμως, αυτό που απασχολεί τους Ευρωπαίους ηγέτες είναι ότι η Ρωσία δεν έχει υπογράψει τη Συνθήκη και κατ' επέκταση πως θα μπορέσει να συμμορφωθεί με τις ευρωπαϊκές αρχές ανταγωνισμού. Τα ευρωπαϊκά κράτη πιστεύουν ότι όποιου είδους συμφωνία ή συνθήκη προσπαθήσουν να προωθήσουν στην ενεργειακή τους σχέση με τη Ρωσία θα αποτύχει, διότι η ρωσική εξάρτηση θα συνεχίσει να υπάρχει ανεξαρτήτων ευρωπαϊκών αρχών ανταγωνισμού. Επίσης, αναρωτιούνται κατά πόσο θα μπορέσει η ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική να ευδοκιμήσει και να ωριμάσει με τη συνεχή παρουσία της Gazprom στην αγορά της. Ωστόσο, κάποια ευρωπαϊκά κράτη έχουν προχωρήσει σε ενεργειακά συμβόλαια όπως η Γερμανία και η Ιταλία, που χαρακτηριστικά δήλωσαν, ότι: *«Ο ρόλος της Ρωσίας σαν σημαντικό προμηθευτή πετρελαίου και φυσικού αερίου καθιστά τον Πούτιν έναν σημαντικό στρατηγικό συνεργάτη που δεν μπορεί ούτε να αγνοηθεί ούτε και να ανταγωνισθεί»*¹⁹⁴. Ένα ακόμη παράδειγμα αποτελεί αυτό της Ουγγαρίας, η οποία με την εταιρεία της MOL και σε συνεργασία με τη Gazprom συμφώνησαν να επεκτείνουν τον αγωγό φυσικού αερίου **Blue Stream**, κατά μήκος της Μαύρης Θάλασσας, διαμέσου των Βαλκανίων έως την Ουγγαρία¹⁹⁵. Αντιστοίχως, το ίδιο συνέβη και με τη Βουλγαρία τον Ιανουάριο του 2008 για τον αγωγό **South Stream**.

Εξετάζοντας το θεσμοθετημένο μηχανισμό του **Ευρώ-Ρωσικού Ενεργειακού Διαλόγου**, ο οποίος καρποφόρησε το 2000, η Ε.Ε. φαίνεται να επικεντρώνεται στους ενεργειακούς στόχους, ενώ η Ρωσία δείχνει να παρεκκλίνει ελάχιστα από τις πολιτικές της. Ειδικότερα, παρ' όλο που η Ρωσία είναι απρόθυμη να υιοθετήσει τις αρχές της

¹⁹³ Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 12

¹⁹⁴ Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 12

¹⁹⁵ Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 12

ενεργειακής αγοράς και μεταφοράς αερίου και να επιτρέψει ευρωπαϊκές επενδύσεις στον ενεργειακό της τομέα, τα ευρωπαϊκά κράτη συνεχίζουν να αυξάνουν τη ρωσική επιρροή στον ενεργειακό τους τομέα¹⁹⁶. Η παρούσα ενεργειακή κατάσταση ανάμεσα στη Ρωσία και την Ευρώπη, θα περιγραφόταν ως τη Ρωσία να συνεχίζει να αποτελεί τον κύριο μακροχρόνιο ενεργειακό προμηθευτή της Ευρώπης, παραμένοντας προτεραιότητα και των δύο οικονομικών δυνάμεων να διατηρούν μία υγιή διμερή σχέση¹⁹⁷. Στην περίπτωση που η Ε.Ε. θα πραγματοποιούσε μία κοινή εξωτερική πολιτική ενεργειακής ασφάλειας, τα περιθώρια επιλογών θα ήταν δύο: «*1^ο Η Ευρώπη θα χαλιναγωγούσε τη ρωσική ενεργειακή εξάρτησή της, αυξάνοντας τη διαφοροποίηση της ενεργειακής της προμήθειας από άλλες περιοχές, χωρίς να απειλήσει έτσι την ασφάλεια της ρωσικής αγοράς στην Ευρώπη, απλώς λέγοντάς της ότι δεν είναι πια οικονομικά ελκυστική αγορά ή 2ον θα προσπαθούσε να ρυθμίσει τη συμπεριφορά και τις πρακτικές της Gazprom καθώς θα αποκτά κυρίαρχο ενεργειακό ρόλο και θα μετατρέπεται σε κυρίαρχο παίκτη της Ευρώπης. Εάν όμως, παρατηρούσε πως κάποια κράτη-μέλη της συνέχιζαν να συνάπτουν διμερές εμπορικές συμφωνίες, θα διακινδύνευε πλέον να έχει τη Gazprom να παρεμβαίνει στη λήψη αποφάσεων της και να αποτρέψει αυτή την εξέλιξη θα αναγκαστεί να ασκήσει πίεση στη Gazprom να παίξει με τους ευρωπαϊκούς κανόνες ανταγωνισμού και να επιτρέψει σε ευρωπαϊκές εταιρείες να κάνουν επενδύσεις στη ρωσική βιομηχανία φυσικού αερίου¹⁹⁸*». Στην πραγματικότητα, βέβαια, δεν γνωρίζουμε κατά πόσο θα μπορούσε η Ευρώπη να ασκήσει πίεση στη Gazprom, να της επιβάλλει τους κανόνες ανταγωνισμού της ή ακόμα και να την απειλήσει σχετικά με την ένταξή της στον ΠΟΕ, γιατί από την άλλη πλευρά, όπως αναφέρθηκε, υπάρχουν ευρωπαϊκά κράτη όπως η Γερμανία που έχει συνάψει μεγάλες εμπορικές συμφωνίες με τη Ρωσία και είναι απρόθυμη να την ανταγωνιστεί. Αυτό που επιδιώκουν κάποια ευρωπαϊκά κράτη-μέλη, όπως αυτά της Γερμανίας και της Ιταλίας, είναι να διατηρήσουν μία υγιή στρατηγική-πολιτική και διπλωματική σχέση με τη Ρωσία, μέσα στο γενικότερο πλαίσιο της αμοιβαίας αλληλεξάρτησης των ευρώ-ρωσικών σχέσεων.

Κεντρική Ασία/Κασπία Θάλασσα/Μαύρη Θάλασσα: Στο κείμενο έγινε αναφορά στην Ε.Ε. και στα κράτη-μέλη της, τα οποία θέλουν να διαμορφώσουν την ενεργειακή τους πολιτική και σε άλλα σημεία ενδιαφέροντος και πιο συγκεκριμένα στην

¹⁹⁶ Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 13

¹⁹⁷ Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 13

¹⁹⁸ Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 13

Κεντρική Ασία, στην Κασπία Θάλασσα και στη Μαύρη Θάλασσα. Η γεωγραφική αυτή περιοχή παρουσιάζει ενδιαφέρον, διότι είναι πλούσια σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο και θα βοηθήσει την Ε.Ε. να διαφοροποιήσει τη στάση της απέναντι στη Ρωσία και να προσπαθήσει να απομακρυνθεί από την σχέση εξάρτησης. Η Κασπία Θάλασσα υπολογίζεται πως διαθέτει 232 τρις κυβικά μέτρα αποθέματα σε φυσικό αέριο¹⁹⁹. Υπάρχουν τρία μεγάλα σχέδια αγωγών τα οποία μπορούν να μειώσουν την ρωσική ενεργειακή εξάρτηση, και είναι: «1^{ος} ο **πετρελαιοαγωγός Caspian Pipeline Consortium (CPC)**, ο οποίος συνδέει το Καζακστάν της Κασπίας Θάλασσας με το λιμάνι Novorossiysk της Ρωσίας στη Μαύρη Θάλασσα από όπου τάνκερ το παίρνουν και το μεταφέρουν στην παγκόσμια αγορά μέσω των Στενών του Βοσπόρου, 2^{ος} είναι ο **πετρελαιοαγωγός Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC)**, ο οποίος άνοιξε το 2006, εξάγει πετρέλαιο από το Αζερμπαϊτζάν αποφεύγοντας τα Στενά του Βοσπόρου και 3^{ος} είναι ο **αγωγός φυσικού αερίου South Caucasus Gas Pipeline (SCGP)**, ο οποίος ολοκληρώθηκε τον Δεκέμβριο του 2006 και μέχρι ενός σημείου είναι σε παράλληλη πορεία με τον BTC, μέχρι να ενωθεί με τον αγωγό της Ελλάδας και από εκεί να φύγει για Ευρώπη²⁰⁰».

Στο σημείο αυτό, πρέπει να μνημονευθεί η γεωπολιτική αξία της Κασπίας Θάλασσας. Ο **πετρελαιοαγωγός Caspian Pipeline Consortium (CPC)** αποτελεί το 'κλειδί' της επιτυχίας αλλά και της ταχύτητας της κατασκευής του **ρωσικού πετρελαιοαγωγού Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη**²⁰¹. Από το λιμάνι Novorossiysk της Ρωσίας θα φεύγει το πετρέλαιο προς διαδρομές της παγκόσμιας αγοράς, μία διαδρομή εκ των οποίων θα είναι η μεταφόρτωση του πετρελαίου στο λιμάνι Μπουργκάς της Βουλγαρίας για να γεμίσει ο αγωγός. Ο αγωγός CPC πρόκειται για το μοναδικό αγωγό ρωσικού εδάφους που η Μόσχα δεν έχει τον απόλυτο έλεγχο. Πρόκειται για μία κοινοπραξία ιδιωτικών εταιρειών, πολλές εκ των οποίων είναι η ρωσική Transneft με 24%, το Καζακστάν με 19%, το Σουλτανάτο του Ομάν με 7%, μία θυγατρική της αμερικανικής Chevron με 15%²⁰², κ.ά. Το θέμα είναι ότι η αμερικανική εταιρεία Chevron πιέζει να εξασφαλίσει μεγαλύτερη συμμετοχή στον βαλκανικό αγωγό

¹⁹⁹ Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 14

²⁰⁰ Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 15

²⁰¹ Κώστας Ψωμιάδης, «*CPC: Το 'Διαβατήριο' προς την Αλεξανδρούπολη...*», *Energy point, Energy-Efficiency-Ecology-Economy*, ΤΕΥΧΟΣ 12, Μάιος 2008, σελ. 20

²⁰² Κώστας Ψωμιάδης, «*CPC: Το 'Διαβατήριο' προς την Αλεξανδρούπολη...*», *Energy point, Energy-Efficiency-Ecology-Economy*, ΤΕΥΧΟΣ 12, Μάιος 2008, σελ. 20

και η ρωσική εταιρεία αντιστέκεται, μη παραχωρώντας τους περισσότερα προνόμια γιατί έτσι δεν θα μπορεί να ασκήσει τη δική της ενεργειακή πολιτική διπλωματίας.

Όσον αφορά στο φυσικό αέριο, ο αγωγός South Caucasus Gas Pipeline μπορεί να αναμειχθεί με άλλους 2 αγωγούς φυσικού αερίου, τον **Nabucco** και τον **Trans-Caspian Pipeline**, οι οποίοι μπορούν να αποδεσμεύσουν την Ευρώπη από τη ρωσική ενεργειακή της εξάρτηση, αυξάνοντας τοιούτοτρόπως τη διαφοροποίηση των πηγών ενέργειάς της.

Χάρτης 16: Nabucco



Πηγή: Eurasia Review News & Analysis, «*Putin Outwits EU's South Stream Opponents*», <http://www.eurasiareview.com/business-and-finance/energy/putin-outwits-eus-south-stream-opponents-25022011/>, 17/3/2011

Η Κασπία Θάλασσα, λοιπόν, αποτελεί μία από τις πηγές διαφοροποίησης για την Ευρώπη διότι παρέχει σημαντικές πηγές ενέργειας, ιδιαίτερα το φυσικό αέριο. Υπάρχουν όμως τέσσερις ενεργειακοί παράγοντες που μπορούν να σταθούν αποτρεπτικοί και αποσταθεροποιητικοί ως προς την ενεργειακή ασφάλεια της περιοχής. Ειδικότερα: «Ο 1^{ος} παράγοντας αφορά στο άλυτο νομικό καθεστώς της Κασπίας Θάλασσας, για το οποίο μόνο το Αζερμπαϊτζάν, το Καζακστάν και η Ρωσία έχουν δικαιώματα ιδιοκτησίας και ανάπτυξης της περιοχής. Ο 2^{ος} παράγοντας αφορά στη μακροπρόθεσμη πολιτική σταθερότητα της περιοχής, δηλαδή στη διαμάχη ανάμεσα στο Αζερμπαϊτζάν και την Αρμενία για το Ναγκόρνο-Καραμπάχ. Η διαμάχη αυτή επηρεάζει άμεσα και τη μακροβιότητα των αγωγών BTC και SCP. Η περιοχή

κλυδωνίζεται και από την ανάμειξη της Γεωργίας με τις δύο αποσχισθείσες περιοχές, που απειλούν επίσης το μέλλον των αγωγών. Ο 3^{ος} παράγοντας αναφέρεται στην επιθυμία της Ευρώπης να ανταγωνιστεί οικονομικά και πολιτικά τη Ρωσία για τη γεωγραφική περιοχή της Κασπίας Θάλασσας, διότι η Ρωσία εξάγει το φυσικό αέριο στην Ευρώπη σε πολύ υψηλές τιμές, λόγω της επιρροής και του ελέγχου που ασκεί η Ρωσία στο Τουρκμενιστάν και στο Καζακστάν. Η Ρωσία προσπάθησε να αποτρέψει την ολοκλήρωση του αγωγού BTC, χωρίς αποτέλεσμα, γι' αυτό θα συνεχίσει να πιέζει τις χώρες της Μαύρης και της Κασπίας Θάλασσας. Και ο 4^{ος} παράγοντας σχετίζεται με το κατά πόσο η Ευρώπη είναι η ιδανική αγορά για την Κασπία, εξετάζοντάς το υπό το πρίσμα της μελλοντικής αυξανόμενης ζήτησης της Ευρώπης για φυσικό αέριο-πετρέλαιο, αλλά και την αυξανόμενη ζήτηση της Κίνας η οποία αποβλέπει στο Καζακστάν για την τροφοδότησή της²⁰³». Παρ' όλους τους αποσταθεροποιητικούς παράγοντες της περιοχής, η Ε.Ε. θα διασφαλίσει την ενεργειακή της ασφάλεια, για το λόγο αυτό θα πρέπει να θέσει σε υψηλή προτεραιότητα την ενεργειακή προμήθεια και τη διαμετακόμιση στην Κασπία Θάλασσα.

Μέση Ανατολή/Βόρεια Αφρική: Η Ε.Ε. ψάχνει να διαφοροποιήσει τις ενεργειακές της προμήθειες και στη Μέση Ανατολή/Βόρεια Αφρική, για να μειώσει την εξάρτησή της από τη Μόσχα. Οι διμερές σχέσεις της Ε.Ε. με τις χώρες αυτές έχουν ομαλοποιηθεί και η πρώτη προσπάθει να πετύχει πολιτικές και οικονομικές δεσμεύσεις.

²⁰³ Paul Belkin, «The European Union's Energy Security Challenges», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελς. 16-17

Χάρτης 17: Middle East



Πηγή: CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY (CIA), CIA Maps & Publications, «Middle East», <https://www.cia.gov/library/publications/cia-maps-publications/maps/803431.jpg> , 17/3/2011

Ο Περσικός Κόλπος αντιπροσωπεύει το 45% των παγκόσμιων συνολικών αποθεμάτων φυσικού αερίου, διαθέτοντας περίπου 2.400 τρις κυβικά μέτρα αέριο. Στη Βόρεια Αφρική, η Αλγερία κατέχει 161 τρις κυβικά μέτρα φυσικό αέριο και η Λιβύη 52 τρις κυβικά μέτρα, με την Αλγερία να αποτελεί τον κύριο προμηθευτή της Ευρώπης σε φυσικό αέριο, μέσω δύο αγωγών που φτάνουν στην Ευρώπη από την Ιταλία και την Ισπανία και άλλους δύο αγωγούς υπό κατασκευή²⁰⁴. Σημαντική θέση καταλαμβάνει και το Υγροποιημένο Φυσικό Αέριο (LNG), με κύριους προμηθευτές της Ευρώπης την Αλγερία, την Αίγυπτο, το Ομάν και το Κατάρ και με συνολική ευρωπαϊκή κατανάλωση παγκοσμίως αντιστοιχεί στο 8%²⁰⁵.

²⁰⁴ Paul Belkin, «The European Union's Energy Security Challenges», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελς. 17-18

²⁰⁵ Paul Belkin, «The European Union's Energy Security Challenges», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 18

Φυσικά, όλο αυτό το αυξανόμενο ευρωπαϊκό ενδιαφέρον προς τη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική, η Μόσχα το έχει αντιληφθεί και δεν μένει αμέτοχη στις τρέχουσες εξελίξεις. Πιο συγκεκριμένα προσπαθεί να επηρεάσει την εξέλιξη της ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής και να επηρεάσει τον μελλοντικό ρόλο της Αλγερίας ως μελλοντικό προμηθευτή φυσικού αερίου της Ευρώπης, επισκεπτόμενος το Μάρτιο του 2006 την Αλγερία ώστε να συζητήσουν τη μελλοντική συμμετοχή της Ρωσίας στον τομέα του πετρελαίου και του φυσικού αερίου²⁰⁶.

Έχοντας, λοιπόν, τόσο η Ε.Ε. όσο και τα κράτη-μέλη αυτής, δημιουργήσει ένα δίκτυο από μία πλειάδα ενεργειακών προμηθευτών, καταφέρνουν ως ένα βαθμό να διαφοροποιήσουν τις ενεργειακές τους προμήθειες και να διασφαλίσουν την ενεργειακή τους πολιτική. Από τη γεωγραφική του πλευρά, η Ε.Ε. έχει συνεργαστεί με ένα μεγάλο μέρος από τις χώρες που την περιβάλλουν και σε σχετικά κοντινή απόσταση. Με αυτό τον τρόπο βεβαίως αυξάνει και τις πιθανότητες να επηρεάζεται η ενεργειακή της πολιτική από την πολιτική αστάθειας της εκάστοτε χώρας. Τέλος, να σημειωθεί ότι ενώ συνεχίζουμε να μιλάμε για ενεργειακή ασφάλεια και πολιτική κρατών-μελών της Ε.Ε., όπως της Γερμανίας, της Ιταλίας, των χωρών της Βαλκανικής, της Μέσης Ανατολής, της Κασπίας και Μαύρης Θάλασσας και της Βορείου Αφρικής, μιλάμε για εθνική ενεργειακή πολιτική και πολιτική ασφαλείας κι όχι για κοινή ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική. Τα ευρωπαϊκά κράτη-μέλη αν δεν κατανοήσουν ότι η Ε.Ε. σαν σύνολο χρειάζεται μία κοινή εξωτερική ενεργειακή πολιτική ασφαλείας, θα θέσουν την ίδια την Ε.Ε. σε κίνδυνο. Ίσως, για να επιτευχθεί κάτι τέτοιο, η ευρωπαϊκή συνεργασία να πρέπει να είναι πολύ πιο δυνατή, σταθερή και εμφανής, ώστε να είναι και αποτελεσματική.

6.2.: Οι Στόχοι της Ρωσίας

Η Ρωσία αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παραγωγούς φυσικού αερίου στον κόσμο και για το λόγο αυτό τις επιδιώξεις της πρέπει να τις λαμβάνουν υπόψη και τα άλλα κράτη κατά το σχεδιασμό της ενεργειακής τους πολιτικής, γι' αυτό κρίνεται απαραίτητη η αναφορά των επιδιώξεων και των στόχων της.

Για να κατανοήσουμε τη ρωσική ενεργειακή στρατηγική και τους στόχους της ρωσικής ενεργειακής πολιτικής, πρέπει να κατανοήσουμε τον τρόπο που η Ρωσία

²⁰⁶ Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 19

αντιλαμβάνεται τις ενεργειακές της πηγές αλλά και την παγκόσμια ανάγκη για ενέργεια²⁰⁷.

Οι στόχοι της ρωσικής ενεργειακής πολιτικής περιλαμβάνουν την ανάγκη για ενίσχυση της θέσης της Ρωσίας στην ενεργειακή παγκόσμια αγορά και τη μεγιστοποίηση της δυναμικότητας των εξαγωγικών δυνατοτήτων του ρωσικού ενεργειακού τομέα, καθώς και την εξασφάλιση ότι οι ρωσικές εταιρείες θα έχουν ίση πρόσβαση στις ξένες αγορές, στην τεχνολογία και στη χρηματοδότηση²⁰⁸. Για το λόγο αυτό η ενεργειακή εξαγωγική υποδομή πρέπει να διαφοροποιηθεί ώστε να επιτρέψει τη διαφοροποίηση των εξαγωγών προς πολλές κατευθύνσεις. Έτσι, η Ρωσία πρέπει να εκμεταλλευθεί τη μοναδική γεωπολιτική της θέση και να αναδείξει τον ενεργειακό της τομέα σε πρωταρχικό στοιχείο της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής της ενέργειας.

«Ο Fredholm επικεντρώνει τις διεθνείς δραστηριότητες της Ρωσίας στο ενεργειακό επίπεδο, σύμφωνα με την Ενεργειακή Στρατηγική στα παρακάτω σημεία:

- 1. Η εξαγωγή ενεργειακών πόρων.*
- 2. Η εκμετάλλευση ενεργειακών πόρων σε άλλα κράτη.*
- 3. Η αύξηση συμμετοχής στις εσωτερικές ενεργειακές αγορές κρατών του εξωτερικού, με παράλληλη κατοχή του ελέγχου των ενεργειακών πόρων και της ενεργειακής υποδομής στα κράτη αυτά.*
- 4. Η προσέλκυση ξένων επενδύσεων στον ρωσικό ενεργειακό τομέα.*
- 5. Η συνεργασία με ενεργειακές εταιρείες γειτονικών κρατών.*
- 6. Ο έλεγχος της διαμετακόμισης των εξαγόμενων ενεργειακών πόρων.*
- 7. Η τεχνική και νομική συνεργασία σε διεθνές επίπεδο.²⁰⁹»*

Ειδικότερα, όσον αφορά στη γεωγραφική περιοχή της Κεντρικής Ασίας, η Ρωσία προσπαθεί να εναρμονίσει τα εθνικά της συμφέροντα με τους γεωπολιτικούς, τους οικονομικούς και τους ενεργειακούς της στόχους.

²⁰⁷ Χούνδρης Γεώργιος, «*Η Ρωσική Ενεργειακή Στρατηγική στην Ασία*», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή Φεβρουάριος 2009, σελ. 21

²⁰⁸ Χούνδρης Γεώργιος, «*Η Ρωσική Ενεργειακή Στρατηγική στην Ασία*», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή Φεβρουάριος 2009, σελ. 21

²⁰⁹ Χούνδρης Γεώργιος, «*Η Ρωσική Ενεργειακή Στρατηγική στην Ασία*», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή Φεβρουάριος 2009, σελ. 21-22

«1. Σταθερότητα στην περιοχή βασιζόμενη σε στενούς δεσμούς με τα τοπικά κράτη.

2. Απαρακώλυτα δικαιώματα διαμετακόμισης ενέργειας διαμέσου της Κεντρικής Ασίας, ώστε να διατηρούνται σχέσεις συνεργασίας με την Κίνα, Ινδία και Ιράν.

3. Η συντήρηση ενός κοινού οικονομικού χώρου με την Κεντρική Ασία, ο οποίος στο μέλλον θα μπορούσε να βοηθήσει τον οικονομικό εκμοντερνισμό της Ρωσίας.

4. Η χρήση του γεωστρατηγικού δυναμικού της περιοχής, για πρακτικές στρατιωτικές ανάγκες και για τη συντήρηση του κύρους της Ρωσίας ως παγκόσμιας και τοπικής δύναμης.

5. Η διεθνής αναγνώριση του ηγετικού ρόλου της Ρωσίας στην περιοχή²¹⁰».

Όσον αφορά στη γεωγραφική περιοχή της Κασπίας Θάλασσας, οι επιδιώξεις της Ρωσίας στον ενεργειακό τομέα χαρακτηρίζονται από την επιθυμία τους να σταματήσουν οι ΗΠΑ τις προσπάθειες διείσδυσης στην περιοχή και να ανακτήσουν τον έλεγχο των κρατών της περιοχής μέσω οικονομικών και ενεργειακών συμφωνιών²¹¹. Θέλει έτσι να διατηρήσει εναλλακτικές οδούς φυσικού αερίου, να αποφύγει τον ανταγωνισμό, να αποκλείσει τους μεσάζοντες και να αυξήσει την εξάρτηση της Ε.Ε..

Οι Αντικειμενικοί Στόχοι της Ρωσικής Εξ. Πολιτικής: Η Ρωσία χρησιμοποιεί τις εταιρείες φυσικού αερίου για να πετύχει αρκετούς από τους στόχους της. Χρησιμοποιώντας μία πάγια τακτική απόκτησης υποδομής μεταφοράς και αποθήκευσης αποθεμάτων των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, ελέγχοντας επί παραδείγματι αγωγούς φυσικού αερίου, λιμάνια και αποθηκευτικούς χώρους, για να μπορέσει να μεταφέρει τις ενεργειακές της προμήθειες στην αγορά της Δυτικής Ευρώπης και για να διασφαλίσει μεγαλύτερο έλεγχο στην εθνική οικονομία – αγορά της κάθε χώρας²¹². Στο στόχαστρο βρίσκεται ακόμα και η Δυτική Ευρώπη, προσπαθώντας η Ρωσία να αγοράσει κι εκεί ενεργειακή υποδομή.

Η Ρωσία προχωρά σε πράξεις που δείχνουν πως θέλει να συνεργαστεί και με άλλες χώρες – παραγωγούς φυσικού αερίου, όπως η Αλγερία, προσπαθώντας έτσι να

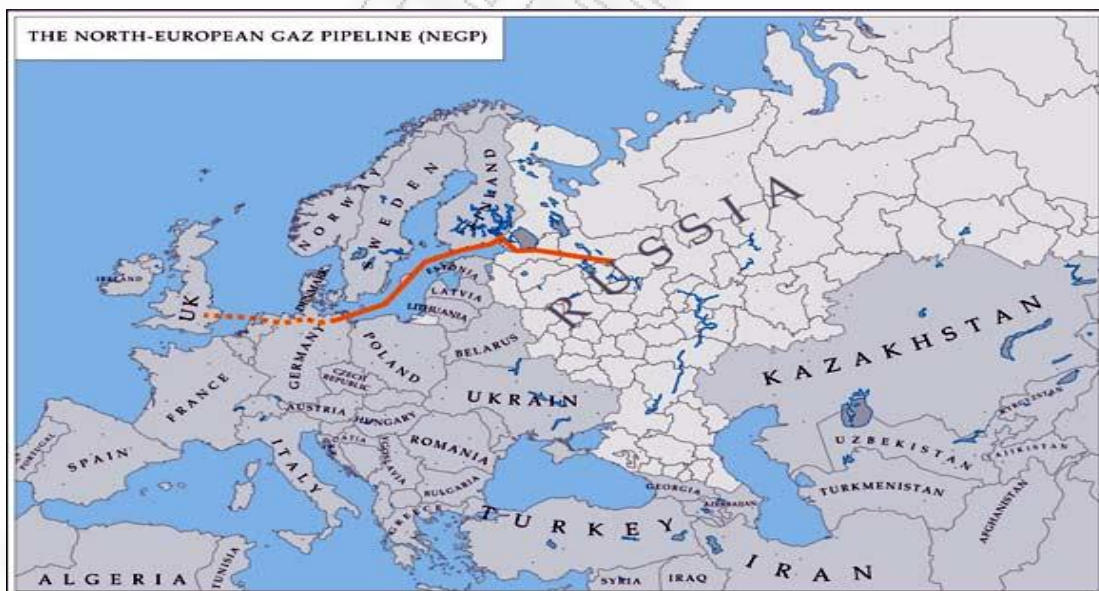
²¹⁰ Χούνδρης Γεώργιος, «Η Ρωσική Ενεργειακή Στρατηγική στην Ασία», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή Φεβρουάριος 2009, σελ. 57

²¹¹ Μιγαδάκης Δ. Χρήστος, «Ελληνική Ενεργειακή Στρατηγική – Ανάλυση του Πλαισίου Ανάπτυξης της Ελληνικής Ενεργειακής Στρατηγικής, Εντοπισμός των Κρίσιμων Παραγόντων και Προτάσεις Διαμόρφωσης αυτής», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή 2007, σελ. 40

²¹² Steven Woehrel, «Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL34261, November 27, 2007, σελ. 4

δημιουργήσει ΟΠΕΚ αερίου ή καρτέλ²¹³. Επίσης, αντιμετωπίζοντας δυσκολίες στη διασφάλιση του ελέγχου των ενεργειακών υποδομών στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, εφαρμόζει μία στρατηγική παράκαμψης χωρών, όπως είναι η Ουκρανία²¹⁴. Η Gazprom βρίσκεται σε κάποιες εναρκτήριες εργασίες για έναν αγωγό, τον επονομαζόμενο **North European Gas Pipeline (NEGP)**, ο οποίος θα μεταφέρει φυσικό αέριο από τη Ρωσία στη Γερμανία παρακάμπτοντας κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης περνώντας κάτω από τη Βαλτική Θάλασσα. Ουσιαστικά, θα περάσει από την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) πέντε κρατών: της Ρωσίας, της Φιλανδίας, της Σουηδίας, της Δανίας και της Γερμανίας. Η πρώτη γραμμή του αγωγού αυτού έχει ξεκινήσει να κατασκευάζεται από το 2005, ξεκινώντας από την Αγία Πετρούπολη και έχει προγραμματιστεί να ολοκληρωθεί το 2010²¹⁵. Τα 700 μίλια αυτού του αγωγού θα διασχίσουν τη Βαλτική Θάλασσα υποθαλάσσια. Η δεύτερη γραμμή **Natural Gas 1** θα ξεκινήσει το 2012, για να καταλήξει στο Ηνωμένο Βασίλειο. Ο αγωγός λοιπόν, θα συνδέσει τη Ρωσία διαμέσου του Κόλπου της Φιλανδίας, θα φτάσει στη Δανία και θα καταλήξει στο Ηνωμένο Βασίλειο. Ένα ακόμη μελλοντικό έργο είναι ο αγωγός **Yamal Europe II**, ο οποίος θα διασχίζει τη Λευκορωσία και την Πολωνία, προσπερνώντας την Ουκρανία.

Χάρτης 18: The North – European Gas Pipeline (NEGP)



²¹³ Steven Woehrel, «*Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL34261, November 27, 2007, σελ. 5

²¹⁴ Steven Woehrel, «*Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL34261, November 27, 2007, σελ. 5

²¹⁵ Robert Pirog, «*Russian Oil and Gas Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33212, Updated June 20, 2007, σελ. 16

Πηγή: Hydrocarbons – Technology.com, «*Nord Stream Gas Pipeline (NSGP), Russia – Germany*», <http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/negp/negp1.html> , 17/3/2011

Ένας επιπρόσθετος στόχος της ρωσικής πολιτικής είναι η *σταδιακή αναίρεση της ευνοϊκής πολιτικής απέναντι στις πρώην Σοβιετικές Χώρες*, δηλαδή τη μείωση της ενεργειακής επιχορήγησής τους, ακολουθούμενη από σταδιακή αύξηση των τιμών του φυσικού αερίου σε τιμές της παγκόσμιας αγοράς²¹⁶. Έχοντας κατά νου τη μείωση της επιχορήγησης των πρώην Σοβιετικών Χωρών και την επιδίωξη πολλών αγωγών φυσικού αερίου, κάποιοι θα μπορούσαν να ισχυριστούν πως είναι μία καθαρή επιχειρηματική απόφαση και σκέψη.

Τελευταίος αλλά ουδόλως ασήμαντος είναι ο στόχος της ρωσικής πολιτικής που θέλει τη Ρωσία να *χρησιμοποιεί την ενέργεια ως μοχλό πολιτικής πίεσης, παρέμβασης στην εσωτερική πολιτική και αρκετών εκχωρήσεων στην εξωτερική πολιτική* των χωρών Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Πολλοί αναλυτές έχουν ισχυριστεί πως η Ρωσία φοβήθηκε πως η πρόσφατη αύξηση των τιμών της ενέργειας για τη Γεωργία και την Ουκρανία έγινε μετά τις εκλογές στις χώρες αυτές, οι οποίες ανέδειξαν αρχηγούς κόμματος που βρίσκονταν στην εξουσία κατά τη διάρκεια της ‘Ροζ και Πορτοκαλί Επανάστασης’, φοβούμενη πως οι ‘Πολύχρωμες Επανάστασεις’ θα μείωναν τη ρωσική επιρροή στις πρώην Σοβιετικές Χώρες²¹⁷.

6.3.: Ο Ρόλος των Η.Π.Α. και των Άλλων Παικτών

Στον αντίποδα της ρωσικής ενεργειακής πολιτικής βρίσκεται η **αμερικανική πολιτική και διπλωματία των αγωγών φυσικού αερίου**. Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής επανειλημμένα έχουν επικρίνει τη Ρωσία για τον τρόπο που χρησιμοποιεί τη δύναμη του πλούτου της καθώς και τη δύναμη των ενεργειακών της αποθεμάτων, ως πολιτικό όπλο για να περιορίσει τη διαφοροποίηση της προμήθειας ενεργειακών αποθεμάτων από άλλες χώρες. Έχει επίσης εκφράσει τη δυσαρέσκειά της για τη μονοπωλιακή τακτική που ασκεί σε τρωτές χώρες, σχεδόν άμεσα εξαρτημένες από τη Μόσχα. Θεωρεί ότι συμπεριφέρεται σε ανεξάρτητες χώρες, όπως η Ουκρανία, κατά έναν τρόπο που θυμίζει την περίοδο της ψυχροπολεμικής σφαίρας επιρροής. Οι ΗΠΑ

²¹⁶ Steven Woehrel, «*Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL34261, November 27, 2007, σελς. 5 – 6

²¹⁷ Steven Woehrel, «*Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL34261, November 27, 2007, σελ. 6

πιέζουν για απεξάρτηση από τη ρωσική ενέργεια και προωθούν εναλλακτικούς διαδρόμους αγωγών.

Ειδικότερα, οι ΗΠΑ προωθούν 4 αγωγούς: 1^ο Τον **Baku – Tbilisi – Ceyhan (BTC)**, ο οποίος μεταφέρει πετρέλαιο από το Αζερμπαϊτζάν στο τουρκικό λιμάνι Ceyhan. 2^ο Τον **South Caucasus Gas Pipeline (SCGP – also known as Baku – Tbilisi – Erzurum)**, ο οποίος μεταφέρει φυσικό αέριο από το Shah Deniz του Αζερμπαϊτζάν στην Τουρκία. Είναι σε παράλληλη πορεία με τον BTC.

Χάρτης 19: Turkmenistan



Πηγή: Energy Pedia News, Europe/Caspian/CIS/Turkmenistan, «*Turkmenistan Would Welcome a Trans-Caspian Gas Pipeline Built By Europe*», <http://www.energy-pedia.com/article.aspx?articleid=137212> , 17/3/2011

3^ο Τον **Nabucco Pipeline**, ο οποίος θα προμηθεύει με φυσικό αέριο την Ευρώπη από την Κεντρική Ασία και το Αζερμπαϊτζάν, διατρέχοντας την Τουρκία, τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία, την Ουγγαρία και την Αυστρία²¹⁸. Και 4^ο τον **Turkey – Greece – Italy Gas Pipeline (ITGI)**. Η σύνδεση του αγωγού Τουρκίας – Ελλάδας έχει ήδη ολοκληρωθεί από το Νοέμβριο του 2007, ενώ ο Ελληνό – Ιταλικός αγωγός προβλέπεται να συνδεθεί το 2012 και να είναι λειτουργήσιμος το 2014. Αποτελεί μέρος του South Stream

²¹⁸ Steven Woehrel, «*Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL34261, November 27, 2007, σελ. 14

Pipeline και το συνολικό δίκτυο Τουρκίας – Ελλάδας έφθασε το μήκος των 295km, από το οποίο τα 87km βρίσκονται σε ελληνικό έδαφος²¹⁹. Το φυσικό αέριο το προμηθεύεται από το Shah Deniz του Αζερμπαϊτζάν της Κασπίας Θάλασσας²²⁰. Η Τουρκία δηλώνει πως η διαμετακομιστική δυνατότητά της στη μεταφορά αγωγών θα ενισχυθεί, καθώς επίσης θα καταστεί transit κράτος της ενέργειας. Αναδεικνύεται η γεωπολιτική αξία της χώρας αφού θα μεταφέρει φυσικό αέριο από την Κασπία Θάλασσα στην Ελλάδα και την Ιταλία περνώντας από το έδαφός της²²¹. Ένας ακόμη αγωγός φυσικού αερίου που δεν ελέγχεται από ρωσικά συμφέροντα είναι ο **Trans-Adriatic Pipeline (TAP)**, ο οποίος θα μεταφέρει αέριο μέσω Ελλάδας, Αλβανίας και Αδριατικής, στη Νότια Ιταλία κι από εκεί στη Δυτική Ευρώπη. Τα δύο αυτά σχέδια αποτελούν ένα γενικότερο σχέδιο της Ευρώπης, προσπαθώντας να περιορίσει την εξάρτηση από το ρωσικό φυσικό αέριο.

Ένας επιπρόσθετος αγωγός που θα διαφοροποιήσει τις εισαγωγές φυσικού αερίου προς την Ευρώπη είναι ο επονομαζόμενος **White Stream Pipeline (also known as Georgian-Ukrainian-European Union (GUEU) Gas Transportation Project)**. Η ιδέα αυτή γεννήθηκε το 2005 από την Ουκρανία. Σκοπός του αγωγού είναι να αναπτύξει το νότιο ενεργειακό διάδρομο που θα μεταφέρει αέριο από το Αζερμπαϊτζάν διαμέσου της Γεωργίας, κατευθείαν στη Δυτική πλευρά της Μαύρης Θάλασσας, δηλαδή στη Ρουμανία και την Ουκρανία και κατ' επέκταση στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Το έργο αυτό θα διαπεράσει τη Μαύρη Θάλασσα, ξεπερνώντας τα 2.000 μέτρα βάθος του νερού. Ο White Stream θα ξεκινήσει από το Sangachal Terminal του Αζερμπαϊτζάν και θα καταλήξει σε 2 διαφορετικές κατευθύνσεις: η 1η κατευθείαν στη Ρουμανία και η 2^η υποθαλάσσια στην Κριμαία όπου από εκεί θα συνδεθεί με το ουκρανικό δίκτυο αγωγών κι έτσι θα διοχετεύσει αέριο μέχρι και την Πολωνία²²².

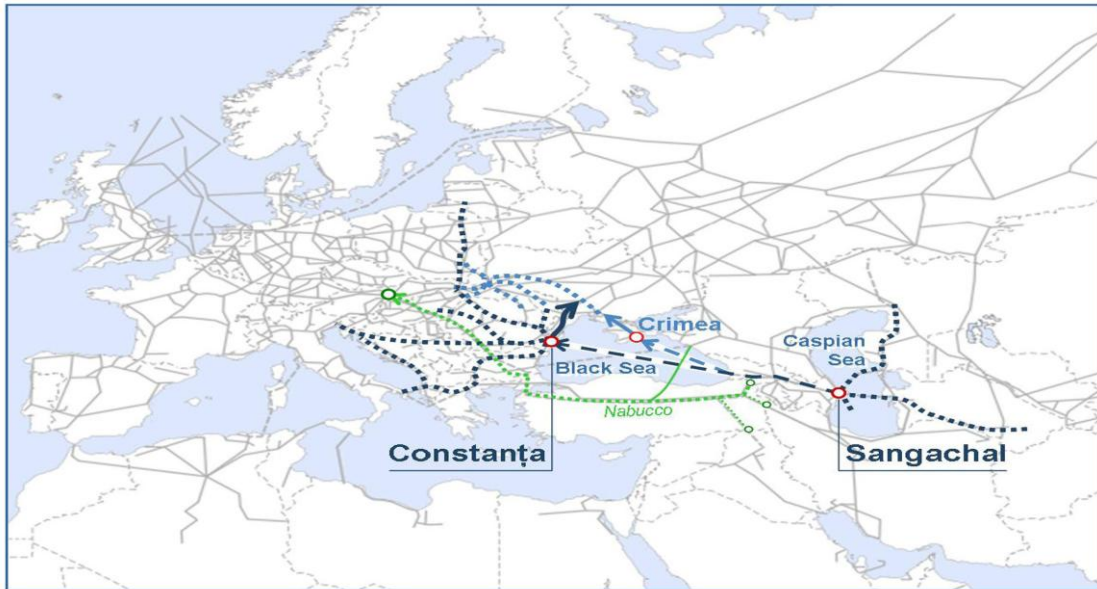
²¹⁹ ΔΕΣΦΑ – Διαχειριστής Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου Α.Ε., «Leading The Way Into A New Energy World», http://www.desfa.gr/files/PR/3fold_corp_desfa_en.pdf

²²⁰ Energeia.gr, «TAP, ITGI Pipeline Talks», http://www.energeia.gr/article_en.asp?art_id=23081 , Παρασκευή 1^η Οκτωβρίου 2010

²²¹ The Journal Of Turkish Weekly, «ITGI Pipeline To Boost Turkey's Energy Transit Capacity», <http://www.turkishweekly.net/news/101609/itgi-pipeline-to-boost-turkey-39-s-energy-transit-capacity.html> , Τετάρτη 28 Απριλίου 2010

²²² White Stream, «Diversifying Europe's Gas Imports», © 2010 White Stream Pipeline Company Ltd., <http://www.gueu-whitestream.com/main.php?id=17&lang=eng>

Χάρτης 20: White Stream



Source: White Stream Pipeline Company Limited, overlay on a base map of the European gas pipeline network from the World Bank

Πηγή: White Stream, «*Diversifying Europe's Gas Imports*», © 2010 White Stream Pipeline Company Ltd., <http://www.queu-whitestream.com/main.php?id=1&lang=eng> , 17/3/2011

Ο White Stream μαζί με τον Nabucco είναι δύο φιλικόι αγωγοί θα λέγαμε, οι οποίοι θα προσφέρουν μία μεγάλη διαφοροποίηση τόσο στους παραγωγούς όσο και στους καταναλωτές φυσικού αερίου, προσφέροντας μία θαυμάσια σύνδεση ανάμεσα στα αποθέματα αερίου.

Οι ΗΠΑ έχουν ασκήσει κριτική σε έναν ακόμη αγωγό, τον **North Stream**. Ο North Stream ο οποίος διατρέχει τη Βαλτική Θάλασσα και εφοδιάζει τη Γερμανία και άλλες δυτικοευρωπαϊκές χώρες με φυσικό αέριο, προσπερνά τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Η Γερμανία τάσσεται υπέρ του αγωγού αυτού, διότι μετά την κρίση του φυσικού αερίου και του πετρελαίου με την Ουκρανία και τη Λευκορωσία το 2006 – 2007 αντίστοιχα, διεκόπη η παροχή αερίου. Το 51% του συνολικού έργου του North Stream ανήκει στη Gazprom και το υπόλοιπο σε μία γερμανική και μία δανέζικη²²³. Από την άλλη πλευρά όμως, οι Βαλτικές Χώρες, η Πολωνία και η Ουκρανία αντιτίθενται στο έργο αυτό, γιατί φοβούνται ότι έτσι η Ρωσία θα αυξήσει την επιρροή

²²³ Steven Woehrel, «*Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL34261, November 27, 2007, σελ. 15

της στα ενεργειακά ζητήματα, όπως επί παραδείγματι η Εσθονία η οποία αρνείται τη διεξαγωγή έρευνας στην αποκλειστική οικονομική της ζώνη για τους αγωγούς²²⁴.

Η αμερικανική πολιτική και διπλωματία των αγωγών φυσικού αερίου συναντά ωστόσο και κάποια εμπόδια. Μία συγκεκριμένη ανησυχία των ΗΠΑ είναι η ανεπάρκεια των υπαρχόντων αποθεμάτων φυσικού αερίου εν αντιθέσει στη ρωσική υπεροχή λόγω άφθονων εγχώριων αποθεμάτων. Για παράδειγμα, οι προοπτικές του δυτικό-ευρωπαϊκού αγωγού **Nabucco** δεν είναι ευοίωνες, ικανές ακόμα και να μπλοκάρουν τη λειτουργία του, διότι η Μόσχα έχει προτείνει άλλους αγωγούς με παρόμοια κατεύθυνση με σκοπό να ελέγχει τις ευρωπαϊκές χώρες μακριά από την υποστήριξη των ΗΠΑ και της Ε.Ε.. Τέτοιοι αγωγοί είναι ο **Blue Stream** και ο **South Stream**. Ένα παρόμοιο παράδειγμα συναντούμε και στον τομέα του πετρελαίου. Ο ρωσικός σχεδιαζόμενος πετρελαιοαγωγός **Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη** από το βουλγάρο λιμένα Μπουργκάς στη Μαύρη Θάλασσα, στον ελληνικό λιμένα της Αλεξανδρούπολης vs. του αμερικάνικου σχεδιαζόμενου πετρελαιοαγωγού **AMBO (Albanian – Macedonian – Bulgarian Oil Pipeline)** από το βουλγάρο λιμένα Μπουργκάς στη Μαύρη Θάλασσα, μέσω της FYROM και της Αλβανίας στην Αδριατική.

Χάρτης 21: Oil Pipeline Burgas - Alexandroupolis

Χάρτης 22: Pipeline Projects in the Balkans



Πηγή Χάρτη 21: Sea News Turkey, Shipping News/Energy/Pipelines, «*Bulgaria Refuses to Engage in Dialogue for Oil Pipeline*»,

<http://www.seanews.com.tr/article/TURSHIP/ENERGY/Pipelines/53338/Burgas---Alexandroupolis/>, 17/3/2011

²²⁴ Steven Woehrel, «*Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL34261, November 27, 2007, σελ. 16

Η Ρωσία υπό το φως των σύγχρονων πολιτικών και οικονομικών εξελίξεων στα Βαλκάνια, προσδοκά να διαδραματίσει το ρόλο του εμπορικού εταίρου και να αναβαθμίσει την οικονομική της θέση στην περιοχή αυτή, αναπτύσσοντας σχέσεις ενεργειακής συνεργασίας με την Ελλάδα για την κατασκευή του αγωγού **Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη**²²⁵. Το επιχειρηματικό σχέδιο του αγωγού αυτού είναι η μεταφορά των 100 εκ. τόνων ρωσικού πετρελαίου προς τη Δύση, με σκοπό την αποφυγή του περάσματος των Στενών του Βοσπόρου. Οι καθυστερήσεις στις διελεύσεις των πλοίων που καταγράφονται στα Στενά, οφείλονται στα περιοριστικά μέτρα που έχει επιβάλλει η Τουρκία λόγω αρκετών ατυχημάτων που συνέβησαν. Οι καθυστερήσεις διέλευσης των πλοίων διαρκούν από 10 ημέρες έως και 1 μήνα. Αυτό όμως έχει σαν αποτέλεσμα ένα τεράστιο οικονομικό κόστος το οποίο θα μπορούσε να αποφευχθεί στην περίπτωση του αγωγού Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη.

Η αρχική σύλληψη της ιδέας για την κατασκευή του αγωγού Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη χρονολογείται από 1993. Η υπογραφή του Μνημονίου Συνεργασίας τον Απρίλιο του 2005 για την υποστήριξη της κατασκευής του αγωγού πετρελαίου Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη στη Σόφια, η συνάντηση κορυφής των τριών ηγετών του Ρώσου Προέδρου Βλαντίμιρ Πούτιν, του Βούλγαρου ομολόγου του Γκεόργκι Παρβάνοφ και του Έλληνα Πρωθυπουργού Κώστα Καραμανλή στις 4 Σεπτεμβρίου στην Αθήνα και η μονογραφή του κειμένου της Διακρατικής Συμφωνίας στο Μπουργκάς στις 7 Φεβρουαρίου 2007, αποτέλεσαν σταθμούς για την πρόοδο του έργου²²⁶. Ο αγωγός πετρελαίου Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολης θα έχει συνολικό μήκος 280 χλμ, εκ των οποίων τα 135 χλμ θα βρίσκονται σε ελληνικό έδαφος και τα υπόλοιπα σε βουλγαρικό. Ο συνολικός προϋπολογισμός του έργου ανέρχεται περίπου στα 750-800 εκ. € και θα έχει δυνατότητα μεταφοράς 35 έως 50 εκατ. τόνων αργού πετρελαίου ετησίως. Με την κατασκευή του αγωγού Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολης θα αποσυμφορηθεί η κίνηση των δεξαμενοπλοίων που μεταφέρουν πετρέλαιο μέσω του Βοσπόρου και των Στενών των Δαρδανελίων και παράλληλα θα μπορέσουν να αποδεσμευτούν μεγαλύτερες

²²⁵ Γεράσιμος Καραμπελιάς & Μιχαήλ Κυριακίδης, «Ο Μεσογειακός Άξονας της Εξωτερικής Πολιτικής του Πούτιν - Η Τουρκική Συνιστώσα σε Αντιδιαστολή με την Ελληνική», Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων (ΙΑΑ), «Γεωστρατηγική», Τεύχος 7, Τετραμηνιαία Επιθεώρηση Ιανουάριος – Απρίλιος 2005, σελς 51-53

²²⁶ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ – Η Ελλάδα στον Κόσμο, «Περισσότερα για τον Αγωγό Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολης», http://www.ypex.gov.gr/www.mfa.gr/Articles/el-GR/15032007_SB1009.htm , Πέμπτη 17 Φεβρουαρίου 2011

ποσότητες πετρελαίου από τη Ρωσία προς τις αγορές της Δύσεως²²⁷. Όπως επεσήμανε η Υπουργός Εξωτερικών, «τα έργα αυτά έχουν τεράστια σημασία. Αναβαθμίζουν ουσιαστικά τον στρατηγικό ρόλο της χώρας μας. Αναβαθμίζουν σημαντικά τη στρατηγική σημασία της Θράκης και την αναδεικνύουν σε ενεργειακό κόμβο. Με τα έργα αυτά η Θράκη μετατρέπεται σε περιοχή – κλειδί για τους ενεργειακούς δρόμους προς τα Βαλκάνια και την Ευρώπη²²⁸».

Πρόσφατα δημοσιεύματα θέλουν τη φιλοδυτική Βουλγαρική Κυβέρνηση να βλέπει περιβαλλοντικά προβλήματα πίσω από τον αγωγό Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη και να δηλώνει πως δεν θα δώσει έγκριση εάν δε δοθούν εγγυήσεις για ενδεχόμενη διαρροή στην περιοχή, εάν δεν διασφαλιστούν σε περίπτωση ατυχημάτων που μπορεί να προκαλέσει μη αναστρέψιμη ζημιά στο περιβάλλον, στη χλωρίδα, την πανίδα και τον τουρισμό. Η Σόφια έδωσε νέα δίμηνη προθεσμία στη διαχειρίστρια εταιρεία του πετρελαιοαγωγού Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη Trans-Balkan Pipeline B.V. (TBP), να αναθεωρήσει τη μελέτη της πριν υποβληθεί και πάλι προς έλεγχο²²⁹. Η Σόφια δεν είναι η πρώτη φορά που διατυπώνει επιφυλάξεις για τον αγωγό και φημολογείται πως επιδιώκει να αποσυρθεί πλήρως από το έργο. Για το λόγο αυτό Ρωσία και Ελλάδα εντείνουν τις πιέσεις τους προς τη Σόφια, παρά τις αντιδράσεις που εκφράζουν οι περιβαλλοντικές οργανώσεις και οι τοπικές κοινωνίες²³⁰. Η Ρωσία σε πρόσφατο δημοσίευμα έδωσε προθεσμία μέχρι τις 20 Μαρτίου 2011, τόσο στην Ελλάδα όσο και στη Βουλγαρία, για να εξοφλήσουν το συσσωρευμένο χρέος των 7,3 εκατομμυρίων ευρώ για τη λειτουργία της διεθνούς εταιρείας του αγωγού Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη²³¹. Εάν η ελληνική και βουλγαρική πλευρά δεν καταβάλλουν το χρέος, καθώς επίσης η Βουλγαρία να εγκρίνει τη βελτιωμένη έκθεση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, τότε θα μιλάμε για ‘πάγωμα’ λειτουργίας της εταιρείας²³². Η Ρωσία κατέστησε σαφές στη Βουλγαρία ότι θα ακολουθήσει σκληρή τακτική απέναντί της και

²²⁷ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ – Η Ελλάδα στον Κόσμο, «Περισσότερα για τον Αγωγό Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολης», http://www.yplex.gov.gr/www.mfa.gr/Articles/el-GR/15032007_SB1009.htm, Πέμπτη 17 Φεβρουαρίου 2011

²²⁸ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ – Η Ελλάδα στον Κόσμο, «Περισσότερα για τον Αγωγό Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολης», http://www.yplex.gov.gr/www.mfa.gr/Articles/el-GR/15032007_SB1009.htm, Πέμπτη 17 Φεβρουαρίου 2011

²²⁹ ECOnews.gr, ΕΝΕΡΓΕΙΑ, «Περιβαλλοντική Απειλή ο Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη λείει η Βουλγαρία», <http://www.econews.gr/2010/11/10/news-burgas-alexandroupoli>, 10 Νοεμβρίου 2010

²³⁰ ECOnews.gr, ΕΝΕΡΓΕΙΑ, «Περιβαλλοντική Απειλή ο Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη λείει η Βουλγαρία», <http://www.econews.gr/2010/11/10/news-burgas-alexandroupoli>, 10 Νοεμβρίου 2010

²³¹ DefenceNet, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ-ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ, «Προθεσμία μέχρι τις 20/3 έδωσε η Ρωσία σε Ελλάδα και Βουλγαρία για Μπουργκάς-Αλεξ/πολη», http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=17669&Itemid=161, 18/2/2011

²³² DefenceNet, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ-ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ, «Προθεσμία μέχρι τις 20/3 έδωσε η Ρωσία σε Ελλάδα και Βουλγαρία για Μπουργκάς-Αλεξ/πολη», http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=17669&Itemid=161, 18/2/2011

θεωρεί πως οι διατυπώσεις περί ματαίωσης του έργου αποτελούν πρόσχημα λόγω του φιλοδυτικού Βούλγαρου Πρωθυπουργού Μ. Μπορίσοφ. Η Ρωσία έχει επίσης καταστήσει σαφές ότι δεν θέλει να εξαρτάται η διενέργεια της ενεργειακής της πολιτικής από την Τουρκία κι επιθυμεί την τακτική των πολλαπλών επιλογών και διαδρομών. Όμως, υπάρχει κι ένας ακόμη σοβαρός λόγος που οδηγεί τη Βουλγαρία να αλλάξει τη στάση της κι αυτός είναι η ίδια η αλλαγή των ΗΠΑ απέναντι στο έργο αυτό. Πιο συγκεκριμένα, υπεγράφη συμφωνία από τη ρωσική Rosneft και την αμερικανική Chevron, η οποία ενδιαφέρεται να αναμειχθεί στο έργο. Η συμφωνία αφορά στην από κοινού διενέργεια ερευνών και ανάπτυξη υποθαλάσσιων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στη Μαύρη Θάλασσα. Αμέσως μετά την υπογραφή της συμφωνίας Ρωσίας – Αμερικής, η Βουλγαρία ανακοινώνει προφορικά την ακύρωση του έργου από πλευράς της. Στο άμεσο μέλλον οι εξελίξεις θα είναι σίγουρα ραγδαίες και θα κριθεί η εξέλιξη του έργου.

Όσον αφορά στον αμερικάνικο σχεδιαζόμενο πετρελαιαγωγό **AMBO (Albanian – Macedonian – Bulgarian Oil Pipeline)**, η αρχική σύλληψη της ιδέας του χρονολογείται επίσης από το 1993. Στις 31 Ιανουαρίου 2007 η FYROM, η Βουλγαρία και η Αλβανία υπέγραψαν μία τριμερή σύμβαση για την κατασκευή του αγωγού. Η δημιουργία του αγωγού προήλθε από την ανάγκη διέλευσης του τουρκικών στενών λόγω της αυξημένης κυκλοφορίας του και του περιορισμένου μεγέθους του. Η αυξημένη παραγωγή πετρελαίου από την Κασπία Θάλασσα έπρεπε να διοχετευτεί προς τη Δύση κι αυτό επιτυγχανόταν από τον αγωγό **Baku – Tbilisi – Cheyhan (BTC)**, ο οποίος διοχέτευε απευθείας πετρέλαιο από την Κασπία στη Μεσόγειο²³³. Η αξία του αγωγού AMBO είναι σημαντική γιατί μελλοντικά θα μπορέσει να διοχετεύσει τη Δύση και τα Βαλκάνια με φυσικό αέριο παρακάμπτοντας την Τουρκία.

Επανερχόμενοι στα εμπόδια της αμερικανικής πολιτικής και διπλωματίας των αγωγών φυσικού αερίου προσθέτουμε την *αδυναμία εκμετάλλευσης των Ιρανικών – Ιρακινών αποθεμάτων*. Οι ΗΠΑ *προσανατολίζονται ανατολικά στις Κέντρο-ασιατικές παρόχους ενέργειας χώρες και το Αζερμπαϊτζάν*, το οποίο είναι υποστηρικτής των αμερικάνικων αγωγών αλλά προς το παρόν δεν διαθέτει μεγάλες ποσότητες πετρελαίου και φυσικού αερίου προς εξαγωγή. Οι ΗΠΑ προσδοκούν ότι αυτή η

²³³ International Energy Agency (IEA), «*Energy Route to Europe & U.S.A. Through The Balkans*», AMBO – Albanian Macedonian Bulgarian Oil Pipeline Corporation, 1st Oil Forum Of The Energy Community, 24/25 September 2009, Belgrade, <http://www.iea.org/work/2009/forum/Ferguson.pdf>, Πέμπτη 17 Φεβρουαρίου 2011

κατάσταση θα αλλάξει το 2015 – 2016, διότι το Αζερμπαϊτζάν αναπτύσσει τον τομέα του φυσικού της αερίου²³⁴.

Άλλες πολιτικές πρακτικές που θα μπορούσαν να περιορίσουν τη ρωσική ενεργειακή πολιτική εξάρτησης απέναντι στην Ε.Ε. και να διαφοροποιήσουν την ενεργειακή προμήθεια στις χώρες της Κεντρικής Ασίας και του Καυκάσου, είναι οι εξής: 1^ο το υγροποιημένο φυσικό αέριο (LNG) το οποίο μπορεί να αντικαταστήσει το φυσικό αέριο από την εξάρτηση των ρωσικών αγωγών, 2^ο ο αποκλεισμός της Ρωσίας από την είσοδό της στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου – ΠΟΕ (WTO) τόσο από τις ΗΠΑ και την Ε.Ε. λόγω της ρωσικής ενεργειακής πολιτικής σαν πολιτικό όπλο όσο και από χώρες που είναι ήδη μέλη του ΠΟΕ όπως είναι η Μολδαβία και η Γεωργία και 3^ο το γεγονός ότι η Ρωσία χρειάζεται δυτικές επενδύσεις και τεχνογνωσία μπορεί να την οδηγήσει στην κατάργηση του μονοπωλίου στον ενεργειακό τομέα²³⁵.

Ο ρόλος των ΗΠΑ στις ευρώ-ρωσικές σχέσεις και ειδικότερα στην ευρωπαϊκή εξάρτηση από το ρωσικό φυσικό αέριο, συγκλίνει με αυτόν της Ε.Ε.. Οι ΗΠΑ αντιλαμβάνονται την εξάρτηση αυτή ως απειλή για τις ευρώ-ατλαντικές σχέσεις, οι οποίες χαρακτηρίζονται τα τελευταία χρόνια από μία ιδιαίτερη εμβάθυνση και οικονομική ανάπτυξη και επιρροή. Για το λόγο αυτό διακυβεύονται αρκετά οικονομικά συμφέροντα για τις ΗΠΑ στη γεωγραφική περιοχή της Κασπίας Θάλασσας και της Μέσης Ανατολής, υποστηρίζοντας την κατασκευή αγωγών φυσικού αερίου και την περαιτέρω ανάπτυξη των διαμετακομιστικών οδών εμπορίου. Προφανής στόχος, λοιπόν, των ΗΠΑ είναι ο έλεγχος τόσο των κοιτασμάτων όσο και της ροής ενέργειας από τις ανατολικές χώρες προς τις χώρες της Δύσης. Επίσης, υποστηρίζουν την Ε.Ε. στο να οδηγήσουν τη Ρωσία να επικυρώσει τον Ευρωπαϊκό Χάρτη Ενέργειας, στην ενίσχυση του ανταγωνισμού, στο άνοιγμα της ενεργειακής αγοράς και στις ξένες επενδύσεις. Δεν έχει διαφύγει της προσοχής των ΗΠΑ η διστακτικότητα κάποιων ισχυρών ευρωπαϊκών κρατών να ανταγωνιστούν την ενεργειακή δύναμη της Ρωσίας, διότι τη θεωρούν σημαντικό στρατηγικό ενεργειακό συνεργάτη που τους διασφαλίζει τις ενεργειακές τους προμήθειες. Κάποιες άλλες όμως χώρες επιθυμούν την ανάμιξη του NATO στον ενεργειακό τομέα, δηλαδή στην ασφάλεια των ενεργειακών προμηθειών, την προστασία της ενεργειακής υποδομής και της αποθήκευσης και την προστασία των

²³⁴ Steven Woehrel, «*Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL34261, November 27, 2007, σελς. 16-17

²³⁵ Steven Woehrel, «*Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL34261, November 27, 2007, σελς. 17-18

εμπορικών διαδρομών αλλά και των κρατών διαμετακόμισης. Επί παραδείγματι, η Γερμανία και Γαλλία αντιμετωπίζουν το ρόλο του NATO με σκεπτικισμό, προτιμώντας την ενίσχυση του ευρωπαϊκού ρόλου για τα θέματα ενεργειακής ασφάλειας²³⁶. Αντιθέτως, η Πολωνία και Λετονία προτιμούν την ενίσχυση του ρόλου του NATO στην προστασία των ευρωπαϊκών κρατών-μελών όσον αφορά στην ασφάλεια της ενεργειακής τους προμήθειας και την επέμβαση του NATO σε περιπτώσεις που κρίνεται ότι απειλείται η ενεργειακή ασφάλεια ενός κράτους-μέλους, αντίστοιχα²³⁷. Τέλος, όσον αφορά σε κράτη που είναι σημαντικοί παραγωγοί ενέργειας, όπως το Καζακστάν και το Τουρκμενιστάν, ψάχνουν τρόπους για να συνδεθούν με το NATO ούτως ώστε να εξαλείψουν τη ρωσική τους εξάρτηση και επιρροή, όχι μόνο σε ενεργειακά ζητήματα αλλά και σε πολιτικά²³⁸. Δηλαδή, σε περιόδους πολιτικών αναταραχών ή διαμάχης, το NATO να λειτουργεί συμπληρωματικά-βοηθητικά για την προστασία των αγωγών φυσικού αερίου.

²³⁶ Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 28

²³⁷ Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 28

²³⁸ Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008, σελ. 28

Κεφάλαιο 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

7.1.: ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩ – ΡΩΣΙΚΩΝ ΑΓΩΓΩΝ ΦΥΣΙΚΟΥ ΑΕΡΙΟΥ

Το φυσικό αέριο διαδραματίζει εξαιρετικά σημαντικά ρόλο σε παγκόσμιο επίπεδο. Αποτελεί την ταχύτερα αναπτυσσόμενη πηγή ενέργειας, με σημαντική αύξηση της ζήτησής της. Ιδιαίτερα, η αύξηση της ζήτησης του φυσικού αερίου προήλθε από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, η οποία τα επόμενα χρόνια προβλέπεται να διπλασιαστεί ίσως και να τριπλασιαστεί. Σημαντική αύξηση της ζήτησης φυσικού αερίου παρατηρείται και στη Δυτική Ευρώπη. Παγκοσμίως, η μεγαλύτερη συγκέντρωση αποθεμάτων φυσικού αερίου παρατηρείται στις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, του Καυκάσου, της Κεντρικής Ευρασίας και στη Μέση Ανατολή. Όμως, καθώς η αύξηση της ζήτησης του φυσικού αερίου συνεχίζει και θα συνεχίσει να αυξάνεται, η Ευρώπη θα εξαρτάται όλο και περισσότερο από τις εισαγωγές φυσικού αερίου.

Η ενέργεια διαδραματίζει εξέχοντα ρόλο στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής των χωρών. Δηλαδή, όσο οι διακρατικές σχέσεις διατηρούνται σε φιλικά επίπεδα και σε επίπεδα αгаστικής συνεργασίας, τότε η ενέργεια θα αποτελέσει έναν επιπρόσθετο λόγο για εμβάθυνση των σχέσεων τους και περαιτέρω οικονομική συνεργασία. Από την άλλη, όση μεγαλύτερη ένταση υπάρχει και ανταγωνισμός τόσο περισσότερο η πολιτική της ενέργειας θα επιβαρύνει τις σχέσεις αυτές. Στην περίπτωση της αгаστικής συνεργασίας των κρατών, η πολιτική της ενέργειας δημιουργεί συμμαχίες κρατών, άρα διατηρείται μία ισορροπία μεταξύ τους και ομαλή συμβίωση, γεγονός που αποτρέπει την τάση για ηγεμονία. Όμως, όσον αφορά στο ζήτημα της παραγωγής και μεταφοράς ενέργειας, το διεθνές περιβάλλον καθίσταται ευμετάβλητο, με αποτέλεσμα την ανατροπή πολλών συμμαχιών και ισορροπιών. Μέσα σε αυτό λοιπόν, το δυναμικό και ευμετάβλητο διεθνές περιβάλλον, η Ρωσία προσπαθεί να ασκήσει πολιτική, οικονομική και ενεργειακή επιρροή στην Ανατολική Ευρώπη, στα κράτη του Καυκάσου και την Κεντρική Ασία. Οι ΗΠΑ κυριαρχούν στη Μέση Ανατολή και η Ε.Ε. παραμένει εξαρτημένη από τη Ρωσία, προσπαθώντας να βρει εναλλακτικές διεξόδους προς τον Καύκασο, την Κασπία Θάλασσα, τη Μαύρη Θάλασσα, τη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική.

Η Ρωσία κατά το μεγαλύτερο μέρος δεν ακολουθεί το δυτικό φιλελεύθερο μοντέλο αυτοανάπτυξης, αλλά εφαρμόζει το μοντέλο του κρατικού καπιταλισμού, ο οποίος είναι ένας όρος που περιγράφει ένα σύστημα οικονομικής διαχείρισης που δίνει κυρίαρχο ρόλο στο κράτος²³⁹. Τα τελευταία 11 χρόνια η οικονομική άνθηση της Ρωσίας βρήκε στήριγμα στις ενεργειακές της εξαγωγές, καθιστώντας την ένα ενεργειακό κράτος. Ο ενεργειακός της ρόλος στο παγκόσμιο στερέωμα αποτελεί το δυνατό της χαρτί και δεν διστάζει να το χρησιμοποιήσει για την είσοδό της σε νέες ενεργειακές αγορές ή ακόμα και σαν μέσο πίεσης για την προώθηση των συμφερόντων της.

Σε έναν κόσμο στον οποίο οι περισσότεροι ενεργειακοί παίκτες προσπαθούν να αποκτήσουν ισχύ είτε να καταστούν περιφερειακές δυνάμεις, την ορχήστρα διευθύνει ο έχων και διαθέτων ενεργειακούς πόρους, καθώς επίσης και ο κατέχων τεχνογνωσία και τεχνολογικό εξοπλισμό. Η Ρωσία ενισχύει την γεωπολιτική της θέση στο παγκόσμιο στερέωμα, λόγω των στενών της σχέσεων και της βελτίωσης των ενεργειακών της δρόμων διαμετακόμισης της ενέργειας με τις χώρες της Κασπίας Θάλασσας και της Κεντρικής Ασίας. Αποτελεί έναν από τους σημαντικούς της στόχους, διότι έτσι της ανοίγει την πόρτα και στον ασιατικό χώρο, αλλά κυρίως διασφαλίζει την προμήθεια φυσικού αερίου ώστε να μην φανεί αναξιόπιστη χώρα παραγωγής και διανομής φυσικού αερίου στην Ε.Ε. . Επίσης, η συνετή άσκηση της ρωσικής ενεργειακής πολιτικής που ασκεί στις χώρες του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας, θα επιτρέψει στη Ρωσία την περαιτέρω διείσδυσή της στις χώρες αυτές και την ταυτόχρονη αποτροπή της αμερικανικής διείσδυσης. Αυτό είναι πολύ σημαντικό, γιατί σε συνδυασμό και με την εξαιρετική γεωγραφική θέση της Ρωσίας στον κόσμο, μπορεί μέσω της ενεργειακής πολιτικής και εξάρτησης, να διαμορφώσει την ευρωπαϊκή πολιτική κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να αντιμετωπίσει την δυτική απειλή. Για το λόγο αυτό η σύσφιξη των σχέσεων με τα γειτονικά κράτη της Ρωσίας, είναι για την τελευταία απαραίτητη για την οικονομική και ενεργειακή της διασφάλιση.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί τον δεύτερο ενεργειακό καταναλωτή ενέργειας παγκοσμίως και κινδυνεύει από την έλλειψη ενεργειακών αποθεμάτων προς κάλυψη των αναγκών της. Το 2030 η ενεργειακή της εξάρτηση θα ανέλθει στο 80% και στο σημείο αυτό εγείρονται δύο σημαντικά θέματα: 1^ο ο παγκόσμιος ανταγωνισμός στην πρόσβαση και τον έλεγχο των ενεργειακών πόρων και 2^ο η εξασφάλιση του ενεργειακού της εφοδιασμού, χωρίς ωστόσο να θιγούν τα συμφέροντά της. Υπό το

²³⁹ Χούνδρης Γεώργιος, «Η Ρωσική Ενεργειακή Στρατηγική στην Ασία», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή Φεβρουάριος 2009, σελ. 105

πρίσμα της γεωπολιτικής της ενέργειας, η Ε.Ε. προβαίνει σε ενεργειακές συμφωνίες-συμμαχίες και δημιουργεί νέους ενεργειακούς δρόμους διασύνδεσης, διαφοροποιώντας τις προμήθειές της.

Αυτή τη στιγμή η συγκρότηση μίας κοινής ενεργειακής ευρωπαϊκής πολιτικής είναι εν εξελίξει. Έχουν πραγματοποιηθεί σημαντικά βήματα στον τομέα της ενέργειας, όπως ο Ευρωπαϊκός Ενεργειακός Χάρτης αλλά και η έκδοση της Πράσινης Βίβλου από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αλλά ακόμα μιλάμε για εθνική ενεργειακή πολιτική 27 κρατών-μελών κι όχι για μία ενιαία ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική. Αυτό ίσως να συμβαίνει επειδή σε συγκεκριμένα κράτη παρατηρούνται μεγαλύτερα αποθέματα φυσικού αερίου, ίσως επειδή κάποια κράτη δύνανται να χρησιμοποιήσουν την ενέργεια ως μέσο άσκησης της εξωτερικής τους πολιτικής, που σε αντίστοιχο ευρωπαϊκό επίπεδο να μην μπορούσαν να ασκήσουν τέτοιου είδους, ενώ σε εθνικό επίπεδο μπορούν. Ίσως ακόμα-ακόμα κάποια ισχυρά ευρωπαϊκά κράτη που διαθέτουν ενεργειακές πηγές ή που διαδραματίζουν το ρόλο της διαμετακόμισης, έχουν τη δυνατότητα να αντισταθούν και να 'παίξουν' κι αυτά με τους δικούς τους όρους. Όμως, δε μπορούν όλα τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. να διαπραγματεύονται με τους ίδιους όρους και με το ίδιο σθένος κι αυτό ίσως να οδηγήσει αναπόφευκτα σε μία κατάσταση που μόνο τα ισχυρά κράτη να μπορούν να διαπραγματεύονται τις ενεργειακές τους προμήθειες, αποκλείοντας τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη. Δηλαδή, ίσως να φτάσουμε να μιλάμε και για μία συσπείρωση ευρωπαϊκών (ισχυρών) κρατών. Όταν απελευθερώθηκαν οι ενεργειακές αγορές φυσικού αερίου μέσα στην Ε.Ε. με σκοπό τη δημιουργία κοινής ευρωπαϊκής πολιτικής, παρατηρήθηκε το φαινόμενο, κρατικές εταιρείες να μην ενδιαφέρονται να παραχωρήσουν μερίδιό τους στην αγορά διότι ήταν αντίθετο με τα οικονομικά συμφέροντά τους. Όμως, η κατάσταση αυτή διατρέχει τον κίνδυνο συσπειρώσεων, ολιγοπωλιακών συμπεριφορών ή ακόμα και τη δημιουργία ενεργειακών καρτέλ.

Όσον αφορά στη σχέση εξάρτησης – αλληλεξάρτησης, θα λέγαμε ότι οι ευρώ-ρωσικές σχέσεις αποτελούν περισσότερο ζήτημα αλληλεξάρτησης. Πιο αναλυτικά, η Ευρώπη μόνο από τη δική της παραγωγή για την ανάγκη φυσικού αερίου, καλύπτει ένα 20%, ενώ το υπόλοιπο 80% το καλύπτει από τις εισαγωγές της. Η Ευρώπη αντιμετωπίζει το φυσικό αέριο, ως ένα απαραίτητο αγαθό για την ασφάλεια ενός κράτους. Ο λόγος που αντιμετωπίζει το αγαθό αυτό υπό το πρίσμα της ενεργειακής ασφάλειας είναι γιατί η Δύση γενικότερα είναι ελλειμματική ως προς αυτό το αγαθό κι αναγκάζεται να εισαγάγει μεγάλες ποσότητες φυσικού αερίου από διάφορες περιοχές του πλανήτη, οι οποίες είναι είτε ασταθείς είτε την αναγκάζουν να εμπλέκεται σε

γεωπολιτικά και γεωοικονομικά παιχνίδια ισχύος και επικράτησης σφαιρών επιρροής. Έχει, λοιπόν, διαφοροποιήσει τις εισαγωγές της συνεργαζόμενη με τη Βόρειο Αφρική, τη Μέση Ανατολή και τη Ρωσία. Όσον αφορά στην τελευταία, προμηθεύει την Ευρώπη με πολύ μεγάλες ποσότητες φυσικού αερίου, με αποτέλεσμα κάποιες φορές να τίθεται το θέμα της επαρκούς κάλυψης των ευρωπαϊκών ενεργειακών αναγκών. Για το λόγο αυτό, μία σαφής μακροπρόθεσμη ευρωπαϊκή πολιτική θα εξυπηρετούσε την ίδια τη Ρωσία, για να γνωρίζει το μελλοντικό μέγεθος της εξαγόμενης ενεργειακής της ποσότητας. Σίγουρα δεν τίθεται ζήτημα ρωσικής ενεργειακής ανεπάρκειας αλλά η Ρωσία ως ισχυρή δύναμη, έχει χαράξει την εξωτερική της πολιτική, η οποία είναι συνυφασμένη με τα εθνικά της συμφέροντα, την οικονομία της, τη διπλωματία της, την πολιτική της καθώς και τις βλέψεις της για παγκόσμια ηγέτιδα δύναμη. Τόσο η Κεντρική Ασία όσο και η Μέση Ανατολή επηρεάζουν πολύ τους ενεργειακούς της αγωγούς είτε λόγω συμμαχιών είτε λόγω αυξημένης ζήτησης. Επί παραδείγματι, η Κίνα, η Ιαπωνία, η Ινδία και το Πακιστάν ζητούν τη μελλοντική συνεργασία με τη Ρωσία, διότι διαθέτουν και οι ίδιες μεγάλες ποσότητες φυσικού αερίου και πιστεύουν πως μία μελλοντική συνεργασία μαζί της, θα καταστήσει τον ευρύτερο γεωπολιτικό χώρο της Ασίας παγκόσμια δύναμη. Επιπροσθέτως, το φυσικό αέριο επειδή είναι πολύ δύσκολο να μεταφερθεί, η προώθησή του γίνεται μόνο μέσω των αγωγών φυσικού αερίου ή με την υδροποιημένη του μορφή. Οπότε, σε συνδυασμό και με το γεγονός ότι το φυσικό αέριο δεν έχει μία παγκόσμια τιμή, καθώς και το ότι για τον τελικό του προορισμό μεσολαβούν διαμετακομιστικά κράτη, οι ενεργειακές σχέσεις της Ευρώπης με τη Ρωσία είναι σχέσεις αλληλεξάρτησης.

Στη γεωπολιτική της ενέργειας και των ενεργειακών αγωγών, και ειδικά όταν γίνεται αναφορά σε σχέσεις αλληλεξάρτησης, είναι πιθανό να συντρέξουν και κάποιοι λόγοι που θα θέσουν σε κίνδυνο τις σχέσεις των κρατών. Συγκεκριμένα για τις ευρω-ρωσικές ενεργειακές σχέσεις, υπάρχει ο κίνδυνος η Ρωσία να μην μπορεί να καλύπτει επ' αόριστον τις ευρωπαϊκές ενεργειακές ανάγκες ή ακόμα-ακόμα και να μην το επιθυμεί είτε για λόγους οικονομικούς, εκμεταλλεζόμενη τη μονοπωλιακή της θέση να επιτύχει υψηλότερη τιμή είτε για λόγους πολιτικούς, ώστε να απομακρύνει την Αμερική από την Ευρώπη. Μία τέτοια εξέλιξη όμως, δεν θα ήταν ευνοϊκή για τη Ρωσία, διότι 1^ο προσπαθεί να ανεξαρτητοποιηθεί από κάποιους γείτονές της, όπως την Ουκρανία, για να μπορεί να στέλνει απευθείας το φυσικό της αέριο στην Ευρώπη και 2^ο γιατί αυτή η βασική επιδίωξη της Ρωσίας για ανεξαρτητοποίησή της θα έχει ανάγκη πλέον την ευρωπαϊκή ενεργειακή αγορά. Η κατασκευή των αγωγών φυσικού αερίου North Stream και South Stream θα βοηθήσουν τη Ρωσία στην επιδίωξη των στόχων της.

Αντιλαμβανόμενη η Ευρώπη τις πολιτικό-οικονομικές βλέψεις της Ρωσίας, προετοιμάζεται και η ίδια για τη μελλοντική της ενεργειακή διασφάλιση, διαφοροποιώντας τις ενεργειακές της προμήθειες, κατασκευάζοντας τον αγωγό φυσικού αερίου Nabucco, ο οποίος θα ενώσει τον πλούτο της Κασπίας Θάλασσας με την καρδιά της Ευρώπης. Η Ευρώπη, επίσης, θα πρέπει να εξομαλύνει τις μελλοντικές της σχέσεις με τη Μέση Ανατολή, η οποία μπορεί να της προσφέρει μία εναλλακτική ενεργειακή οδό απομάκρυνσης από τη Ρωσία. Τέλος, δεν μπορεί να μην μνημονευθεί η γεωπολιτική περιοχή του Καυκάσου, την οποία διεκδικούν τόσο οι Ρώσοι όσο και οι Ευρωπαίοι. Οι μεν πρώτοι βασίζονται σε στρατιωτικά κριτήρια και κριτήρια ισχύος και επιβολής, οι δε δεύτεροι βασίζονται σε πιο ήπιας μορφής επιρροή, την οικονομική.

Εν κατακλείδι, επειδή το ζήτημα της ενέργειας είναι πολύπλοκο, πολύπλευρο, πολυδιάστατο, με παράγοντες οικονομικούς, γεωπολιτικούς και τεχνολογικούς, κι επειδή το διεθνές σύστημα είναι πολυπολικό, δυναμικό και ευμετάβλητο, πρέπει να συνυπολογιστούν όλοι οι παράγοντες σε ζητήματα ενεργειακά. Η ισορροπία ισχύος μπορεί πολύ εύκολα να αλλάξει στο διεθνές σύστημα, γι αυτό όσον αφορά στα ενεργειακά ζητήματα δεν θα πρέπει να προσεγγίζονται μονομερώς. Η ενέργεια είναι απαραίτητη και η Ευρώπη θα συνεχίσει να εισάγει φυσικό αέριο κυρίως από τη Ρωσία και από άλλες χώρες. Η σχέση αυτή θα είναι αμοιβαίας αλληλεξάρτησης και ίσως θα ήταν καλύτερα να διατηρηθεί σε αυτά τα επίπεδα, προς κοινό όφελος.

This Is Geopolitics

Χάρτης 23: Primary Russian Oil and Gas Pipelines to Europe



Πηγή: ATLANTIC COUNCIL, «Russia May Leave Europe Out in the Cold», http://www.acus.org/new_atlanticist/russia-may-leave-europe-out-cold , 17/3/2011

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

1. Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων (ΙΑΑ), «Γεωστρατηγική», Τεύχος 7, Τετραμηνιαία Επιθεώρηση Ιανουάριος – Απρίλιος 2005
2. Geoffrey Parker, «Γεωπολιτική – Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον», Σειρά: Ο Κόσμος Χωρίς Σύνορα, Εκδόσεις ΡΟΕΣ, Οκτώβριος 2002

Ελληνόγλωσση Αρθρογραφία

3. Μαραγκουδάκη Καίτη, «Η Άνοδος της Ρωσίας και η Συνεργασία Ε.Ε. – Ρωσίας σε Ενεργειακό Επίπεδο: Συνεργασία ή Εγκλωβισμός της Ε.Ε. στη Ρωσία;», Κείμενα Εργασίας ΚΕΔΕΥ, Κέντρο Διεθνών και Ευρωπαϊκών Υποθέσεων (ΚΕ.ΔΕ.Υ), Νο. 3 Ιανουάριος 2010
4. Φίλιππος Προέδρου, «Η Ελληνική Πολιτική Ενεργειακής Ασφάλειας, Οι Ελληνικές Θέσεις στο Πλαίσιο της ΕΕ και η Δράση για την Εξασφάλιση Προμηθειών», Κείμενο Εργασίας Νο 4, ΕΛΙΑΜΕΠ – Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής & Εξωτερικής Πολιτικής, Οκτώβριος 2009

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

5. European Commission, Directorate – General for External Relations, «*The European Union and Russia: Close Neighbours, Global Players, Strategic Partners*», European Communities, Belgium, 2007
6. Hanns Maul, «*Europe and World Energy*», Butterworths 1980 In association with the Sussex European Research Centre University of Sussex, England
7. Robert W. Campbell, «*Trends in the Soviet Oil and Gas Industry*», Published for Resources for the Future by The Johns Hopkins University Press Baltimore and London, 1976
8. Ryan K. Beasley, Juliet Kaarbo, Jeffrey S. Lantis & Michael T. Snarr, «*Foreign Policy in Comparative Perspective – Domestic and International Influences on State Behavior*», CQPress 2002, Washington

Ξενόγλωσση Αρθρογραφία

9. Adam Blinick, «*Pipeline Diplomacy – Russian Gas and Putin's Power*», THE NEW ATLANTIS – A Journal of Technology & Society, Summer 2008 (www.TheNewAtlantis.com)
10. Adrian Pabst, «Central Eurasia in the Emerging Global Balance of Power», American Foreign Policy Interests, 31: 166-176, National Committee on American Foreign Policy 2009

11. Angelos Kotios, «*The Soviet Union and The European Community*»
12. Bernard A. Gelb, «*Russian Natural Gas: Regional Dependence*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RS22562, Updated January 18, 2007
13. CHINA CHEMICAL REPORTER (CCR) – Energy – Special Report, «*Russian Energy Diplomacy Strategy and Chinese-Russian Oil/Gas Cooperation*», May 6th, 2007 (www.ccr.com.cn)
14. James Richter and Kristen Ghodsee, «*The State in Putin's Russia*», Problems of Post – Communism, vol. 56, no 6, November/December 2009, pp. 3-6, M.E. Sharpe, Inc.
15. Michael Rywkin, «*Russia's Place in the World*», American Foreign Policy Interests, 30: 310-314, National Committee on American Foreign Policy (NCAFP) 2008
16. Miichael Romancov, «*A Different Cold War*», The New Presence: The Prague Journal of Central European Affairs, Winter 2007
17. Mark Rowley, «*The Nabucco Pipeline Project – Gas Bridge to Europe?*», Pipeline & Gas Journal, London, September 2009
18. Martin Walker, «*Russia v. Europe: The Energy Wars*», World Policy Journal, Spring 2007
19. Pamela Ann Smith, Business & Finance – The Middle East, «*Energy Becomes An EU Election Issue*», March 2006
20. Paul Belkin, «*The European Union's Energy Security Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33636, Updated January 30, 2008
21. Robert Pirog, «*Russian Oil and Gas Challenges*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL33212, Updated June 20, 2007
22. Sandra Kalniete, «*Russia and Europe*», THE NEW PRESENCE, Winter 2010
23. Steven Woehrel, «*Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries*», Congressional Research Service, CRS Report for Congress, Order Code RL34261, November 27, 2007
24. THE SPECTATOR, «*BUSINESS – We Don't Need This Annual Outburst of Pipeline Politics*», 7 February 2009 (www.spectator.co.uk)

ΔΙΚΤΥΑΚΟΪ ΤΌΠΟΙ

25. ΔΕΠΑ – Δημόσια Επιχείρηση Αερίου, «*Η Εταιρεία - Η ΔΕΠΑ*», <http://www.depa.gr/default.asp?pid=3&la=1> , Παρασκευή, 18 Φεβρουαρίου 2011
26. ΔΕΣΦΑ – Διαχειριστής Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου Α.Ε., «*Leading The Way Into A New Energy World*», http://www.desfa.gr/files/PR/3fold_corp_desfa_en.pdf

27. Ζυγά Ιωάννα-Νικολέττα, «Πονάει η Ενεργειακή Εξάρτηση της Ε.Ε. από τη Ρωσία – Κλείνουν οι Αγωγοί της Φιλίας – Δικλείδες για το Μέλλον Αναζητούν οι Βρυξέλλες», ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ & Διπλωματία, Τεύχος 55, Στήλες: Ενέργεια – Περιβάλλον, Αύγουστος 2008 (<http://www.diplomatia.gr/?view=article&id=32>)
28. Ινφογνώμων Πολιτικά, «Ρωσία και Τουρκία 'σφάζονται' στην ποδιά του Καυκάσου», http://infognomonpolitics.blogspot.com/2010/12/blog-post_5215.html, 17/3/2011
29. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ – Η Ελλάδα στον Κόσμο, «Περισσότερα για τον Αγωγό Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολης», http://www.ypex.gov.gr/www.mfa.gr/Articles/el-GR/15032007_SB1009.htm , Πέμπτη 17 Φεβρουαρίου 2011
30. ATLANTIC COUNCIL, «Russia May Leave Europe Out in the Cold», http://www.acus.org/new_atlanticist/russia-may-leave-europe-out-cold , 17/3/2011
31. BBC NEWS, «Nord Stream Gas Pipeline Underwater Construction Starts», <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8607214.stm> , 17/3/2011
32. Business Insider Money Game, «Here's How Germany and Russia Are Forming The World's New Nexus of Power», <http://www.businessinsider.com/germany-and-russia-2010-7?op=1>, 17/3/2011
33. Central Asia, «Politics, Peaks and Valleys», <http://politicspeaksvalleys.wordpress.com/category/central-asia/page/2/>, 17/3/2011
34. CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY (CIA), CIA Maps & Publications, «Middle East», <https://www.cia.gov/library/publications/cia-maps-publications/maps/803431.jpg> , 17/3/2011
35. DefenceNet, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ-ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ, «Προθεσμία μέχρι τις 20/3 έδωσε η Ρωσία σε Ελλάδα και Βουλγαρία για Μπουργκάς-Αλεξ/πολη», http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=17669&Itemid=161 , 18/2/2011
36. DefenceNet, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ-ΕΝΕΡΓΕΙΑ, «Ο South Stream 'υιοθετήθηκε από την Ε.Ε. – Μεγάλη Νίκη του Β. Πούτιν», http://www.defencenet.gr/defence/index.php?option=com_content&task=view&id=17870&Itemid=138 , 26/2/2011
37. Department of Energy - United States of America, «An Energy Overview of the Republic of Armenia», http://www.geni.org/globalenergy/library/national_energy_grid/armenia/EnergyOverviewofArmenia.shtml , 17/3/2011
38. East European Gas Analysis (EEGA) – Consulting Services on Natural Gas Sector of Russia – Publisher of "Russian Gas Insight", «Major Gas Pipelines of Belarus and Comments to Russia – Belarus Gas Dispute», <http://www.eegas.com/belarus1.htm> , 17/3/2011
39. EONews.gr, ΕΝΕΡΓΕΙΑ, «Περιβαλλοντική Απειλή ο Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη λέει η Βουλγαρία», <http://www.econews.gr/2010/11/10/news-burgas-alexandroupoli> , 10 Νοεμβρίου 2010

40. EConews.gr, ΕΝΕΡΓΕΙΑ, «*Στη Δημοσιότητα το Κείμενο της Πράσινης Βίβλου για την Ενέργεια*», <http://www.econews.gr/2006/03/22/green-bible-for-energy-published/> , 2Μαρτίου 2011
41. Energeia.gr, «*TAP, ITGI Pipeline Talks*», http://www.energia.gr/article_en.asp?art_id=23081 , Παρασκευή 1^η Οκτωβρίου 2010
42. Energy Pedia News, Europe/Caspian/CIS/Turkmenistan, «*Turkmenistan Would Welcome a Trans-Caspian Gas Pipeline Built By Europe*», <http://www.energy-pedia.com/article.aspx?articleid=137212> , 17/3/2011
43. EURASIANET.org, «*EU Seeks to Broker Trans-Caspian Pipeline Deal Between Turkmenistan and Azerbaijan; Russia Finds Project 'Absurd'*», <http://www.eurasianet.org/node/61716> , 17/3/2011
44. Eurasia Review News & Analysis, «*Putin Outwits EU's South Stream Opponents*», <http://www.eurasiareview.com/business-and-finance/energy/putin-outwits-eus-south-stream-opponents-25022011/> , 17/3/2011
45. Europa – Σύνοψη της Νομοθεσίας της Ε.Ε. – Ενέργεια – Ασφάλεια του Ενεργειακού Εφοδιασμού, Εξωτερική Διάσταση και Διεύρυνση, «*Ευρωπαϊκός Χάρτης Ενέργειας*» (http://europa.eu/legislation_summaries/energy/external_dimension_enlargement/127028_el.htm)
46. Focus Information Agency, «*AFP: Nabucco Pipeline Still in Limbo*», <http://www.focus-fen.net/?id=n242619> , 17/3/2011
47. Foreign Policy Association 1918 - Power Politics - National Security Strategy in the 21st Century, «*The 'Security Dilemma' of the Caucasus*», <http://powerpolitics.foreignpolicyblogs.com/2010/11/19/security-dilemma-caucasus/> , 17/3/2011
48. Gazprom, Production / Projects / Gas Pipelines / Blue Stream, «*Blue Stream*», <http://www.gazprom.com/production/projects/pipelines/bs/> , 17/3/2011
49. Gazprom, Production / Projects / Gas Pipelines / Yamal - Europe, http://www.gazprom.com/production/projects/pipelines/yamal_evropa/
50. Hydrocarbons – Technology.com, «*Nord Stream Gas Pipeline (NSGP), Russia – Germany*», <http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/negp/negp1.html> , 17/3/2011
51. International Energy Agency (IEA), «*Energy Route to Europe & U.S.A. Through The Balkans*», AMBO – Albanian Macedonian Bulgarian Oil Pipeline Corporation, 1st Oil Forum Of The Energy Community, 24/25 September 2009, Belgrade, <http://www.iea.org/work/2009/forum/Ferguson.pdf> , Πέμπτη 17 Φεβρουαρίου 2011
52. MOLDOVA.org – Moldova's Best International Gateway, «*Maps of the Republic of Moldova*», <http://www.moldova.org/page/maps-of-moldova-771-eng.html> , 17/3/2011

53. NABUCCO GAS PIPELINE – GASBRIDGE BETWEEN ASIA & EUROPE, «Timeline», http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/pipeline/timeline_steps , 15/6/2010
54. Nuclear Threat Initiative (NTI), «Major Defense Industry Facilities in the Baltic States from Defense Industries of the Newly Independent States of Eurasia (1993)», http://www.nti.org/e_research/profiles/Latvia/5359.html , 17/3/2011
55. Sea News Turkey, Shipping News/Energy/Pipelines, «Bulgaria Refuses to Engage in Dialogue for Oil Pipeline», <http://www.seanews.com.tr/article/TURSHIP/ENERGY/Pipelines/53338/Burgas--Alexandroupolis/> , 17/3/2011
56. The Encyclopedia of Earth, «Energy Profile of the Balkans», http://www.eoearth.org/article/Energy_profile_of_the_Balkans , 17/3/2011
57. The Journal Of Turkish Weekly, «ITGI Pipeline To Boost Turkey's Energy Transit Capacity», <http://www.turkishweekly.net/news/101609/itgi-pipeline-to-boost-turkey-39-s-energy-transit-capacity.html> , Τετάρτη 28 Απριλίου 2010
58. The Weekly Echo's Politics, «10/8/2006: Georgia the Country», <http://www.weeklyecho.com/blog/politics.php?itemid=160> , 17/3/2011
59. White Stream, «Diversifying Europe's Gas Imports», © 2010 White Stream Pipeline Company Ltd., <http://www.queu-whitestream.com/main.php?id=17&lang=eng>

Ελληνόγλωσσα Περιοδικά

60. Energy point, Energy – Efficiency – Ecology – Economy, «Ρωσία Ενεργειακή Υπερδύναμη», Τεύχος 18 – Δεκέμβριος 2008
61. Κώστας Ψωμιάδης, «CPC: Το 'Διαβατήριο' προς την Αλεξανδρούπολη...», Energy point, Energy-Efficiency-Ecology-Economy, ΤΕΥΧΟΣ 12, Μάιος 2008

Διατριβές

62. Γκούβας Γερ. Δημήτριος, «Οι Διπλωματικές Σχέσεις Ρωσίας – Τουρκίας κατά τον 20^ο και 21^ο αιώνα: Η Οικονομική Συνεργασία τους υπό το Πρίσμα του Ενεργειακού Ζητήματος», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή 2009
63. Θεοδώρου Χ. Ιωάννης, «Ο Ελληνο-Ιταλικός και ο Ελληνο-Τουρκικός Αγωγός φυσικού Αερίου και η Σημασία του από Στρατηγική Άποψη», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή 2008
64. Μιγαδάκης Δ. Χρήστος, «Ελληνική Ενεργειακή Στρατηγική – Ανάλυση του Πλαισίου Ανάπτυξης της Ελληνικής Ενεργειακής Στρατηγικής, Εντοπισμός των Κρίσιμων Παραγόντων και Προτάσεις Διαμόρφωσης αυτής», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή 2007
65. Πατπά Ευαγγελία, «Ο Ρόλος των Νέων Οικονομικών Υπερδυνάμεων του Πλανήτη», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή 2009

66. Χούνδρης Γεώργιος, «*Η Ρωσική Ενεργειακή Στρατηγική στην Ασία*», Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιώς, Διατριβή Φεβρουάριος 2009

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ



**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ**

<http://www.unipi.gr/pmsdes>